

KOOLIST TÖÖLE

Haridus ja
tööturg
2007

Koostajad:

Anno Aedmaa

Elsa Leiten

Eve Tõnisson

Helmi Tampere

Joel Peetersoo

Karin Klooster

Kerstin Peterson

Kristina Orion

Margit Rammo

Mari Tikerpuu

Maria Ratassepp

Mario Lambing

Marko Mölder

Meelis Aunap

Priit Laanoja

Sirle Nekraš

Tiia Kurvits

Tiina Annus

Kujundus: Profimeedia

Trükk: Baltic Print & Banners

ISBN: 978-9985-9859-1-5

KOOLIST TÖÖLE

Haridus ja tööturg 2007

Tallinn 2008

Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove

Sisukord

1. ÜLEVAADE HARIDUSSÜSTEEMIST	4
Sihtrühmad	4
1.1. Üldharidus	6
1.1.1. Alusharidus	6
1.1.2. Põhiharidus	6
1.1.3. Üldkeskharidus	7
1.1.4. Õppekava	7
1.1.5. Õppetöö korraldus	8
1.1.6. Teaduskoolid üldhariduskoolide õpilastele	9
1.1.7. Õpingute katkestamine, lõpetamine ja jätkamine	10
1.1.8. Üldhariduskoolid	12
1.1.9. Üldharidussüsteemi arengukava aastateks 2007–2013	13
Õigusaktid ja strateegilised alusdokumendid	16
1.2. KUTSEHARIDUS	17
1.2.1. Kutseõppe liigid	17
1.2.2. Õppekava	19
1.2.3. Õppetöö korraldus ja praktika	19
1.2.4. Õpingute katkestamine, lõpetamine ja jätkamine	21
1.2.5. Kutseõppeasutused	22
1.2.6. Eesti kutseharidussüsteemi arengukava aastateks 2005-2008	24
Õigusaktid ja strateegilised alusdokumendid	25
1.3. KÕRGHARIDUS	26
1.3.1. Riiklik koolitustellimus	26
1.3.2. Kvalifikatsioonid	28
1.3.3. Õppekava	31
1.3.4. Õppetöö korraldus	31
1.3.5. Õppeasutused	32
1.3.6. Kõrgharidusstrateegia aastateks 2006-2015	36
Õigusaktid ja strateegilised alusdokumendid	26
1.4. ERIVAJADUSTEGA ÕPPURID	37
1.5. ELUKESTEV ÕPE	41
1.5.1. Täiskasvanute tasemekoolitus	41
1.5.2. Täiskasvanute tööalane koolitus	42
1.5.3. Uued initsiatiivid täiskasvanute koolituse rahastamisel	44

1.5.4. Elukestva õppe strateegia 2005-2008	47
1.5.5. Mitteformaalne ja informaalne haridus	48
1.5.6. Huvikoolid	49
Õigusaktid ja strateegilised alusdokumendid	49
1.6. ÕPPIMISTOETUSED	50
1.6.1. Koolitoetus	50
1.6.2. Õppetoetused	50
1.6.3. Toetus välisriigi ülikoolis õppimiseks	51
1.6.4. Õppelaen	51
Õigusaktid	52
2. EESTI TÖÖTURG	36
2.1. TÖÖTURUINSTITUTSIOONID	37
2.2. TÖÖTURUMEETMED NING NENDE OSUTAMINE	37
2.3. SITUATSIOON TÖÖTURUL	37
2.3.1. Tööga hõivatus	37
2.3.2. Töötus	37
2.3.3. Pikaajaline töötus	37
2.3.4. Noored tööturul	37
2.3.5. Puuetega inimesed tööturul	37
2.3.6. Tööpuuduse regionaalsed erinevused	37
2.4. TÖÖTURU PROGNOOSID	65
3. EESTI TÖÖTURG	72

1. ÜLEVAADE HARIDUSSÜSTEEMIST

Eesti Vabariigi põhiseaduse §37 sätestab igäiue õiguse haridusele. Eesti haridussüsteemi põhimõtted ja korraldus on sätestatud Eesti Vabariigi haridusseadusega. Ülesannete alusel liigitatakse haridus üld-, kutse- ja huvihariduseks. Haridustasemed on alusharidus, põhiharidus (I tase), keskharidus (II tase) ja kõrgharidus (III tase).

ISCED: International Standard Classification of Education
(Rahvusvaheline ühtne hariduse liigitus)

ISCO-88: International Standard Classification of Occupations (Ametite klassifikaator)

Põhihariduse nõudeta kutseõpe on kutseharidusstandardile ja kutse- või eriala riiklikule õppekavale vastava kutseõppe õppekava alusel toimuv õpe, kus õpingute alustamisele ei seata haridustasemega seotud piiranguid ning õppekava nominaalkestus on kuni kaks ja pool aastat.

Kutseõpe põhihariduse baasil on kutseharidusstandardile ja kutse- või eriala riiklikule õppekavale vastava kutseõppe õppekava alusel toimuv õpe, kus õpingute alustamise eeltingimus on omandatud põhiharidus ning õppekava nominaalkestus on üks kuni kaks ja pool aastat, muusika ja esituskunste õppekavarühmas kuni kolm aastat.

Kutsekeskharidusõpe on kutseharidusstandardile ja kutse- või eriala riiklikule õppekavale vastava kutseõppe õppekava alusel toimuv õpe, kus õpingute alustamise eeltingimus on omandatud põhiharidus ning õppekava nominaalkestus on vähemalt kolm aastat. Õppekava sisaldab vähemalt 40 õppenädala ulatuses üldharidusaineid.

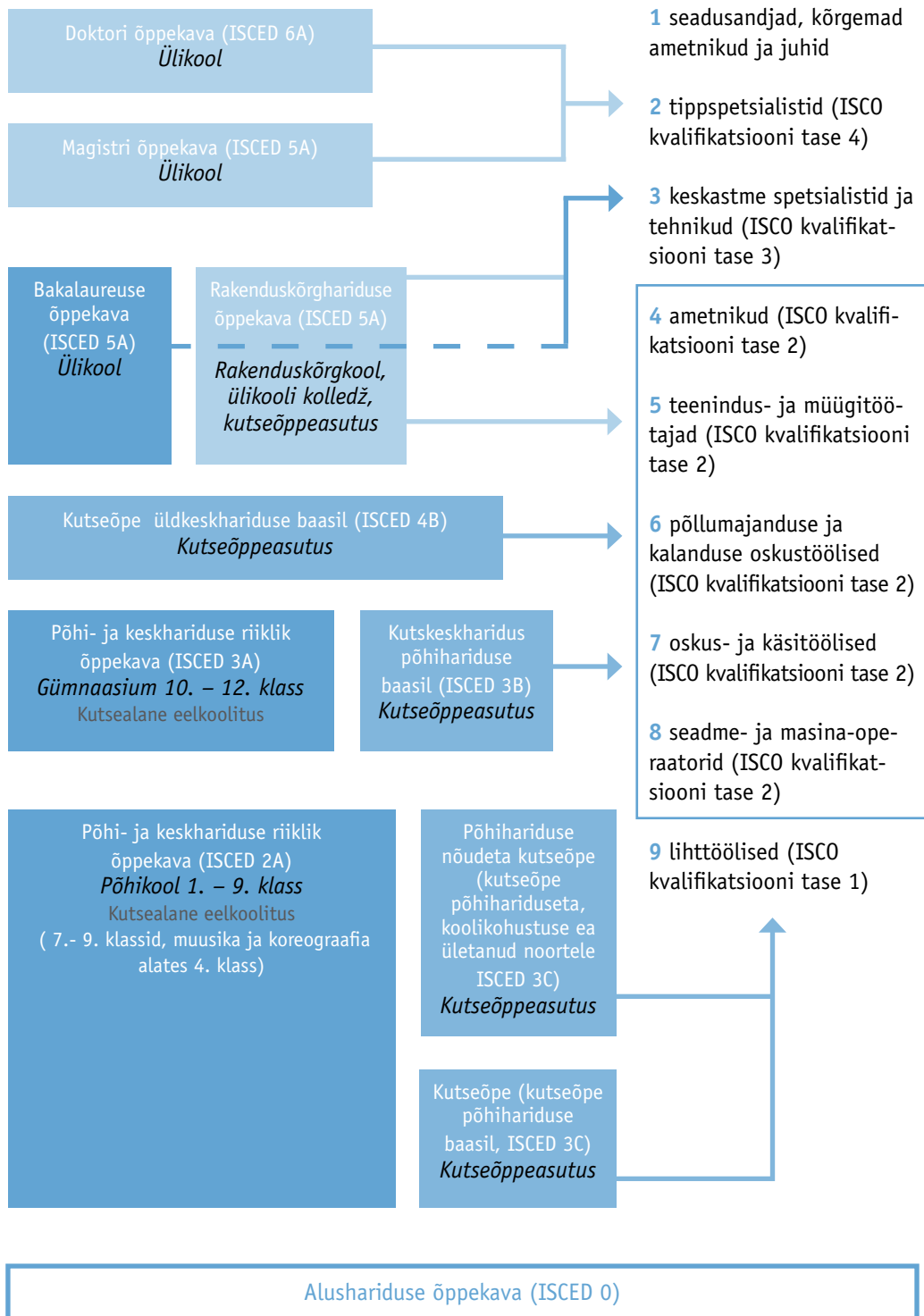
Kutseõpe keskhariduse baasil on kutseharidusstandardile ja kutse- või eriala riiklikule õppekavale vastava kutseõppe õppekava alusel toimuv õpe, kus õpingute alustamise eeltingimus on omandatud keskharidus ning õppekava nominaalkestus on pool kuni kaks ja pool aastat, muusika ja esituskunste õppekavarühma õppekavadel kuni kolm aastat.

Kutsealane eelkoolitus on põhikoolis ja gümnaasiumis kutsesuunitluse eesmärgil toimuv väikesemahuline kutse- või erialade tutvustus valikainetena, mille maht on kuni 15 õppenädalat ja millel puudub eraldi õppekava.

Kutseõpe põhikoolis ja gümnaasiumis on kutseõppe õppekava alusel toimuv õpe, mida viib läbi kutseõppeasutus ning mille kaudu põhiharidust või üldkeskharidust omandavad õppijad saavad kutse-, eri- ja ametialased esmateadmised ja -oskused. Õppe maht on vähemalt 15 õppenädalat ja selle läbiviimiseks on koostatud eraldi õppekava.

JOONIS 1.1. Eesti formaalharidussüsteemi õppekava tasemete (isced 97) seos ametite klassifikaatori (isco 88) pearühmadega

ISCO pearühmad:

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, 2007

1.1. ÜLDHARIDUS

Üldharidus on teadmiste, oskuste, vilumuste, väärtuste ning käitumisharjumiste süsteem, mis võimaldab inimesel kujuneda pidevalt arenevaks isiksuseks, kes on suuteline elama väärikalt, austama iseennast, oma perekonda, kaasinimesi ja loodust, valima ning omandama talle sobivat elukutset, tegutsema loovalt ning kandma kodanikuvastutust (Eesti Vabariigi haridusseadus §11). Üldhariduse tasemed on: alusharidus, põhiharidus ja üldkeskharidus.

1.1.1. Alusharidus

Alusharidus loob eeldused edukaks edasijõudmiseks igapäevaelus ja koolis. Alushariduse eesmärk on toetada lapse terviklikku, võimete- ja huvidekohast arengut, äratada õpihuvi, kujundada kujutlusmaailma ja koostööoskust, luua eeldused kõnelemis-, arvutamise- ja kirjutamisoskuse omandamiseks ning liigutusvilumuste kujundamiseks.

Alusharidus omandatakse põhiliselt kodus ning selle eest vastutavad lapsevanemad. Pere-kondlikku kasvatust toetavad ja täiendavad koolieelsed lasteasutused. Koolieelne lasteasutus on koolieast noorematele lastele hooldu ja alushariduse omandamist võimaldav õppeasutus. Kohalik omavalitsus on kohustatud looma kõigile oma haldusterritooriumil alaliselt elavatele lastele võimaluse käia teeninduspiirkonna koolieelses lasteasutuses. Lasteasutuse õppe- ja kasvatuskorralduse aluseks on lasteasutuse õppekava, mis koostatakse riikliku alushariduse raamõppekava alusel.

2006. aasta lõpus tegutses 510 lasteaeda 52 574 lapsega, 10 lastesõimes käis 446 last, lasteaed-alkgoole ning lasteaed-põhikooli oli 79, kus lasteaiaaegseid lapsi oli 2953. Eriasteaias käis 2006. aastal 135 last. Tegutses ka 31 erilasteasutust 1294 lapsega (aasta varem vastavalt 27 ja 1031). Kokku oli Eestis 605 tegutsevat koolieelset lasteasutust, kus käis kokku 53 532 last ning kus töötas 8364 pedagoogi (juhatajad, juhataja asetäitjad, õpetajad, muusikaõpetajad, defektoloogid, logopeedid, kehakultuuriinstruktorid, liikumisõpetajad).

1.1.2. Põiharidus

Põiharidus on Eestis seatud kohustuslikuks üldharidusmiinimumiks, põhikooli lõputunnistuseni peaks jõudma Eestis iga õpilane. Põihariduse eesmärk on kujundada iseseisev õppija, kes suudab teha oma edasise õpitee kohta teadlikke valikuid, on otsustus- ja vastutusvõimeline, koostööaldne ja väärikas isiksus ning kodanik.

Põihariduse omandamiseks ja koolikohustuse täitmiseks luuakse võimalused põhikoolis. Põhikool toimib ühtluskoolina, kus iga järgmine õppeaasta (klass) tugineb vahetult eelmisele ning võimaldab tõrgeteta ülemineku ühest koolist teise. Põhikoolis on 1.-9. klass. Hariduse kättesaadavuse ja koolikohustuse täitmise tagamiseks võidakse moodustada alkgoole (sealhulgas lasteaed-alkgoole), milles sõltuvalt vajadustest ja võimalustest võivad olla 1.-6. klass, ning lasteaed-põhikooli.

Põhikool on jagatud kolmeks kooliastmeks: I kooliaste (1.-3. klass), II kooliaste (4.-6. klass) ja III kooliaste (7.-9. klass). Põhikooli astumise tingimuseks on koolikohustuse ikka jõudmine. Koolikohustuslik on laps, kes jooksva aasta 1. oktoobriks saab 7-aastaseks. Õpi-

lane on koolikohustuslik põhihariduse omandamiseni või 17-aastaseks saamiseni.

Põhihariduse omandamine loob eeldused ja annab õiguse jätkata õpinguid gümnaasiumis üldkeskhariduse omandamiseks või kutseõppeasutuses kutsekeskhariduse või lihtsalt kutse omandamiseks.

1.1.3. Üldkeskharidus

Üldkeskharidus põhineb põhiharidusel ja selle eesmärk on valmistada õppur ette iseseisvaks toimetulemiseks ühiskonnaliikmena, konkurentsivõimeliseks osalemiseks tööturul ja õpingute jätkamiseks kõrghariduse tasemel. Üldkeskharidus omandatakse gümnaasiumis kolme õppeaasta jooksul (10.-12. klass), mida käsitletakse ühtse tervikuna. Vastuvõtt gümnaasiumisse toimub põhikooli lõpetamise tulemuste alusel. Keskhariduse omandamine loob eeldused ja annab õiguse jätkata õpinguid keskharidusel põhinevas kutseõppes, rakendus- kõrgharidusõppes või bakalaureuseõppes.

1.1.4. Õppekava

Õppetöö aluseks põhikoolis ja gümnaasiumis on 2002. aasta 1. septembrist kehtiv põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava. Põhikoolis võib õppetöö toimuda ka:

- põhihariduse lihtsustatud õppekava (abiõppe õppekava, kehtiv alates 1. maist 1999);
- või toimetuleku riikliku õppekava (kehtiv alates 1. septembrist 2000) alusel.

Riiklikus õppekavas määratakse kindlaks õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid, põhimõtted, omandatavad pädevused, õppekorralduse alused, kohustuslikud õppeained ja tunnijaotusplaan, nõuded kooliastmetele ja kooli lõpetamiseks. Riikliku õppekava alusel koostab iga õppeasutus kooliõppekava.

Haridusliku erivajadusega õpilasele, kelle eriline andekus, õpi- ja käitumisraskus, terviseriike, puue või pikaajaline õpikeskkonnast eemal viibimine põhjustab raskusi töötada vastavale klassile koostatud töökava alusel, võib koostada individuaalse õppekava, millega viiakse õppe tempot nii aeglustada kui ka kiirendada, esitada vähendatud või kõrgendatud nõudeid õppesisule ja õpitulemustele, sätestada erisusi õppekorralduses jne. Individuaalne õppekava võib hõlmata üht või mitut või ka kõiki õppeaineid.

Eestis toimub süsteemne üldharidusliku õppekava arendamise alane tegevus alates 2000. aastast, kui konkursi teel valiti õppekavade arendamis- ja uurimisüksuseks Tartu Ülikool (TÜ). 2005. aastast töötatakse põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava uut versiooni välja TÜ ja Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse (REKK) koostöös. 2005. aasta juunis avaldatud haridus- ja teadusministri sätestatud lähtesuunad seavad eesmärgiks, et põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava uus versioon peab vähendama kohustuslike ainete arvu, looma ainetevahelised seosed ja suurendama õppija valikuvõimalusi.

Uuendatud õppekava järgi oleks koolil gümnaasiumiastmel võimalus kujundada oma õppe-suundi 30-40 % ulatuses kogu õpetuslikust ajast. Õppekava uus versioon peab ühendama eeskätt sotsiaalsed üheks loogiliseks tervikuks, kõrvaldama ainete sisu praeguse tarbetu

dubleerimise ja vähendama õpilase töökoormust. Ainesisu valik ja loogiliselt seotud esitus peavad tagama arusaamisega õppimise ja õpitu omandamise. Senisest enam soovitakse pöörata tähelepanu emakeele õpingute tulemuslikkuse tõstmisele, eeskätt lugemisoskuse parandamisele algklassides. 2006. aasta sügiseks on valminud uue põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa ning ainekavad.

Õppekava arendamisega seotud info on kättesaadav REKK-i veebilehel www.ekk.edu.ee/valdkonnad/oppekavad ja TÜ õppekava arenduskeskuse veebilehel www.ut.ee/curriculum.

1.1.5. Õppetöö korraldus

Õppeaasta pikkuseks põhikoolis ja gümnaasiumis on vähemalt 175 õppepäeva. Õppetöö kestab 1. septembrist juuni alguseni, põhikooli ja gümnaasiumi lõpetajate eksamiperiood võib kesta juuni keskpaigani. Maksimaalne tundide arv nädalas jääb põhikoolis vahemikku 20 tundi (1. klass) kuni 34 tundi (9. klass). Gümnaasiumis on õpilaste väikseim lubatud nädalakoormus 32 tundi.

ÕPPEKEEL

Põhikoolis, põhikooli üksikutes astmetes ja põhikooli üksikutes klassides võib õppekeeleks olla mis tahes keel – munitsipaalkoolides kohaliku omavalitsuse volikogu ja riigikoolides haridus- ja teadusministri otsustuse alusel. Koolis või klassis, kus õpe ei toimu eesti keeles, on eesti keele õpe kohustuslik alates 1. klassist.

Gümnaasiumiastmes on õppekeeleks eesti keel. Munitsipaalkooli gümnaasiumiastmes ja munitsipaalkooli gümnaasiumiastme üksikutes klassides võib õppekeeleks olla ka mis tahes muu keel. Loa muus keeles toimuvaks õppetööks annab Vabariigi Valitsus kohaliku omavalitsuse volikogu taotluse alusel.

Erakoolide õppekeel võib olla mis tahes keel, eesti keele õpe on kohustuslik riikliku õppekavaga määratud mahus, et lõpetaja võiks järgmisel haridustasemel jätkata õpinguid eesti keeles.

Eestikeelse õppe osatähtsus üldhariduses on pidevalt kasvanud, kui 1995/96 õppeaastal õppis eesti keeles 67,7% kõigist üldhariduskoolide õpilastest, siis 2006/07 õppeaastal juba 79,6%.

ÜLEMINEK 2007

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (PGS) sätestab aastast 1997, et vene õppekeelega koolides algab 2007/08 õppeaastast üleminek eestikeelsele aineõppele. 22. novembril 2007 kinnitas Vabariigi Valitsus määruse, mis täpsustab eesti keelest erineva õppekeelega koolide kohustusi ja vastutust gümnaasiumiastme eestikeelsele õppele üleminekul. Eesmärgiks on viia õpe vastavusse PGSiis sätestatud eestikeelse õppe mahuga, mille järgi peab eestikeelne õpe moodustama vähemalt 60% õppekava mahust.

Määruse kohaselt peab alates 2011/12 õppeaastast kõigi seniste eesti keelest erineva õppekeelega munitsipaal- ja riigikoolide gümnaasiumiastme õppekava sisaldama vähemalt 57 eestikeelset kursust. See tähendab „Eesti keele” (9) kursusi, kooli valitud eestikeelseid kursusi ja üleriigiliselt kohustuslikke eestikeelseid kursusi: „Eesti kirjandus” (1 kursust), „Ühiskonnaõpetus” (2 kursust), „Muusika” (3 kursust), „Eesti ajalugu” (2 kursust) ja „Geograafia” (3 kursust). Üleminek on paindlik – üleriigiliselt kohustuslike ainete järjekorra valikus

on kahe aine puhul koolil valikuvõimalus, 37 kursuse üleminekuaja kohta teeb otsused ajavahemikul 2007–2011 kool. Sealjuures on osa koole valikute tegemist alustanud juba enne 2007/08 õppeaastat.

Määruse, selle juurde kuuluva seletuskirja ning tegevuskavaga on võimalik tutvuda Haridus- ja Teadusministeeriumi kodulehel www.hm.ee > 2007 Üleminek / e.

ÕPPEVORMID

Põhihariduse tasemel toimub õpe päevases õppevormis. Koolikohustusliku vanuse ületanud isikutel on põhihariduse omandamine lubatud ka õhtuses ja kaugõppevormis või eksternina. Gümnaasiumis toimub õpetegevus päevases, õhtuses ja kaugõppe vormis. Kooli lõpetamine on lubatud ka eksternina. Nii põhikooli kui gümnaasiumi tasemel on õhtuses ja kaugõppevormis võimalik õppida täiskasvanute gümnaasiumides või päevase õppevormiga üldhariduskooli vastavas osakonnas.

1.1.6. Teaduskoolid üldhariduskoolide õpilastele

Teaduskooli nime all on käimas väga palju erinevaid tegevusi – mõnes õpetatakse mingeid õppeaineid süvendatult, teises peetakse lihtsalt loenguid ja kohtutakse huvitavate inimestega, kolmandas tegeletakse väikeste lastega ja lihtsalt uuritakse, mis asi on teadus.

Eestis ei ole olemas kesket organisatsiooni teaduskoolide tegevuse koordineerimiseks. Samuti ei ole olemas mingit riikliku tasandi õigusakti, raamdokumenti ega kontseptsiooni, mis teaduskoolide tegevust kuidagi reguleeriks või korraldaks. Enamik ülikoole, mitmed koolid ja ka mõned omavalitsused on oma haldusalas algatanud teaduskoole või sarnaseid tegevusi.

Eestis ja kogu Euroopas üks vanimaid pidevalt tegutsenud teadusandekate noorte arendamise keskusi on Tartu Ülikooli Teaduskool. 1965. aastal loodud Mittestatsionaarne Mateemaatikakool TÜ juures on pärast paljusid arenguid saanud 2003. aastal uue põhikirja ning tegutseb TÜ Teaduskoolina TÜ nõukogu määrusega kinnitatud põhikirja alusel.

Väljatöötamisel on teaduskooli arengukava, mis näeb teaduskooli andekate noorte arengut toetava kompetentsikeskuse ja üleriigilise teadusandekate laste arengu keskusena. Selles oleks ühtseks süsteemiks ühendatud nii andekate laste identifitseerimine kui ka nende arenguks vajalik tugivõrgustik, s.t. nõustamis- ja koolitustegevus, andekate laste võimete ja nende isiksuslikku arengut soodustavate haridusprogrammide arendamine ja rakendamine ning kõiki neid valdkondi hõlmav uurimuslik tegevus.

TÜ Teaduskooli tegevuse eesmärgiks on teadusandekate õpilaste avastamine, nende võimete ja ande maksimaalne väljaarendamine, erialase eneseteostuse suunamine ning eelduste loomine edukaks akadeemiliseks ja erialaseks karjääriks eeskätt teaduse ja tehnoloogia võtmealadel. Teaduskool annab oma tegevusega üldhariduskoolide õpilastele võimaluse võimete- ja huvikohase süvendatud aineõpetuse saamiseks valikainete kursuste abil.

Sarnase ülesandepüstituse alusel tegutsevad Tallinna Ülikooli algatatud Õpilaskadeemia ja Tallinna Tehnikaülikooli Tehnoloogiakool.

SA Archimedese koordineeritud Õpilaste Teaduslik Ühing tegutseb selle nimel, et noored

saaksid kokku just neid huvitavate erialade inimestega tegevteadlaste seas, kelle toel ja suunamisel uurida huvitavat ainevaldkonda.

Teadus- ja arenguhuvilisi noorteadlasi esimese aasta üliõpilastest kuni kraadiõppuriteni ühendab Eesti Noorte Teadlaste Akadeemia (ENTA). ENTA teeb koostööd teiste noorsootöoga tegelevate organisatsioonidega ja riigi teadusasutustega, eesmärgiga tagada noorte teadushuvi järjepidevuse säilimine ning teaduses kompetentne järelkasv. ENTA on *WAYS (World Academy of Young Scientists)* ning *Eurodoc (European Council of Young Researchers and PhD students)* ametlik esindaja Eestis.

1.1.7. Õpingute katkestamine, lõpetamine ja jätkamine

ÕPINGUTE KATKESTAMINE

Hoolimata sellest, et põhihariduse omandamine on Eestis kohustuslik, ei jõua kõik põhikoolis õppijad lõputunnistuseni. Õpingute katkemise põhjuseid võib olla erinevaid: välismaale elama suundumine, haigus, kinnipidamisasutusse sattumine, tööle asumine jms. Alates 1998/99 õppeaastast on põhiharidusest väljalangejate arv püsinud igal aastal tuhande õpilase ringis.

Gümnaasiumiõpingud jätab igal õppeaastal pooleli ligikaudu 1000 õpilast. Kui põhihariduse tasemel on väljalangejate seas poisid suures ülekaalus, siis gümnaasiumiastmes on noormehi ja neide väljalangejate seas peaaegu võrdselt.

PÕHIKOOLI LÕPETAMINE

Alates 2006/07 õppeaastast tuleb põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava järgi õppivatel õpilastel sooritada põhikooli lõpetamiseks kolm ühtlustatud küsimuste ja ülesannetega lõpueksamit¹:

- kohustuslik eesti keele ja kirjanduse (eesti õppekeeleaga koolides) või eesti keele kui teise keele (vene õppekeeleaga koolides) eksam;
- kohustuslik matemaatika eksam;
- eksam õpilase vabal valikul järgmiste õppeainete hulgast: vene keel ja kirjandus, inglise keel, saksa keel, vene keel, prantsuse keel, bioloogia, keemia, füüsika, geograafia, ajalugu või ühiskonnaõpetus.

Põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava (abiõppe õppekava) järgi õppiv õpilane sooritab kooli lõpetamiseks alates 2006/07 õppeaastast ülalnimetatud eksamid koolieksamitena, kusjuures kolmanda õppeaine valib kool kohustuslike õppeainete hulgast². Toimetuleku riikliku õppekava läbinud õpilastel on nõutav vaid õppekava läbimine.

Põhikooli lõpetajatele väljastatakse põhikooli lõputunnistus.

GÜMNAASIUMI LÕPETAMINE JA RIIGIEKSAMID

Gümnaasiumi lõpetamiseks tuleb sooritada viis lõpueksamit, neist vähemalt kolm peavad olema riigieksamid. Koolieksamina võib sooritada kaks lõpueksamit, kuid õpilasel on õigus sooritada kõik lõpueksamid riigieksamitena. Kõigile gümnaasiumilõpetajatele on kohustuslik eesti

1 Kuni 2006/07 õppeaastani sooritasid vene õppekeeleaga õpilased põhikooli lõpueksamina kohustusliku vene keele eksami, kohustusliku matemaatikaeksami ja kohustusliku eesti keele kui teise keele eksami.

2 Kuni 2006/07 õppeaastani lihtsustatud õppekava järgi õppijad põhikooli lõpueksameid sooritama ei pidanud.

TABEL 1.1. Õpingute katkestamine põhikoolis ja gümnaasiumis 1998/99-2005/06

	1998 /1999	1999 /2000	2000 /2001	2001 /2002	2002 /2003	2003 /2004	2005 /2006
PÕHIHARIDUS							
katkestajate arv	899	998	1025	907	1145	959	946
osakaal põhikoolis õppivatest õpilastest õppeaasta algul	0,48%	0,54%	0,57%	0,52%	0,69%	0,61%	0,7%
poiste osakaal katkestajatest	75,42%	72,24%	74,34%	74,20%	74,41%	69,76%	
GÜMNAASIUM							
katkestajate arv	800	873	754	707	1038	861	1066
osakaal gümnaasiumis õppivatest õpilastest õppeaasta algul	2,50%	2,70%	2,30%	2,05%	2,97%	2,42%	1,5%
poiste osakaal katkestajatest	49,50%	46,62%	48,14%	51,77%	49,13%	47,50%	

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, 2007

Märkus: 2007. aastal muudeti põhihariduseta katkestaja ja üldharidusest väljalangevuse definitsioon. Võrdlus varasemate aastatega ei ole võimalik.

keele riigieksam, muu õppekeelega koolides eesti keele kui teise keele riigieksam. Kuni 2008/09 õppeaastani (k.a) on vene õppekeelega koolide gümnaasiumilõpetajatele kohustuslik ka vene keele riigieksam. Kolme kohustusliku riigieksami hulgas võib olla vaid üks võõrkeelesksam. Gümnaasiumi lõpetamiseks on vajalik sooritada riigieksamid vähemalt 20 hindepallile. Mitterahuldava riigieksami korral saab õpilane sooritada riigieksami samas õppeaines järgmisel kevadel. Kutseõppeasutuste õpilastele ja gümnaasiumi varem lõpetanud isikutele soorituspiiri kehtestatud ei ole. Õpilasel on õigus oma riigieksami tulemus vaidlustada esitades selleks 10 tööpäeva jooksul peale riigieksamitunnistuse väljastamist apellatsiooni Haridus- ja Teadusministeeriumi apellatsioonikomisjonile.

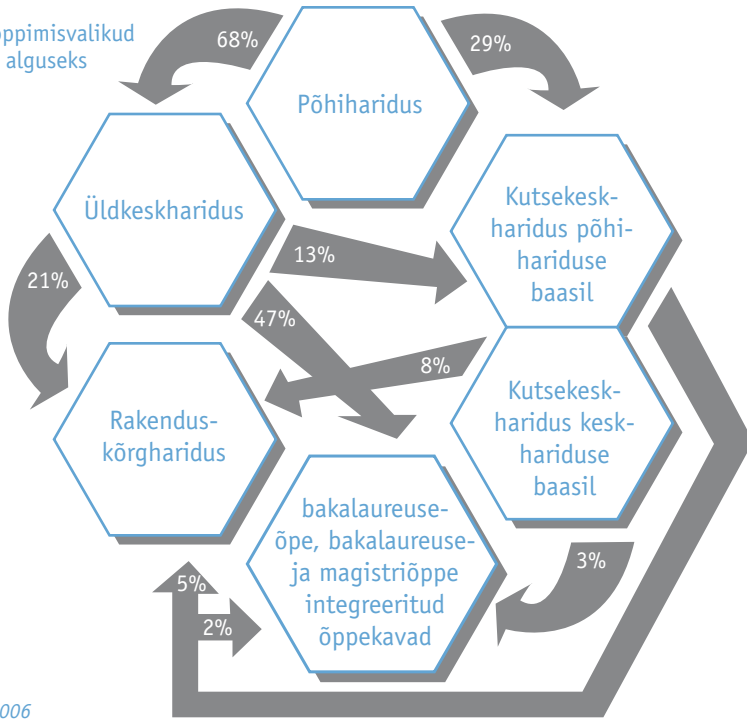
Gümnaasiumilõpetajatele väljastatakse gümnaasiumi lõputunnistus ja riigieksamitunnistus.

ÕPINGUTE JÄTKAMINE PÄRAST ÜLDHARIDUSE OMANDAMIST

Põhihariduse omandanute seas on haridustee jätkamine gümnaasiumis või keskkoolis olnud aastaid populaarsem valik kui jätkamine kutseõppeasutuses. 2006/07 õppeaastal alustas gümnaasiumis õpinguid 63,1% ja kutseõppeasutuses 30,4% põhihariduse omandanutest (joonis 1.2). Selline proportsioon on püsunud juba alates 1992/93 õppeaastast enam-vähem stabiilsena, erandina on mõnedel üksikutel õppeaastatel (näiteks 2000/01) kutseõppeasutusse suundujate osakaal põhihariduse omandanutest langenud alla 25%. **Eesti kutseharidussüsteemi arengukavas aastateks 2005-2008** on seatud eesmärgiks, et põhihariduse järgselt kutseõppesse suundujate osakaal tõuseks 38%ni. Eesmärgi saavutamiseks on kavas rakendada laiaulatuslikumalt põhikoolis ja gümnaasiumis toimuvat kutseõpet ning teha tõhusamat teavitustööd kutseõppe võimalustest. **Samuti loodetakse abi toimivast karjääriteenuste süsteemist, mis suunaks õpilasi nende eeldustele ja võimetele vastavaid valikuid tegema.**

Pärast üldkeskhariduse omandamist suundub valdav enamus noortest edasi õppima kõrgha-

JONIS 1.2. Edasiõppimisvalikud 2005/06 õppeaasta alguseks

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, 2006

riduse õppekavadele, kusjuures oluliselt suurem osa noortest jätkab oma õpinguid akadeemilisel suunal kui rakenduskõrghariduses.

1.1.8. Üldhariduskoolid

2007/08 õppeaastal tegutseb Eestis 589 üldhariduskooli, neist 573 päevakooli ja 16 täiskasvanute gümnaasiumi. Päevakoolidest on 82 algkooli, 261 põhikooli, 230 gümnaasiumi; neist omakorda 1 algkool, 40 põhikooli ja 4 gümnaasiumi on suunatud hariduslike erivajadustega õpilaste. Võrreldes 1995/96 õppeaastaga on õppeasutuste arv vähenenud 159 võrra. Kõige enam on viimase 12 aasta jooksul suletud või ümberkorraldatud alg- ja põhikooli (joonis 1.3).

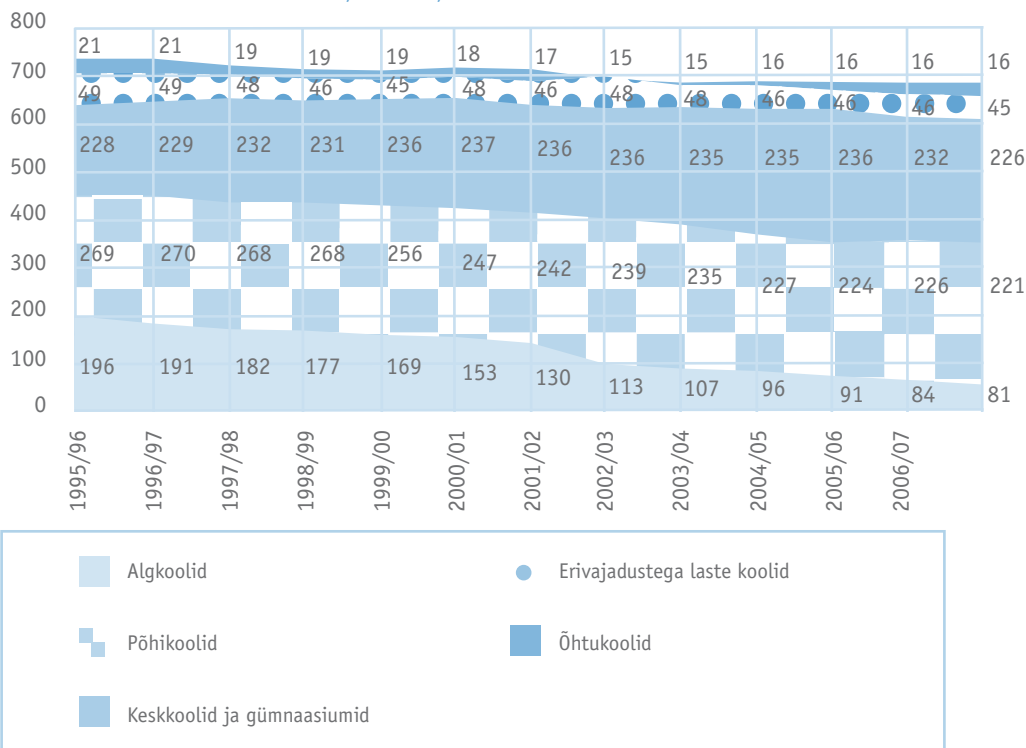
Põhikoolid ja gümnaasiumid võivad olla kohaliku omavalitsuse, riigi või eraomandis.

ÜLDHARIDUSKOOLIDE ÕPILASED

Viimaste aastate olulisimaks Eesti haridussüsteemi mõjutavaks teguriks on olnud laste sündimuse langusest tingitud õpilaste arvu kahanemine kõigil haridustasemetel. Esimesena avaldus sündimuse languse mõju põhihariduses, alates 2005/06 õppeaastast väheneb õpilaste arv igal aastal ka gümnaasiumiastmes. Õpilaste arvu vähenemine ühe aasta lõikes oli haripunktis 2005/06 õppeaastal, kui Eesti üldhariduskoolides vähenes õppijate arv kokku kümne tuhande lapse võrra eelneva õppeaastaga võrreldes.

Järgmistel õppeaastatel jätkub õpilaste arvu vähenemine, prognooside kohaselt õpib 2010/11 õppeaastal Eesti üldhariduskoolides 140 000 õpilast ehk 23 000 õpilast vähem kui 2006/07 õppeaastal (tabel 1.2).

JOONIS 1.3. Üldhariduskoolid 1995/96-2006/07

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, 2007

KOOLILÕUNA JA ÕPILASKODUD

Alates 2006. aasta 1. jaanuarist eraldatakse riigieelarvest toetust kõigi õpilaste toitlustamiseks kuni põhikooli lõpuni, siiani oli selline võimalus loodud ainult 1.-4. klassi õpilastele. Alates 2006. aasta 1. septembrist saavad tasuta koolitoitu ka kutseõppeasutuste õpilased, kes õpivad põhikoolijärgses õppes.

Kooli omanikul on õigus luua kooli juurde õpilaskodu toimetulekuraskustes perede lastele, kus on tagatud nende individuaalsetele vajadustele ja huvidele vastavad õppimis-, elamis- ja kasvatus tingimused. Kooli omaniku taotlusel ning kooskõlastatult kooli asukohajärgse maavanemaga määrab haridus- ja teadusminister munitsipaalkoolid, mille juures olevas õpilaskodus luuakse riiklikult toetatavad kohad. 2008. aastal on riiklikult toetatavad kohad loodud 38 õpilaskodus enam kui seitsmesajale õpilasele.

1.1.9. Üldharidussüsteemi arengukava 2007–2013

Haridus- ja Teadusministeeriumis on valminud **Üldharidussüsteemi arengukava aastateks 2007-2013** eelnõu. Arengukavas määratletakse üldharidussüsteemi kokkuleppelised pikaajalised arengusuunad ning kavandatakse tegevused püstitatud eesmärkide ja kavandatud meetmete elluviimiseks aastatel 2007–2013. Üldeesmärgiks on luua üldharidussüsteemis kõigile õpilastele võrdväärsed võimalused ja tingimused võimete- ja huvidekohase ning kvaliteetse tasemehariduse omandamiseks, mis võimaldavad jätkata õpinguid ja elus väärikalt toime tulla. Seatud üldeesmärki täpsustavad kitsamad eesmärgid erinevates üldhariduse valdkondades:

- 1) koolieelse lasteasutuse õppekorraldus arvestab laste individuaalsust ning tagab sujuva ülemineku kooli;
- 2) üldhariduskoolide õppekorraldus arvestab õpilaste individuaalsust ning tagab sujuva ülemineku järgnevatele haridustasemetele;
- 3) 2007/08 õppeaastast algab muukeelsetes riigi- ja munitsipaalgümnaasiumides sujuv üleminek osalisele eestikeelsele aineõppele;
- 4) riiklikud õppekavad on kaasaegsed, arvestavad õppurite võimeid ja võimaldavad valikuid;
- 5) õpetajad on professionaalsed ning motiveeritud õppeasutuses töötama;
- 6) õpikeskkond on turvaline ja kaasaegne, toetab õppurite vaimset, kehalist ja sotsiaalset arengut;
- 7) korrastatud õppeasutuste võrk võimaldab kindlustada senisest ühtlasemat hariduse kvaliteeti;
- 8) üldharidussüsteemi juhtimine ja hindamine on asjatundlik, toetab haridussüsteemi arengut.

TABEL 1.2. Õpilaste arv kooliastmeti üldhariduskoolide päevases õppes 2000/2001 – 2007/2008 ja prognoos aastani 2012

KLASS	2000 /2001	2001 /2002	2002 /2003	2003 /2004	2004 /2005	2005 /2006	2006 /2007
1	15 161	13 832	13 343	13 017	12 439	11 971	12 078
2	17 632	15 159	13 793	13 245	12 898	12 264	11 837
3	18 882	17 574	15 215	13 814	13 260	12 847	12 220
1. - 3. klass kokku	51 675	46 565	42 351	40 076	38 597	37 082	36 135
4	21 133	18 903	17 525	15 242	13 825	13 267	12 820
5	21 780	21 205	18 966	17 570	15 303	13 777	13 233
6	22 692	21 950	21 292	19 183	17 790	15 435	13 817
4. - 6. klass kokku	65 605	62 058	57 783	51 995	46 918	42 479	39 870
7	21 823	22 835	22 132	21 477	19 327	18 060	15 505
8	20 818	21 583	22 457	21 904	21 249	19 091	17 714
9	19 309	20 019	20 682	21 516	21 081	20 321	18 675
7. - 9. klass kokku	61 950	64 437	65 271	64 897	61 657	57 472	51 894
1. - 9. klass kokku	179 230	173 060	165 405	156 970	147 172	137 033	127 899
10	12 586	12 668	12 851	13 101	13 625	13 029	12 467
11	11 155	11 291	11 467	11 726	12 051	12 417	11 921
12	9 213	10 593	10 755	10 773	11 103	11 343	11 737
10. -12. klass kokku	32 954	34 552	35 073	35 600	36 779	36 789	36 125
kokku õpilasi	212 184	207 612	200 478	192 570	183 951	173 822	164 024

Eesmärkide saavutamiseks on kavandatud konkreetsete meetmed ja tegevused, samuti indikaatorid, mille alusel saab hinnata eesmärkide saavutamist.

Karjäärinõustamisega on tihedalt seotud arengukava **meede 2.4 integreeritud nõustamismudeli väljatöötamine, õpinõustamissüsteemi, kutse- ja karjäärinõustamissüsteemi arendamine**. Meede hõlmab endas integreeritud nõustamismudeli rakendamist, õpinõustamiskeskuste ja nõustamiskomisjonide tegevuse toetamist, karjääriõppe läbiviimiseks vajalike meetodiliste ja juhendmaterjalide väljatöötamist, karjääriteenuste valdkonna uuringu läbiviimist, kohalikes omavalitsustes toimiva koostöövõrgustiku loomist, et tagada koolikohustuse täitmine ning erivajadustega õpilaste koolide kujundamist õpinõustamiskeskusteks.

ÕIGUSAKTID JA STRATEEGILISED ALUSDOKUMENDID

Eesti Vabariigi haridusseadus	(1992)
Erakooliseadu	(1998)
Koolieelse lasteasutuse seadus	(1999)
Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus	(1993)

KLASS	2007/2008	2008	2009	2010	2011	2012
1	12 606	13 035	13 356	13 530	14 385	14 827
2	11 979	12 474	12 899	13 217	13 389	14 234
3	11 799	11 964	12 459	12 883	13 201	13 373
1. - 3. klass kokku	36 384	37 474	38 714	39 630	40 974	42 434
4	12 178	11 800	11 970	12 460	12 890	13 200
5	12 801	12 180	11 800	11 970	12 460	12 890
6	13 255	12 910	12 290	11 900	12 080	12 570
4. - 6. klass kokku	38 234	36 890	36 060	36 330	37 430	38 660
7	13 925	13 370	13 030	12 400	12 010	12 190
8	15 342	13 740	13 200	12 860	12 240	11 850
9	17 520	14 790	13 240	12 720	12 390	11 800
7. - 9. klass kokku	46 787	41 900	39 470	37 980	36 640	35 840
1. - 9. klass kokku	121 405	116 260	114 240	113 940	115 040	116 930
10	10 998	10 940	9 240	8 270	7 940	7 740
11	11 439	10 060	10 010	8 450	7 560	7 260
12	11 229	10 790	9 490	9 440	7 970	7 130
10. -12. klass kokku	33 666	31 790	28 740	26 160	23 470	22 130
kokku õpilasi	155 071	148 050	142 980	140 100	138 510	139 060

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, 2008

Alushariduse raamõppekava (kinnitatud 1999, kehtiv alates 2002)
Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava (kinnitatud 2002, kehtiv alates 2002)
Põhihariduse lihtsustatud õppekava (kinnitatud 1999, kehtiv alates 1999)
Toimetuleku riiklik õppekava (kinnitatud 1999, kehtiv alates 2000)

E-õppe arengukava 2006-2009 (2006)

Eelnõu staadiumis on Üldharidussüsteemi arengukava aastateks 2007-2013

1.2. KUTSEHARIDUS

Kutseõpet võimaldavad Eestis enamasti kutseõppeasutused, mida on igas maakonnas vähemalt üks ning kokku 47. Erinevate kutsealade tutvustamiseks ja teadlike valikute toetamiseks on kutseõppes osalemise võimalus loodud ka põhikooli- ja gümnaasiumiõpilastele. Kutseõppe eesmärgiks on luua võimalused sellise isiksuse kujunemiseks, kellel on teadmised, oskused, vilumused, hoiakud ja sotsiaalne valmidus töötamiseks ning eeldused õpingute jätkamiseks ja elukestvaks õppeks.

Viimastel aastatel on kutsehariduses leidnud aset suur hulk muudatusi: juurutatud on paindlikud kutseõppeliigid, mis tagavad ligipääsu võimalikult laiale sihtrühmale. Samuti on koolipõhise õppevormi kõrvale kinnitatud töökohapõhine õppevorm, mis muudab õppeprotsessi kvaliteedi eest osaliselt vastutajaks ka tööandja ning teisalt avab ligipääsu kutseõppele neile, kes tööturul tarviliku väljaõppeta. Sarnaselt kõrgkoolidega saab kutseõppes valida endale sobilikku õppekoormust (täis- või osakoormus) ning seeläbi ka aega. Seoses riiklike õppekavade väljatöötamisega on põhjalikult uuendatud ka kutseõppe sisu.

Märgatavalt on suurenenud ühe õppekoha maksumus kutseõppes (2007. aastal 18 000 krooni) ning juurutatud on ka koolilõunatoetus. 2008. aastal suurenevad kutseõppeasutuste õpetajate palgad ning paranevad töötingimused seoses Euroopa Sotsiaalfondi vahendite suunamisega kutseõppeasutuste uuendustöödesse. Alljärgnevalt muudatustest lähemalt.

1.2.1. Kutseõppe liigid

Alates 2006/07 õppeaastast on kutsehariduse omandamiseks varasemast enam võimalusi.

KUTSEÕPE KOOLIKOHUSTUSE EA ÜLETANUD (VANEMAD KUI 17 AASTAT) PÕHIHARIDUSETA ISIKUTELE.

Õppe eesmärgiks on omandada oskustöö tegemiseks vajalikud teadmised, oskused ja hoiakud. Õpingute alustamiseks ei seata haridustasemega seotud piiranguid. Kutseoskuste omandamise kõrval on võimalik jätkata õpinguid põhihariduse omandamiseks. Õppe maht on 0,5-2,5 aastat (20-100 õppenädalat). Õppekava läbinutel on võimalik jätkata õpinguid, kui nad omandavad lisaks erialale ka põhihariduse.

KUTSEÕPE PÕHIHARIDUSE BAASIL

Õppe eesmärgiks on omandada oskustöö tegemiseks vajalikud teadmised, oskused ja hoiakud.

kud. Õppe alustamise tingimuseks on omandatud põhiharidus. Õppe maht on 1-2,5 aastat (40 kuni 100 õppenädalat), muusika ja esituskunste õppekavarühmas kuni 3 aastat (120 õppenädalat). Vastuvõtt toimub ainult töökohapõhisesse õppevormi. Põhihariduse baasil kutseõppe läbinud isikutel on võimalik asuda omandama üldkeskharidust kas täiskasvanute gümnaasiumides, üldhariduskoolide õhtustes/kaugõppe osakondades või kutsekeskharidust kutseõppeasutustes.

KUTSEKESKHARIDUS

Õppe eesmärgiks on omandada iseseisvaks oskustööks vajalikud teadmised, oskused ja hoiakud ning õppekavaga määratud üldhariduslikud teadmised ja oskused. Õppe alustamise tingimuseks on omandatud põhiharidus. Õppe maht on vähemalt 3 aastat (120 õppenädalat), sh vähemalt 40 õppenädala mahus üldharidusaineid. Seejuures moodustab kutseõppe maht vähemalt 50% õppekavas määratud õppe mahust.

Kutsekeskhariduse omandanud isikutel, kes soovivad oma haridusteed jätkata kõrghariduse tasemel, on võimalik õppida täiendavalt üldaineid kuni 35 õppenädala mahus, et valmistuda riigiexamiteks põhjalikumalt, kui seda võimaldab üldainete maht kutsekeskhariduse õppekavas.

Põhihariduse järgsetel kutsekeskhariduse õppekavadel õppijad, kellel on õppekava üldhariduse osas olulised õppevõlgnevused, võib õppenõukogu otsusega ja õppija enda nõusolekul üle viia sama eriala kutseõpe põhihariduse baasil õppekavale. Üleviimine ei saa toimuda varem kui esimese õppeaasta lõpus ning selle tingimuseks on õpilase positiivsed õppetulemused erialaainetes. Õpe võib jätkuda nii koolipõhises kui ka töökohapõhises õppevormis ning üleviimisel arvestatakse läbitud õpinguid.

KUTSEÕPE KESKHARIDUSE BAASIL

Õppe eesmärgiks on omandada teadmised, oskused ja hoiakud iseseisvaks oskustööks. Õppe alustamise tingimuseks on omandatud keskharidus. Õppe maht on 0,5-2,5 aastat (20-100 õppenädalat), muusika ja esituskunste õppekavarühma õppekavades kuni 3 aastat (120 õppenädalat). Õppekava läbinutel on võimalik jätkata oma õpinguid kõrghariduse tasemel.

KUTSEÕPE PÕHIKOO LIS JA GÜMNAASIUMIS

Põhikoolis ja gümnaasiumis toimuva kutseõppe eesmärk on õpilastele kutse-, erialaste või ametialaste, samuti karjääri planeerimisega seotud esmateadmiste ja -oskuste võimaldamine ning õpingute jätkamiseks valmisoleku kujundamine. Õppe maht on 15 kuni 40 õppenädalat arvestusega 40 tundi õppija tööd õppenädalas. Põhikoolis- ja gümnaasiumis läbiviidav kutseõpe põhineb registreeritud õppekaval ning igale osalejale väljastatakse vastav tõend. Kutseõppeasutus arvestab põhikoolis või gümnaasiumis toimunud kutseõppe käigus omandatud teadmisi ja oskusi, kui õpilane asub edasi õppima sama kutse- või eriala õppekava alusel.

Kutsealane eelkoolitus on põhikoolis ja gümnaasiumis kutsesuunitluse eesmärgil toimuv väikesemahuline kutse- või erialade tutvustus põhikooli ja gümnaasiumi riiklikus õppekavas, põhikooli lihtsustatud riiklikus õppekavas (abiõppe õppekava) või toimetuleku riiklikus õppekavas ettenähtud valikainetena mahuga kuni 15 õppenädalat.

VASTUVÕTT

Olenevalt kutseõppe liigist on seatud erinevad nõuded kutseõppeasutuses õpingute alustamiseks. Õppima saavad asuda nii eelnevalt põhi- või keskhariduse omandanud isikud kui ka koolikohustusea ületanud põhiharidusega isikud. Õppima asumiseks peab kandidaat sooritama vajalikud eksamid, katsed või testid. Kooli vastu võetud õpilaskandidaat peab kinnitama kooli määratud tähtjaks kirjalikult oma kooli õppima asumise. Kahe nädala jooksul pärast õppetöö algust mõjuva põhjusega õppetööle mitte asunud esimese aasta õpilane kustutatakse õpilaste nimekirjast. Vabanenud kohale võib asuda järgmine õpilaskandidaat samal aastal kandideerinute pingereast.

Igal aastal annab SA Innove allüksusena tegutsev Kutsehariduse Seirekeskus välja kogumiku „Abiks otsustajale”, mis on mõeldud eelkõige noortele edasiõppimisvaliku kergendamiseks. Trükisesse on koondatud üksikasjalik info kõigi erialade kohta, mida Eesti kutseõppeasutuses on võimalik omandada. Iga eriala juures on märgitud selle õppetase, õppeaeg ja õppekeel, samuti selle sobivus erivajadustega õpilastele. Trükis on kättesaadav veebilehel www.rajaleidja.ee/teatmik.

RIIKLIK KOOLITUSTELLIMUS

Igal aastal esitab Haridus- ja Teadusministeerium kutseõppeasutustele riikliku koolitustellimuse, millega luuakse eeldused tööturu vajadusele vastava tööjõu olemasoluks. Koolituskohtade planeerimisel arvestatakse nii koolitust vajavate õpilaste hulga kui ka tööjõu nõudlusega/tööturu vajadustega. Riikliku koolitustellimusega tagatakse tellitud õppekohtadele riiklik finantseerimine. Kutseõppeasutustes võib toimuda ka riigieelarveväliselt rahastatav õpe. Sellisel juhul tasub õppimaasuja õpingute eest ise.

Lähiaastate perspektiivis kasvab riiklik koolitustellimus tehnika, ehituse ja isikuteeninduse õppesuundades, tellimus kahaneb äriduse ja halduse õppesuunal. Teistes õppesuundades ei ole riikliku koolitustellimuse mahu olulist muutumist ette näha.

1.2.2. Õppekava

Kutseõppeasutuses toimuva õppetöö aluseks on õppekava, mille koostab õppeasutus iga õpetatava eriala kohta võttes aluseks kutsestandardi ja riikliku õppekava. Kutse- või eriala riiklik õppekava on dokument, mille aluseks on kindel kutsestandard ja mis määrab kindlaks kutseõppe eesmärgid ja ülesanded, õpingute alustamise ja lõpetamise nõuded, õppekava moodulid ja nende mahu koos lühikirjeldustega, moodulite valiku võimalused ja tingimused ning spetsialiseerumismõimalused. Kutsestandardi puudumisel kooskõlastatakse õppe sisu erialähendustega. Riiklik õppekava vaadatakse üle ja vajadusel kinnitatakse selle uus versioon, kui riikliku õppekava aluseks olev kutsestandard tunnistatakse kehtetuks, kehtestatakse uus kutsestandard, muudetakse kutsestandardi nimetust või selles sätestatud kutseoskusnõudeid.

Kutse- või erialade riiklike õppekavade väljatöötamiseks käivitas Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus 2005. aastal ESF meede 1.1 projekti Kutseõppeasutuste õppekavade arendus, mille üheks eesmärgiks on kutsestandardis fikseeritud nõuetest lähtuvalt töötada välja 160 eriala õppekava üld- ja põhioskuste moodulite õppesisu 80 õppenädala ulatuses. 2008. aasta aprillikuu alguseks on kinnitatud esimesed 15 riiklikku õppekava.

1.2.3. Õppetöö korraldus

Kutseõppeasutuses toimub õpe auditoorse töö, praktilise töö, praktika ja iseseisva töö vormis. Iseseisv töö moodustab vähemalt 10% õpingute kogumahust. Praktilise töö ja praktika osakaal peavad moodustama mõlemad vähemalt 25% (kokku vähemalt 50%) kutseõppe õppekava mahust. Praktiline töö on õpitud teadmiste ja oskuste rakendamine õppekeskkonnas. Praktiline töö toimub näiteks praktikumi, harjutustunni või laboratoorse töö vormis. Praktika on õppekava raames töökeskkonnas juhendaja juhendamisel kindlate õpiesemärkidega tehtav töö. Praktika läbimine on kohustuslik osa kõigis kutseõppe õppekavades (v.a kutseõpe põhikoolis ja gümnaasiumis) olenemata õppevaldkonnast.

Kutseõppeasutusel on kohustus kindlustada õppijad praktikakohtadega, tagada praktika toimumine õppekavas ettenähtud mahus ja eesmärkide kohaselt, praktika koolipoolne juhendamine ja praktika tulemuslikkuse hindamine. Enne praktika alustamist sõlmitakse kooli, õpilase ja praktikat korraldava ettevõtte või asutuse vahel leping, milles sätestatakse praktika läbimise tingimused. Praktikal viibimise ajal laienevad õpilastele töökaitsealased õigusaktid.

KOOLIPÕHINE JA TÖÖKOHAPÕHINE (ÕPIPOISIÕPE) ÕPPEVORM

Kutseõpe võib toimuda koolipõhise või töökohapõhise õppe ehk õpipoisiõppe vormis. Koolipõhises õppevormis õppides ei ületa praktika ettevõttes või asutuses poolt õppekava kutseõppe osa kogumahust. Töökohapõhise õppevormi puhul moodustab praktika ettevõttes või asutuses vähemalt kaks kolmandikku õppekava kutseõppe osa kogumahust. Koolikohustuse ea ületanud põhihariduseta isikute kutseõppe, keskhariduse baasil kutseõppe ja kutsekeskhariduse õppekavadele võetakse õpilasi vastu nii koolipõhisesse kui töökohapõhisesse õppevormi. Põhihariduse baasil kutseõppe õppekavadele on vastuvõtt ainult töökohapõhisesse õppevormi. Töökohapõhises õppes rakendatakse individuaalseid õppekavu, mis sõltuvad õppija ja töökoha spetsiifilistest vajadustest.

Õpipoisiõpet hakati Eestis juurutama SA Innove eestvedamisel 2004. aastal käivitunud pilootprojekti raames. 2006. aastal käivitus ESF meede 1.1 projekt Töökohapõhise õppevormi (õpipoisikoolituse) rakendamine kutseharidussüsteemis, mille eesmärgiks oli tõsta nii õppeasutuste kui ka ettevõtete valmisolekut õpipoisiõppe rakendamiseks. Projektis osales 16 kutseõppeasutust. Täpsemat teavet projekti kohta leiab veebilehelt www.innove.ee/opipoiss.

Projekti tulemusena seadustati õpipoisiõpe töökohapõhise õppevormina 2006. aastal ning seda reguleerib vastav määrus Töökohapõhise õppe rakendamise kord.

TÄIS- JA OSAKOORMUSEGA ÕPPIMINE

Alates 2004/05 õppeaastast on kutseõppeasutustes võimalik õppida täis- ja osakoormusega õppes³. Täiskoormusega õppes täidab õpilane iga õppeaasta lõpuks õppekava kohaselt täitmisele kuuluva õppe mahust vähemalt 75%. Kooli direktor võib nimetada õppekavad, mille alusel saab toimuda ainult täiskoormusega õpe, ja õppekavad, mille alusel toimuvale täiskoormusega õppele esitatakse kõrgemad nõuded. Osakoormusega õppes täidab õpilane iga

3 Kuni 2004/05 õppeaastani olid õppevormideks päevane, öhtune ja kaugõpe.

õppeaasta lõpuks õppekava kohaselt täitmisele kuuluva õppe mahust kumulatiivselt vähem kui 75%. Kooli direktor võib kehtestada osakoormusega õppes õppekava kohaselt täitmisele kuuluva õppe mahu alampiiri.

Õpilane määrab kooli astudes oma täis- ja osakoormusega õppimise esimesel õppeaastal. Järgmistel õppeaastatel arvestab kool õpilase täis- või osakoormusega õppimise määramisel, kuidas on õpilane iga õppeaasta lõpuks täitnud õppekava kohaselt täitmisele kuuluva õppe mahu.

Täis- ja osakoormusega õppijatele kehtivad erinevad tingimused nii õppetoetuste ja õppe-laenu saamisel kui õppepuhkuse taotlemisel (vt ptk Õppimistoetused).

2007/08 õppeaastal õppis osakoormusega õppes (sh ka õhtuses ja kaugõppe õppevormis õppijad) kokku 3% ning täiskoormusega õppes (sh päevases õppevormis õppijad) 97% kutseõppeasutuste õpilastest.

ÕPPEKEEL

Riigi- ja munitsipaalomandis kutseõppeasutuste õppekeel on eesti keel. Teiste keelte kasutamise õppekeelena otsustab haridus- ja teadusminister. Eraomandis kutseõppeasutuse õppekeeleks võib olla õppeasutuse nõukogu otsusel mis tahes keel.

2007/08 õppeaastal õppis kõigist kutseõppeasutustes õppijatest 72% eesti õppekeelega õppekohtadel. Viimase aastaga on venekeelsete õppurite osakaal kutsehariduses vähenenud, 2006/07 õppeaastal oli vastav number veel 69%. Enne seda oli kutseõppeasutustes eestikeelse õppe osakaal püsinud aastate lõikes enam-vähem samal tasemel.

1.2.4. Õpingute katkestamine, lõpetamine ja jätkamine

ÕPINGUTE KATKESTAMINE

Suur osa kutsehariduse õppekavadel õpinguid alustanutest ei suuda või ei soovi neid lõpule viia. Viimasel aastal on see arv kahjuks taas tõusnud – 19%-ni õppurite koguarvust – olles seega lubamatult kõrge. 2006/07 õppeaastal katkestas õpingud 16% põhihariduse baasil kutsekeskhariduse õppekavadel õppijatest ja 24% keskhariduse baasil kutsekeskhariduse õppekavadel õppijatest. Samas, arvestades kõigi katkestanute hulgast välja need, kelle katkestamise põhjuseks on õppima asumine mõnes teises õppeasutuses, saame haridussüsteemist väljalangejate osakaaluks keskmiselt 15% (põhihariduse järgses kutseõppes vastavalt 12% ja keskhariduse järgses 21%). Õppesuundade lõikes on arvuliselt enim katkestanuid tehnikaalade õppesuunal, järgneb äridus ja haldus, seejärel isikuteenindus, arhitektuur ja ehitus. Protsentuaalselt on kõige rohkem väljalangenuid arvutiteaduste õppesuunalt, äridusest ja haldusest, sotsiaalteenustest ning tootmisest- ja töötlemisest. Kõige madalama väljalangevusega õppesuund on turvamine (piirivalve-, politsei-, vanglaametnikud ja tule-tõrjujad).

Eesti kutseharidussüsteemi arengukavas aastateks 2005–2008 on seatud eesmärgiks vähendada kutseharidusest väljalangevust 10 protsendini. Varasemast paindlikumate kutseõppe liikide ja töökohapõhise õppevormi rakendamise üheks eesmärgiks on samuti vähendada nende isikute arvu, kes lahkuvad kutseharidussüsteemist kutset omandamata.

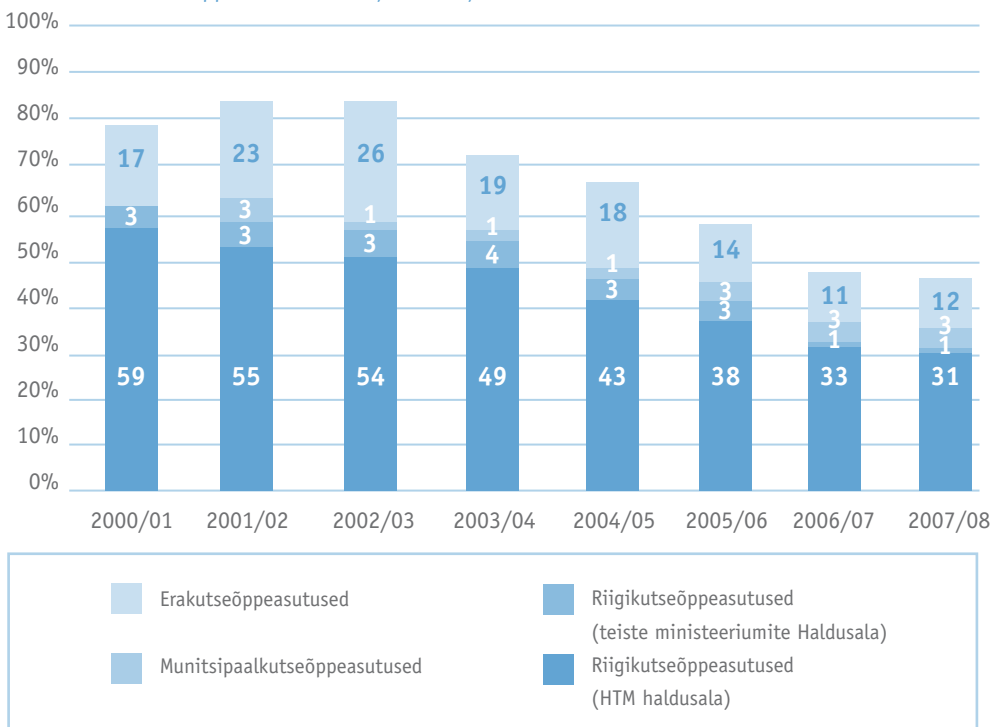
ÕPINGUTE LÕPETAMINE

Kutseõpe loetakse lõpetatuks kui õpilane on täitnud õppekava täies mahus. Lisaks õppekavas ette nähtud lõputöö kaitsmisele või lõpueksami sooritamisele on soovijatel võimalik teha ka kutseeksam. Kutsekeskhariduse õppekaval õppijatele on üldhariduslike riigieksamite sooritamine vabatahtlik ning need toimuvad gümnaasiumi lõpetajatega samadel alustel. Erandina ei ole kutseõppeasutuste õpilastele kehtestatud riigieksami soorituspiiri. Muu õppekeelega õppegruppides kutsekeskharidust omandavad lõpetajad peavad sooritama kooli lõpetamiseks eesti keele riigieksami. Kutsekeskharidusõppe õppekava läbinud isikutel, kes soovivad jätkata oma haridusteed rakenduskõrgharidusõppes või bakalaureuseõppes, on võimalus jätkata üldharidusõpinguid kuni 35 õppenädala ulatuses, et valmistuda riigieksamiteks.

ÕPINGUTE JÄTKAMINE PÄRAST KUTSEHARIDUSE OMANDAMIST

Kutseõpe on suunatud oskustöö tegemiseks vajalike teadmiste ja oskuste omandamiseks, mistõttu on loomulik, et valdav enamus kutsekeskhariduse omandanutest asub kooli lõpetades kohe tööle. Soovijatel on siiski võimalus jätkata oma haridusteed ka kõrghariduse tasemel. 2007/08 õppeaastal jätkas õpinguid kõrghariduse õppekavadel 9% põhihariduse baasil kutsekeskhariduse õppekava läbinutest, 14% keskhariduse baasil kutsekeskhariduse omandanutest ja 6% keskhariduse baasil kutseõppe omandanutest. Võrreldes 2006/07 õppeaastaga on need numbrid suurenenud, siis jätkas kõrghariduse õppekavadel 7% põhihariduse baasil kutsekeskhariduse õppekava läbinutest ja 11% keskhariduse baasil kutsekeskhariduse omandanutest. Eri-nevalt üldkeskhariduse omandanud noortest valivad kutsekeskhariduse omandanud noored oma õpingute jätkamiseks sagedamini rakenduskõrghariduse kui bakalaureuseõppe (vt joonis 1.2).

JOONIS 1.4. Kutseõppeasutused 2000/01-2007/08

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, 2008

1.2.5. Kutseõppeasutused⁴

2007/08 õppeaastal tegutseb Eestis kokku 47 kutseõppeasutust: 32 riigimandis (sh 33 Haridus- ja Teadusministeeriumi ja 1 teiste ministeeriumide haldusalas); 3 munitsipaalomandis; 12 eraomandis.

Riigikutseõppeasutuste võrgu ümberkorralduste tulemusena on Haridus- ja Teadusministeeriumi haldusalas olevate kutseõppeasutuste arv vähenenud viimase 8 aasta jooksul 59-lt 31-le. Alates 2003/04 õppeaastast kuni 2007/08 õppeaastani vähenes pidevalt ka eraomandis olevate kutseõppeasutuste arv, käesoleval õppeaastal on neid jälle 1 võrra rohkem. (joonis 1.4).

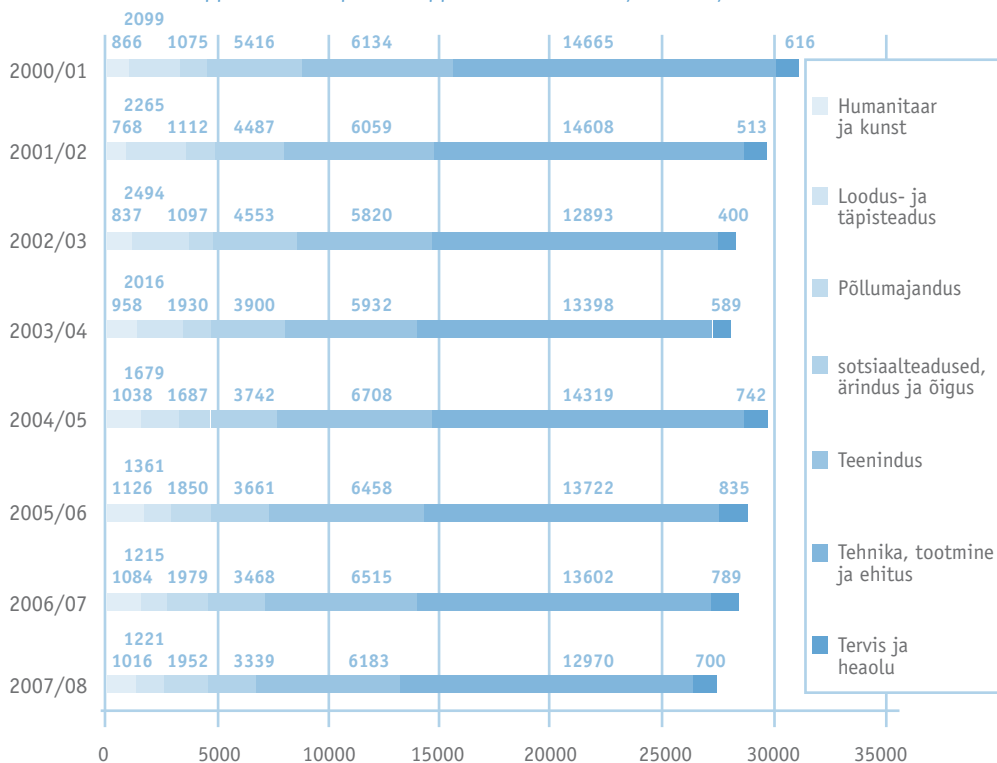
TABEL 1.3. Õpilaste arv kutseõppeasutustes 2001/02-2007/08

Aasta	Õpilaste arv						
	2001 /2002	2002 /2003	2003 /2004	2004 /2005	2005 /2006	2006 /2007	2007 /2008
Kutseõpe põhihariduse baasil (al. 01.01.2006)						208	380
Kutseõpe koolikohustusliku ea ületanud põhihariduseta isikutele (al. 01.01.06)						94	307
Põhiharidust eeldav kutse- ja keskharidus	2 589						44
Kutseõpe põhihariduse baasil (al. 01.01.2006)	15 052	16 306	17 130	18 886	18 882	16 111	7 607
Kutsekeskharidusõpe (al. 01.01.06)						2 684	10 423
Kutsekeskharidus keskhariduse baasil	11 442	11 551	10 787	10 762	10 101	7 296	1 705
Kutseõpe keskhariduse baasil (al. 01.01.06)						2 183	6 915
Kutseharidus erivajadustega või põhihariduseta inimestele / Baasharidus pole määratletud	191	155	264	267	28	75	
Põhiharidust eeldav keskeri- / tehnikumiharidus	300	82	2		2	1	
Keskharidust eeldav keskeri- / tehnikumiharidus	239	1					
Kutseharidus kokku	29 813	28 095	28 183	29 915	29 013	28 652	27 381

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, 2008

⁴ Haridus- ja Teadusministeeriumi veebilehel www.hm.ee > Uuringud ja statistika > Kutseharidus on kättesaadav ülevaade "Kutsehariduse valdkonna statistika põhinäitajad", kus on kajastatud kõik olulisemad kutseharidust iseloomustavad statistilised näitajad.

Joonis 1.5. Kutseõppeasutuste õpilased õppevaldkonniti 2000/01-2007/08

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, 2008

ÕPILASED

2007/08 õppeaastal omandab kutseharidust kokku 27 381 õpilast. Tabelis 1.3 on toodud õpilaste arvu jaotus erinevate kutseõppeliikide lõikes alates 2001/02 õppeaastast. Lähiaastatel prognoositakse õpilaste arvu vähenemist kutsehariduses veelgi, seoses põhikoolilõpetajate arvu olulise vähenemisega.

Õppevaldkonniti õpib suurim osa kutseõppeasutuste õpilastest tehnika, tootmise ja ehituse õppevaldkonnas, järgnevad teeninduse ning sotsiaalteaduste, äriduse ja õiguse õppevaldkonnad. Viimase kaheksa aasta jooksul on õpilaste arv enim suurenenud põllumajanduses ja teeninduses, vähenenud on õpilaste arv sotsiaalteaduste, äriduse ja õiguse, loodus- ja täppisteaduste ning tehnika, tootmise ja ehituse õppevaldkondades (joonis 1.5).

KUTSEMEISTRIVÕISTLUSED

Alates 2006. aastast on SA Innove noorte kutsemeistrivõistluste valdkonda koordineeriv organisatsioon Eestis. Tegevused toimuvad kahel põhisuunal: (a) siseriiklik suund, kus eesmärgiks on rahvusvahelistele standarditele ja praktikale vastava kutsemeistrivõistluste süsteemi loomine ja rakendamine Eestis ning (b) rahvusvaheline suund (WorldSkills, EuroSkills), kus eesmärgiks on eelduste ja võimaluste loomine Eesti kutsemeistrite osalemiseks rahvusvahelistel võistlustel. 2007. aastal võeti Eesti ülemaailmse kutsemeistrivõistluste organisatsiooni WorldSkills täieõiguslikuks liikmeks ning juba samal aastal oli Eesti esindatud kolmel erialal. Liitumise üheks tingimuseks on rahvusliku kutsemeistrivõistluste süsteemi

loomine, mida kavandatakse Euroopa Sotsiaalfondi 2007–2013 vahendite toel. Lähemalt saab WorldSkills võistluste kohta teavet veebilehelt www.worldskills.org.

1.2.6. Eesti kutseharidussüsteemi arengukava aastateks 2005-2008

Vabariigi Valitsus kinnitas 2005. aastal Eesti kutsehariduse arengukava aastateks 2005-2008, kus on seatud kolm strateegilist põhieesmärki:

- kutseharidus vastab eesti majanduse arengu vajadustele;
- kutseõppe kvaliteedi tõus toob kaasa kutsehariduse maine tõusu, õppijate arvu kasvu ja lõpetajate eduka töölerakendumise;
- kutseharidussüsteem kasutab ressursse tõhusalt, toimib koostöös teiste haridusliikide ja -tasemetega ning tagab kõigile soovijatele juurdepääsu kutseõppele.

Strateegiliste eesmärkide saavutamiseks on kavandatud konkreetsed meetmed ja tegevuskava. 2008. aastal tehakse kokkuvõtte strateegias püstitatud ülesannete täitmisest ning töötatakse välja uus arengukava.

ÕIGUSAKTID JA STRATEEGILISED ALUSDOKUMENDID

Kutseõppeasutuse seadus (1998)

Kutseseadus (2000, uus eelnõu Riigikogus, kavandatav jõustumine 2008)

Kutseharidusstandard (2006)

Eesti kutseharidussüsteemi arengukava aastateks 2005-2008 (2005)

Riigikutseõppeasutuste võrgu ümberkorralduste kava aastateks 2005-2008 (2004)

Hariduskorraldus vanglas. Arengukava 2004-2006 (2004)

1.3. KÕRGHARIDUS

Eestis on kaheharuline kõrgharidussüsteem, kus on võimalik valida kahe erineva suuna vahel. Praktikakesksed rakendus kõrghariduse õppekavad on suunatud motiveeritud spetsialistide ettevalmistamisele. Akadeemilisel suunal toimuv õpe on kaheastmeline ja teooriapõhine. Bakalaureuseõppe lõpetajad saavad laialdased teoreetilised valdkonna alusteadmised, mis annab aluse hilisemaks spetsialiseerumiseks magistriõppes. Bakalaureuseõppe lõpetamise järel on võimalik ka kohe tööturule suunduda. Magistriõpe on eriala asjatundja ehk kõrgtaseme spetsialistiõpe.

Lõpetajad omandavad erialateadmised ja -oskused tööks iseseisva spetsialistina. Teooria on suures mahus praktikaga seotud, kui õpitakse arstiks, hambaarstiks, proviisoriks, loomaarstiks, ehitusinseneriks, arhitektiks või õpetajaks. Akadeemiline suund tuleks kindlasti valida neil, kes on huvitatud edasiõppimisest doktoriõppes, teadustööst, teaduspõhise majanduse arendamisest ja õppejõu tööst.

Kõrghariduse üldnõuded määratakse Vabariigi Valitsuse kinnitatud **kõrgharidusstandardiga**, mis on kõrghariduse omandamist võimaldavate õppeasutuste koolituslubade väljaandmise ja nende õppekavade akrediteerimise üks alusdokumente. Kõrgharidusstandardiga kehtestatakse ühtsed nõuded kõrghariduse tasemel toimuvale õppele, mis määravad kindlaks õppevaldkon-

nad ja -suunad, õppe eesmärgid ja saavutatavad õpitulemused ning õppe kogumahu, sealhulgas eelneva õpitulemuse ja erialase töökogemuse arvestamise põhimõtted, õppekavale esitatavad üld- ja erinõuded, sealhulgas õpingutele ja lõputööle või lõpueksamile esitatavad nõuded, ning õppeasutusele esitatavad üld- ja erinõuded õppejõudude kohta, sealhulgas nõuded õppekava alusel õpet läbiviivate õppejõudude teaduslikule, pedagoogilisele ja erialasele kvalifikatsioonile. Kõrgharidusstandard kehtib kõrgharidustasemel toimuva õppe kõikidele astmetele ja õppevormidele olenemata õppeasutuse õiguslikust seisundist.

1.3.1. Riiklik koolitustellimus

Igal aastal koostab Haridus- ja Teadusministeerium kõrghariduse riikliku koolitustellimuse lähtudes prognoositavast kõrgharidusega spetsialistide vajadusest tööturul, ministeeriumide, omavalitsusüksuste liitude, registreeritud kutse- ja erialaliitude ning ülikoolide ettepanekutest, samuti riiklikuks koolitustellimuseks riigieelarves ette nähtud vahenditest. Haridus- ja Teadusministeeriumi ja ülikooli vahelise halduslepinguga määratakse lõpetajate arv kõrgharidusastmeti erinevates õppevaldkondades, vajadusel õppesuunal või õppekaval, mille ülikool on kohustatud õppe nominaalkestuse lõpuks tagama ja mida finantseeritakse õppe nominaalkestuse jooksul riigieelarvest.

Riikliku koolitustellimuse kohal õppivalt üliõpilaselt ei või nõuda õppemaksu. Isik, kes on vähemalt poole õppekava nominaalkestusest õppinud riikliku koolitustellimuse alusel moodustatud õppekohal, ei saa selle õppekava kolmekordse nominaalkestuse jooksul, bakalaureuse- ja magistriõppe integreeritud õppekavadel põhineva õppe korral selle õppekava kahekordse nominaalkestuse jooksul, asuda teist korda õppima riikliku koolitustellimuse alusel moodustatud õppekohale samal kõrgharidusastmel. Nimetatud piirang ei kehti juhul, kui riigieelarvelisel õppekohal õppinud üliõpilane viiakse üle osakoormusega õppesse, kus ei ole riigieelarvelisi õppekohti, või eksmatrikuleeritakse ja vabaks jäänud riigieelarvelisele õppekohale asub õppetulemuste paremusjärjestuse alusel õppima riigieelarvevälisel õppekohal õppinud üliõpilane.

Ülikoolil on õigus nõuda õppekulude hüvitamist riikliku koolitustellimuse alusel moodustatud õppekohal õppinud üliõpilaselt, kes:

- on õppinud aasta üle õppekava nominaalkestuse;
- on viidud osakoormusega õppesse täiskoormusega õppimise nõude mittetäitmise tõttu.

Õppekulude hüvitamise tingimused ja määra kehtestab ülikooli nõukogu igaks õppeaastaks. Õppekulude hüvitamisest vabastatakse, kui osakoormusega õppesse üleviidud üliõpilane jätkab õpinguid sama õppekava järgi ja kui ta:

- on keskmise, raske või sügava puudega isik;
- on alla 7-aastase lapse või puudega lapse vanem või hooldaja;
- õpib riikliku koolitustellimuse lepingus kokku lepitud õppesuunal või õppekaval, mille alusel ülikool on riikliku koolitustellimuse täitmiseks moodustanud õppekohad osakoormusega õppes õppimiseks.

Eestis on võetud eesmärgiks luua riikliku koolitustellimuse alusel moodustatud õppekohad vähemalt 50 protsendile üldkeskhariduse omandanutele ja 10 protsendile kutsekeskharidusliku õppekava lõpetanutele.

Riiklikult prioriteetsed õppesuunad on:

- tehnikaalad (materjalitehnoloogia);
- tootmine ja töötlemine (erinevad tööstustehnoloogiad ja tooted – tekstiil, puit ja puittooted, paber- ja plasttooted, toiduained, metalltooted, elektri- ja optikaseadmed);
- arvutiteadused (infotehnoloogia);
- keskkonnakaitse (keskkonna- ja geotehnoloogia);
- bioteadused (biotehnoloogia, biomeditsiin);
- isikuteenindus (hotelli- ja turismiteenindus rakenduskõrghariduses);
- tervis (arstide ja õdede koolitus);
- füüsikalised loodusteadused (füüsika, keemia).

Riik peab samuti oluliseks pädevate õpetajate koolitamist, kes on motiveeritud koolis töötama.

Õppesuunad, kus riiklikult rahastatud õppekohtade arv on väike või väheneb:

- äridus ja haldus (tööjõuvajaduse prognoos kasvab kinnisvara- ja äritegevuses, finantsvahenduses, hulgi- ja jaekaubanduses; vajadus täidetakse tasulises õppes õppijatega);
- õigus (vajadus täidetakse tasulises õppes õppijatega).

VASTUVÕTT

Rakenduskõrgharidus- või bakalaureuseõppesse on õigus kandideerida kõigil keskhariidusega või sellele vastava kvalifikatsiooniga isikutel. Õppeasutuste vastuvõtutingimused kehtestab iga õppeasutuse nõukogu, mistõttu need võivad õppeasutuste vahel oluliselt erineda. Reeglina arvestatakse avalik-õiguslikes ülikoolides riigieelarvelisele ehk nn tasuta õppekohale kandideerimisel sisseastuja riigieksamite tulemusi, osadel erialadel on nõutav eraldi sisseastumiseksamite või –katsete läbimine. Rakenduskõrgkoolides võetakse sõltuvalt erialast/õppekavast vastu ka riigieksamite tulemusi arvestamata, samuti ei nõuta riigieksamite sooritamist paljudel juhtudel riigieelarvevälisele ehk nn tasulisele õppekohale kandideerimisel. Olenevalt õppeasutusest ja õppetasemest saab üliõpilaskandidaat esitada avalduse ühele või mitmele õppekavale.

Viimastel aastatel on mõned kõrgkoolid (näiteks TÜ ja TLÜ) asunud rakendama lävendipõhist vastuvõttu. Lävend on minimaalne riigieksamite ja sisseastumiskatsete tulemuste summa, mis on vajalik õppeasutusse kindlale õppekavale õppima asumiseks. Ülikooli võetakse vastu kõik kandidaadid, kelle riigieksamite ning sisseastumiseksamite punktisumma on võrdne või ületab vastavale õppekavale seatud lävendit.

Tartu Ülikoolis rakendati 2006. aastal esmakordselt sisseastumist vaid akadeemilise testi alusel. Riigieksamite tulemusi arvestamata ja sisseastumiseksamiteta võeti vabalt valitud eriala riigieelarvelisele õppekohale vastu kõik need üliõpilaskandidaadid, kes sooritasid akadeemilise testi vähemalt 80 punktile 100st.

2006. aasta suvisel sisseastumisperioodil said üliõpilaskandidaadid esmakordselt kasutada Sisseastumise Infosüsteemi (SAIS[®]) oma sisseastumisavalduse esitamiseks elektroonselt interneti teel kasutades selleks ID-kaarti või sisenedes süsteemi läbi Internetipanga. Süsteem

miga on liitunud 16 kõrgkooli. SAIS on Haridus- ja Teadusministeeriumi infosüsteem, mille tööd korraldab Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus.

1.3.2. Kvalifikatsioonid

RAKENDUSKÕRGHARIDUS

Rakenduskõrgharidusõpe on kõrghariduse esimese astme õpe, mille kestel omandab üliõpilane kindlal kutsealal töötamiseks või magistriõppes edasiõppimiseks vajalikud pädevused. Õppe alustamise tingimus on keskharidus või sellele vastav kvalifikatsioon. Õppe nominaalkestus on 3–4 aastat ja õppekavas määratud õppe maht 120–160 ainepunkti (180–240 ECTS ainepunkti). Praktiline töö moodustab õppekavas määratud õppe mahust vähemalt 30 protsenti.

Rakenduskõrgharidusõpe lõpeb lõpueksami sooritamise või lõputöö kaitsmisega. Õppe lõpetanule antakse rakenduskõrghariduse diplom. Rakenduskõrghariduse omandanul on õigus jätkata õpinguid magistriõppes õppeasutuse nõukogu kehtestatud tingimustel ja korras.

BAKALAUREUSEKRAAD

Bakalaureuseõpe on kõrghariduse esimese astme õpe, mille kestel üliõpilane süvendab oma üldhariduslikke teadmisi, omandab eriala alusteadmisi ja -oskusi ning magistriõppeks ja töö alustamiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Õppe alustamise tingimus on keskharidus või sellele vastav kvalifikatsioon.

Õppe nominaalkestus on 3–4 aastat, õppekavas määratud õppe maht 120–160 ainepunkti (180–240 ECTS) ainepunkti. Bakalaureuseõpe lõpeb bakalaureuseeksami sooritamise või bakalaureusetöö kaitsmisega. Bakalaureuse kraadi omandanul on õigus jätkata õpinguid magistriõppes õppeasutuse nõukogu kehtestatud tingimustel ja korras.

BAKALAUREUSE- JA MAGISTRIÕPPE INTEGREERITUD ÕPPEKAVADEL PÕHINEV ÕPE

Arstiõppe, hambaarstiõppe, proviisoriõppe, loomaarstiõppe, arhitektiõppe, ehitusinseneriõppe ja klassiõpetaja õpetajakoolituse alustamise tingimus on keskharidus või sellele vastav kvalifikatsioon.

Arstiõppe ja loomaarstiõppe nominaalkestus on 6 aastat ja õppekavas määratud õppe maht 240 ainepunkti (360 ECTS ainepunkti). Hambaarstiõppe, proviisoriõppe, arhitektiõppe, ehitusinseneriõppe ja klassiõpetaja õpetajakoolituse nominaalkestus on 5 aastat ja õppekavas määratud õppe maht 200 ainepunkti (300 ECTS ainepunkti).

Arstiõpe, hambaarstiõpe, proviisoriõpe, loomaarstiõpe, arhitektiõpe, ehitusinseneriõpe ja klassiõpetaja õpetajakoolitus lõpeb lõpueksami sooritamise või lõputöö kaitsmisega. Õppe lõpetanule antakse magistrakraad. Lõpetanul on õigus jätkata õpinguid doktoriõppes ülikooli nõukogu kehtestatud korras.

MAGISTRIKRAAD

Magistriõpe on kõrghariduse teise astme õpe, mille kestel üliõpilane süvendab erialateadmisi ja -oskusi ning omandab iseseisvaks tööks ja doktoriõppeks vajalikke teadmisi ja osku-

si. Magistriõpe koosneb magistriõpingutest ja teadus-, arendus- või kutsealasest loometööst. Õppe alustamise tingimus on bakalaureusekraad, rakenduskõrghariduse õppekava alusel omandatud kõrgharidus või nendele vastav kvalifikatsioon. Rakenduskõrghariduse diplomi omanikult nõutakse lisaks vähemalt 1-aastast töökogemust magistriõppe õppekavale vastaval õppesuunal. Rakenduskõrgkooli nõukogul on õigus kehtestada magistriõppe alustamise tingimusena pikema töökogemuse nõue tulenevalt õppesuuna eripärast.

Magistriõppe nominaalkestus on 1-2 aastat ja õppekavas määratud õppe maht 40-80 ainepunkti (60-120 ECTS ainepunkti). Bakalaureuseõppe ja magistriõppe nominaalkestus kokku on vähemalt 5 aastat ja õppekavas määratud õppe maht 200 ainepunkti (300 ECTS ainepunkti).

Magistriõpe lõpeb magistritöö kaitsmise või magistrieksami sooritamisega. Magistrikraadi omandanul on õigus jätkata õpinguid doktoriõppes ülikooli nõukogu kehtestatud korras.

DOKTORIKRAAD

Doktoriõpe on kõrghariduse kõrgeima astme õpe, mille kestel üliõpilane omandab iseseisvaks teadus-, arendus- või kutsealaseks loometööks vajalikud teadmised ja oskused. Doktoriõpe koosneb doktoriõpingutest ja ulatuslikust teadus-, arendus- või kutsealasest loometööst. Doktoriõppes moodustab teadus-, arendus- või kutsealane loometöö (sh doktoritöö) õppekavas määratud õppe mahust vähemalt 70%. Doktoritöö on iseseisev teaduslik uurimus, milles on esitatud vastava teadusvaldkonna olulise probleemi uudne lahendus, või loometöö. Doktoriõppe alustamise tingimus on magistrikraad või sellele vastav kvalifikatsioon.

Doktoriõppe nominaalkestus on 3-4 aastat ja õppekavas määratud õppe maht 120-160 ainepunkti (180-240 ECTS ainepunkti). Doktoriõpe lõpeb doktoritöö kaitsmisega. Õppe lõpetanule antakse doktorikraad.

KVALIFIKATSIOONIDE VASTAVUS

Erinevatel ajaperioodidel välja antud erinevate nimetustega diplomite vastavust käesoleval ajal Eestis kehtiva haridussüsteemiga reguleerib Vabariigi Valitsuse 2005. aastal kinnitatud määrus Eesti Vabariigi kvalifikatsioonide ja enne 20. augustit 1991. a. antud endise NSV Liidu kvalifikatsioonide vastavus.

Vastavalt määrusele loetakse üldkeskharidusel põhinev keskeriharidus kesk- ja kõrghariduse vahepealseks hariduseks. Juhul kui üldkeskharidusel põhineva keskerihariduse õppekava nominaalkestus oli vähemalt 2 aastat ja 6 kuud, on selle läbinud isikul õigus kandideerida rakenduskõrgharidust eeldavale töö- või ametikohale.

Rakenduskõrgharidusele vastavaks loetakse Eesti Vabariigi haridussüsteemis omandatud kvalifikatsioon, mida tõendab:

- kutsekõrghariduse diplom;
- diplomiõppe diplom;
- rakenduskõrghariduse diplom.

Bakalaureusekraadile vastavaks loetakse kvalifikatsioon, mida tõendab 3-aastase nominaalkestu-

sega õppekava läbimisel või 4-aastase nominaalkestusega ja pärast 1. juunit 2002. a SAIS-i kantud õppekava läbimisel väljaantud bakalaureusekraadi tõendav diplom.

Magistrikraadile vastavaks loetakse:

- NSV Liidu haridussüsteemis saadud spetsialisti diplom kõrgema kutsekvalifikatsiooni omandamise kohta;
- vähemalt 4-aastase nominaalkestusega ja enne 1. juunit 2002. a SAIS-i kantud bakalaureuseõppe õppekava läbimisel väljaantud bakalaureusekraadi tõendav diplom;
- vähemalt 4-aastase nominaalkestusega õppekava läbimisel väljaantud bakalaureusediplom ilma bakalaureusekraadita;
- ülikooli kraadita diplom;
- diplomeeritud spetsialisti ülikoolidiplom;
- kõrgharidusel põhineva õpetajakoolituse tunnistus või diplom, mis on välja antud vähemalt 1-aastase nominaalkestusega õppekava läbimisel;
- magistridiplom, mis on välja antud pärast 1. juunit 2002. a Eesti Hariduse Infosüsteemi kantud magistriõppe õppekava läbimisel;
- magistridiplom, mis on välja antud vähemalt 5-aastase nominaalkestusega bakalaureuse- ja magistriõppe integreeritud õppekavadel põhineva õppe õppekava läbimisel.

Magistrikraadi, mis on omandatud enne 1. juunit 2002. a Eesti Hariduse Infosüsteemi kantud õppekava läbimisel, tunnustatakse kui magistrikraadi ja doktorikraadi vahel olevat kvalifikatsiooni. Läbitud magistriõpinguid võib ülikool arvestada doktoriõppe osana ülikooli nõukogu kehtestatud tingimustel ja korras.

Doktorikraadile vastavad:

- NSV Liidu haridussüsteemis omandatud kvalifikatsioon, mida tõendab kandidaadikraadi diplom Kandidat nauk;
- NSV Liidu haridussüsteemis omandatud kvalifikatsioon, mida tõendab doktorikraadi diplom Doktor nauk;
- Eesti Vabariigi haridussüsteemis omandatud kvalifikatsioon, mida tõendab doktoriõppe õppekava läbimisel väljaantud doktorikraadi diplom.

Välisriigis läbitud õpingute tunnustamisega tegeleb Eesti ENIC/NARIC keskus, täpsem info on kättesaadav www.archimedes.ee/enic/

1.3.3. Õppekava

Kõrgharidusõppe alusdokumendiks on õppekava, mis määrab kindlaks läbiviidava õppe eesmärgid, õppe nominaalkestuse ja mahu, õppe alustamise tingimused, õppeainete loetelu, mahu lühikirjeldused ning valikuvõimalused ja -tingimused, spetsialiseerumisvõimalused ja õppe lõpetamise tingimused. Õpe võib toimuda auditoorse töö, praktilise töö ja iseseisva töö vormis, kusjuures auditoorse töö maht ei tohi moodustada õppeaine mahust üle 50%.

Õppekavas määratud õppe mahtu arvestatakse ainepunktides. Üks ainepunkt vastab 40 tunnile ehk ühele õppenädalale üliõpilase poolt õpeks kulutatud tööle. Õppeaasta maht on 40 ainepunkti. Euroopa ainepunktide ülekande süsteemi⁶ rakendamisel on ühe õppeaasta maht

6 European Credit Transfer System - ECTS

60 ainepunkti. 1. septembriks 2009 peavad kõik Eesti kõrgkoolid minema üle Euroopa ainepunktide ülekande süsteemile.

1.3.4. Õppetöö korraldus

PRAKTIKA

Üliõpilase praktikat töökeskkonnas reguleerivad kõrgharidusstandard ja õppeasutuste vastavasisulised juhendid (nt õppekorralduseeskiri). Praktika maht on määratud õppekavas. Praktika läbimine ei ole kohustuslik kõigil kõrghariduse õppekavadel, praktikat töökeskkonnas ei rakendata näiteks paljude teadusele orienteeritud õppekavade puhul.

TÄIS- JA OSAKOORMUSEGA ÕPPIMINE

Üliõpilasel on võimalik kõrgkoolis õppida täis- või osakoormusega õppes või eksternina, millest tulenevad erisused õiguses tasuta õppele, õppelaenule ja õppetoetustele.

Üliõpilane määrab kõrgkooli astudes oma täis- või osakoormusega õppimise esimesel õppeaastal. Järgmistel õppeaastatel arvestab ülikool üliõpilase täis- või osakoormusega õppimise määramisel, kuidas on üliõpilane iga õppeaasta lõpuks täitnud õppekava kohaselt täitmisele kuuluva õppe mahu.

Täiskoormusega õppes täidab üliõpilane iga õppeaasta lõpuks õppekava kohaselt täitmisele kuuluva õppe mahust kumulatiivselt vähemalt 75% ja osakoormusega õppes vähem kui 75%. Õppeasutus võib kehtestada osakoormusega õppe mahu alampiiri. Täiskoormusega õppe nõudeid mittetäitva üliõpilase viib ülikool üle osakoormusega õppesse üliõpilast ülikoolist välja arvamata ja ülikool võib üliõpilaselt nõuda õppekulude hüvitamist.

Eksternõppes on õppimine õppuri iseseisev tegevus, mille käigus on võimalik õppeasutuse seatud tingimustel sooritada õppekavajärgseid eksameid ja arvestusi ning kaitsta lõputööd ja sooritada lõpueksamit, osalemata korralises õppetöös. Eksternõppes osalejaid ei loeta üliõpilasteks.

Osakoormusega õppival üliõpilasel ning eksternil on õigus saada õppepuhkust täiskasvanute koolituse seaduses sätestatud tingimustel ja korras.

ÕPPEKEEL

Lisaks eesti keelele võib õpe kõrgkoolides toimuda ka teistes keeltes. Riigi rakenduskõrgkoolide puhul otsustab teiste keelte kasutamise minister, kelle juhitava ministeeriumi valitsemisalasse rakenduskõrgkool kuulub. Avalik-õiguslikes ülikoolides otsustab teiste keelte kasutamise õppekeelena ülikooli nõukogu. Erakapitalil põhinevates kõrgkoolides võib õpe toimuda mis tahes keeles.

1.3.5. Õppeasutused

Eestis on võimalik kõrgharidust omandada ülikoolides, rakenduskõrgkoolides ja alates 1995. aastast ka kutseõppeasutustes. Kõrgharidust pakkuvad õppeasutused võivad olla avalik-õi-

guslikud, riigi-, kohaliku omavalitsuse või eraomandis.

Ülikool on teadus-, arendus-, õppe- ja kultuuriasutus, kus toimub bakalaureuse-, magistri- ja doktoriõpe mitmel õppesuunal. Lisaks võib ülikoolis toimuda bakalaureuse- ja magistriõppe integreeritud õppekavadel põhinev õpe ja ülikooli struktuuri kuuluvas õppeasutuses rakenduskõrgharidusõpe. Ülikooli eesmärk on edendada teadusi, akadeemilisi tavasid, luua ja arendada integreeritud õppe- ja teadustegevusel põhinevaid võimalusi kõrgharidusstandardile vastava ajakohase kõrghariduse omandamiseks, korraldada täiendõpet ning osutada ühiskonnale vajalikke õppe- ja teadustegevusel põhinevaid teenuseid.

Rakenduskõrgkool on õppeasutus, kus toimub rakenduskõrgharidusõpe ning võib toimuda magistriõpe ja õpe keskhariduse baasil läbiviidava kutsekeskhariduse õppekava järgi. 2007/08 õppeaastaks on magistriõppe läbiviimise õigus antud viiele rakenduskõrgkoolile (Tartu Lennukolledž, Eesti Mereakadeemia, Kaitseväe Ühendatud Õppeasutus, Mainori Kõrgkool ja Tartu Teoloogia Akadeemia).

2007/08 õppeaastal on Eestis võimalik kõrgharidust omandada 35 erinevas õppeasutuses. Kui 1990. aastate teisel poolel kasvas kõrgharidust omandada võimaldavate õppeasutuste arv igal aastal, siis alates 2003/04 õppeaastast on õppeasutuste arv järjest vähenenud.

ÜLIÕPILASED⁷

Viimase kümne aasta jooksul on kõrghariduse erinevatel tasemetel õppivate üliõpilaste arv suurenenud 2 korda (joonis 1.8). Alates 2001/02 õppeaastast on üliõpilaste arvu kasv järjest aeglustunud, muutudes 2007/08 õppeaastal languseks (-0,9%). Enim üliõpilasi ehk ligi 63% õppis 2007/08 õppeaastal avalik-õiguslikes ülikoolides.

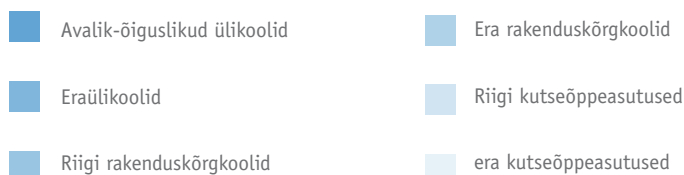
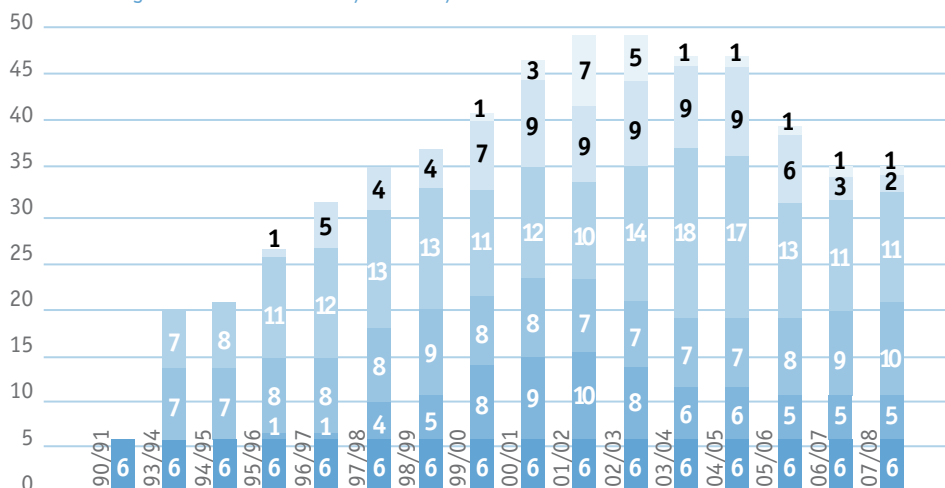
Aasta-aastalt on Eestis suurenenud nende üliõpilaste osakaal, kes õpivad riigieelarvevälisel õppekohal (joonis 1.8). Alates 2003/04 õppeaastast on Eestis rohkem riigieelarvevälisel õppekohal õppivaid üliõpilasi kui riigieelarvelisel õppekohal õppijaid.

Õppevaldkondade lõikes oli 2007/08 õppeaastal ülekaalukalt enim õppijaid sotsiaalteaduste, äriduse ja õiguse valdkonnas. Õppevaldkondadest vähim on õppijaid põllumajanduses. Teiste õppevaldkondade vahel jagunevad üliõpilased pea võrdselt, üliõpilaste osakaal varieerub õppevaldkonniti seitsmest kuni kolmeteistkümne protsendini. Võrreldes omavahel 1993/94 ja 2007/08 õppeaastat on üliõpilaste osakaal enim kasvanud sotsiaalteaduste valdkonnas, kõige enam on langenud tehnika, tootmise ja ehituse õppevaldkonnas õppivate üliõpilaste osakaal. Teistes õppevaldkondades on muutused olnud märksa väiksemad (joonis 1.9).

Sotsiaalteaduste, äriduse ja õiguse õppevaldkond eristub teistest ka selle poolest, et selles õppevaldkonnas on enim riigieelarvevälistel õppekohtadel õppijaid. 2007/08 õppeaasta andmetel õpivad selles valdkonnas koguni 86% üliõpilastest tasulistel õppekohtadel. Humanitaaria ja kunstide ning teeninduse õppevaldkonnas on samuti riigieelarvevälistel õppekohtadel õppijate osakaal suur, kuid siiani ei ole see ületanud veel 50% (joonis 1.10).

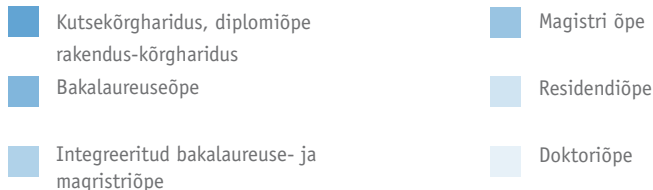
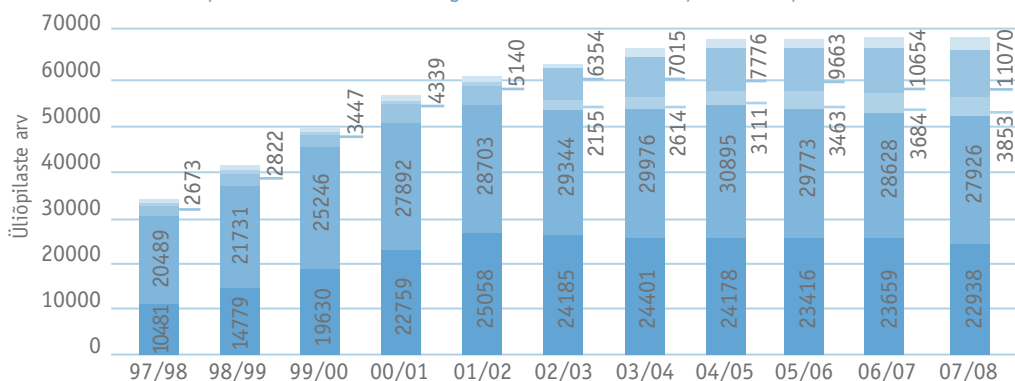
7 www.hm.ee > Uuringud ja statistika > Kõrgharidus on kättesaadav 2008. aastal koostatud ülevaade „Kõrghariduse valdkonna statistilised näitajad“, kus on üksikasjalikult kirjeldatud üliõpilaskonnas toimunud muutusi alates 1993/94 õppeaastast.

JOOINIS 1.6. Kõrgharidusasutused 1990/91-2007/08

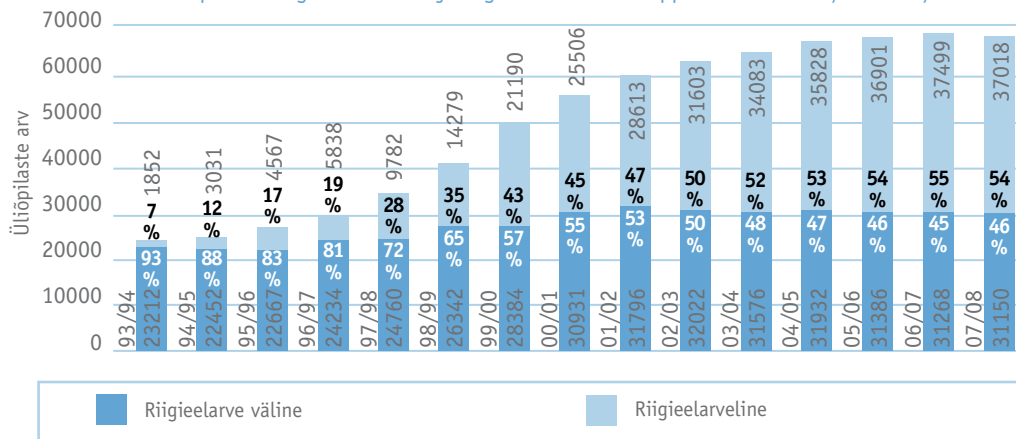
Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, 2008

JOOINIS 1.7. Üliõpilaste arv erinevatel kõrghariduse astmetel 1997/98 - 2007/08

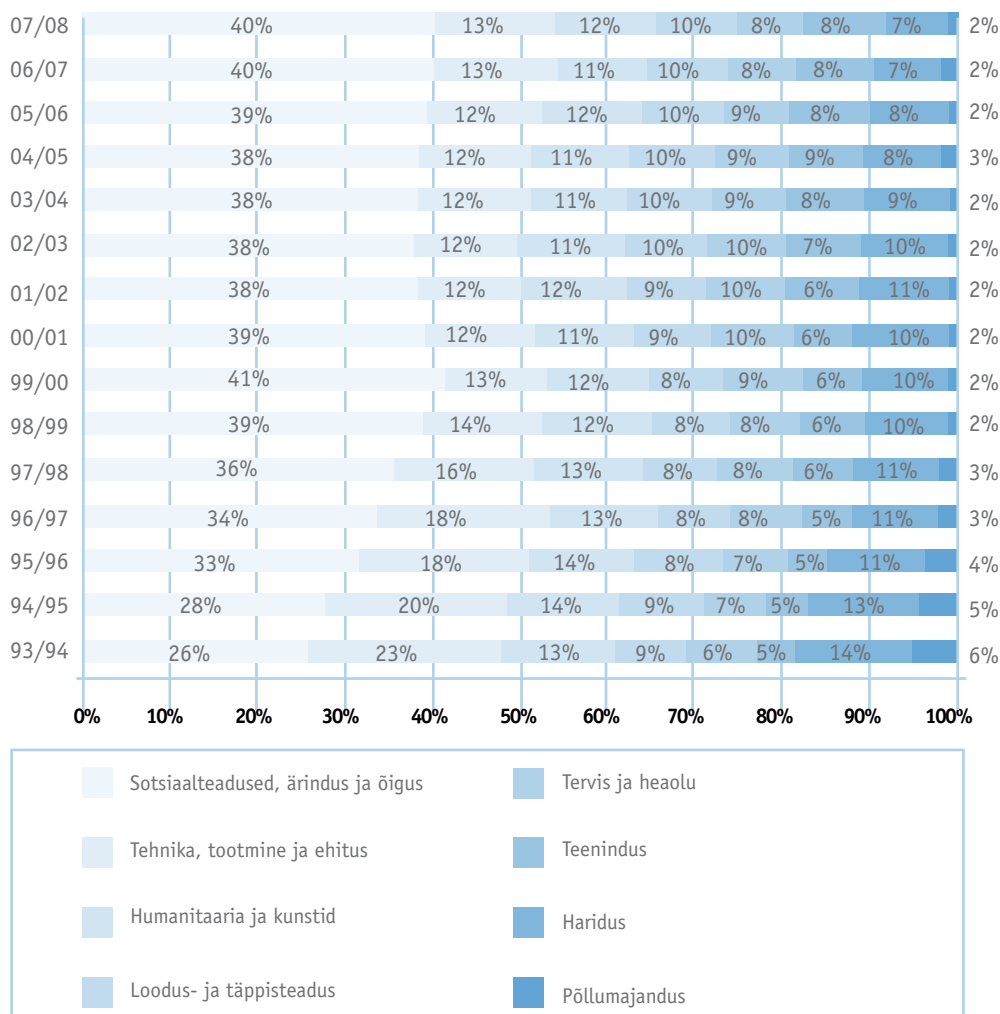
Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, 2008

JOONIS 1.8. Üliõpilased riigieelarvelistel ja riigieelarvevälistel õppekohtadel 1993/94-2007/08

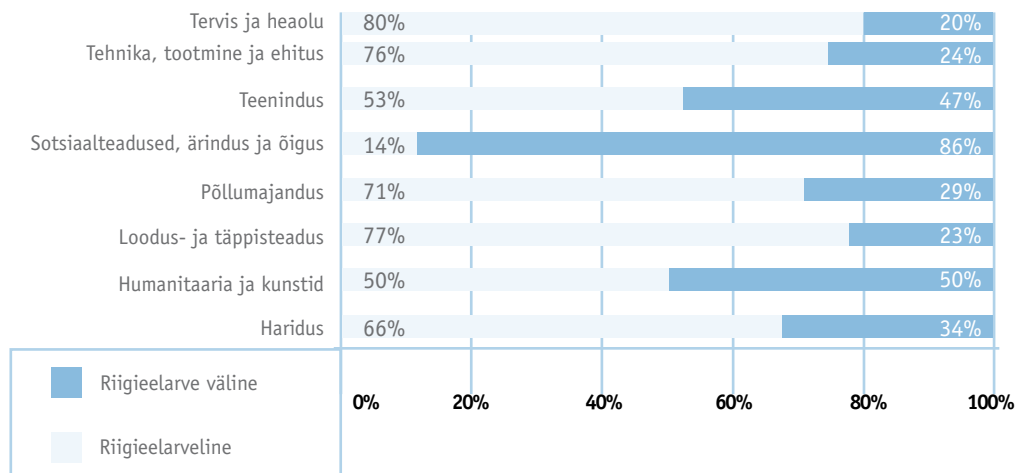
Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, 2008

JOONIS 1.9. Üliõpilaste jaotus õppevaldkonniti 1993/94-2007/08

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, 2008

JOONIS 1.10. Riigieelarvelistel ja riigieelarvevälistel õppekohtadel õppijate jaotus õppevaldkonniti 2007/08 õppeaastal

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, 2008

ÕPINGUTE KATKESTAMINE

Aastatel 1993/94–2006/07 kogutud statistika näitab, et kõigist kõrghariduse erinevate tasemete õppekavadel õppima asunud üliõpilastest katkestab oma õpingud keskmiselt 11-14%. Enim on katkestajaid bakalaureuseõppes (2006/07 õppeaastal 17%) ning loodus- ja täppisteaduste õppevaldkonnas.

STIPENDIUMID VÄLISRIIGIS ÕPPIMISEKS

Tänapäeval on muutunud tavaliseks, et üliõpilased veedavad osa oma õpinguperioodist mõnes välismaa ülikoolis. Sihtasutuse Archimedes allüksusena tegutsev Mobiilsustoetuste keskus koordineerib riiklike algatusi, mille raames toetatakse üliõpilaste, õppejõudude ja teadlaste vahetust, tutvustatakse Eesti kõrgharidust välismaal ning viiakse ellu mitmeid teisi kõrghariduse rahvusvahelistumist toetavaid tegevusi. Suurimaks toetusprogrammiks on Kristjan Jaagu stipendiumiprogramm. Täpsem teave on kättesaadav veebilehel www.archimedes.ee/amk

Alates 1999/2000 õppeaastast osalevad Eesti kõrgkoolid Euroopa Liidu kõrgharidusprogrammis ERASMUS, mis samuti toetab üliõpilaste ja õppejõudude vahetust. Lähem teave ERASMUSE kohta on kättesaadav www.archimedes.ee/hkk/erasmus

1.3.6. Kõrgharidusstrateegia aastateks 2006-2015

8. juunil 2006 kiitis Vabariigi Valitsus heaks Kõrgharidusstrateegia aastateks 2006-2015, kus määratletakse Eesti kõrghariduse arengusuunad järgmiseks kümneks aastaks. Eesti kõrgharidussektori eesmärkideks on järgmisel kümnendil:

- tagada kõrghariduse konkurentsivõimeline kvaliteet;
- kõrgharidus peab teenima Eesti arenguhuvisid ja innovatsiooni;
- kindlustada Eesti vajadustele vastava kõrghariduse maht;
- kujundada Eesti kõrghariduse otstarbekas struktuur;

- tagada eestikeelse arengu- ja kultuuriruumi areng;
- edendada kõrghariduse sotsiaalset dimensiooni.

Strateegias seatud eesmärkide saavutamiseks võtavad strateegia osapooled kohustuse suunata oma jõupingutused neljale tegutsemisvaldkonnale, millest igaüks koondab endas rea erinevaid tegevusi:

- kõrghariduse parem seostamine ühiskonna ja õppurite ootuste ning tööturu vajadustega;
- kvaliteedikindlustuse tugevdamine;
- õppekavaarendus ja Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumine;
- uue rahastamiskeemi väljatöötamine ja rakendamine.

ÕIGUSAKTID JA STRATEEGILISED ALUSDOKUMENDID

Eesti Vabariigi haridusseadus (1992)

Ülikooliseadus (1995)

Rakenduskõrgkooli seadus (1998)

Erakooliseadus (1998)

Teadus- ja arendustegevuse korralduse seadus (1997)

Õppetootuste ja õppelaenu seadus (2003)

Täiskasvanute koolituse seadus (1993)

Kõrgharidusstandard (2002)

Eesti kõrgharidusstrateegia aastateks 2006-2015 (2006)

Kõrgharidusstrateegia rakendusplaan

aastateks 2008-2010 (Valitsuses heaks kiidetud 02.08.2007)

Eelnõu staadiumis on Õpetajakoolituse riiklik arengukava ning Ülikooliseaduse, erakooliseaduse ja rakenduskõrgkooli seaduse muutmise seadus.

1.4. ERIVAJADUSTEGA ÕPPURID

Haridussüsteemis võib erivajadus tähendada nii erilist andekust, õpi- ja käitumisraskust kui ka terviseriket ja puuet. Mida varem suudetakse õpilase hariduslik erivajadus kindlaks määrata, seda suurem on tõenäosus, et leitakse just tema individuaalseid iseärasusi arvestav ja talle sobivaim õppevorm. Tulenevalt Eesti Vabariigi põhiseaduse § 37st on igaühel õigus haridusele vastavalt tema vajadustele ja võimetele.

Erivajadustega õpilased võivad õppida nii tavaüldhariduskoolides kui ka spetsiaalsetes erivajadustega õpilastele mõeldud õppeasutustes. Erivajadus võib tuua kaasa vajaduse muuta ja kohendada nii õpilase õppeprogrammi kui õppekeskkonda. Olenevalt erivajaduse tüübist võivad erivajadustega õpilased vajada spetsiaalseid õppevahendeid, õppekeskkonna kohandamist, teistsuguseid õpetamismetoodikaid ja -meetodeid ning ulatuslikumat õpiabi, kui seda suudab võimaldada tavaline üldhariduskool.

ERIVAJADUSTEGA ÕPPUR ÜLDHARIDUSKOO LIS

Terviserikkest või puudest põhjustatud erivajadusega õpilane võib õppida tavaüldhariduskoolis, kui kool suudab pakkuda talle sobivaid tingimusi hariduse omandamiseks. Erivaja-

dustega õpilaste aitamiseks on koolil mitmesuguseid võimalusi. Õpiabi vormideks võivad olla:

- tugiõpe õppetööst haiguse tõttu puudunud õpilasele või neile, kes pole materjalist aru saanud. Toimub pärast õppetunde kindlate konsultatsioonitundide ajal.
- parandusõpperühma moodustamine õpivilumushälvetega 1.-9. klassi õpilastele, aga ka neile 1. ja 2. klassi õpilastele, kes vajavad õpioskuste ning -harjumuste kujundamiseks toetavat õppekorraldust. Parandusõpperühmas võib õppida kuni 6 õpilast.
- tasandusklasside moodustamine õpiraskustega laste aitamiseks. Klassis võib olla kuni 16 last.
- kasvatusraskustega õpilaste klassi võib moodustada õpilastele, kellel on koolis ja väljaspool kooli tõsisemaid käitumisprobleeme või kes kannavad vangistust, aresti või eelvangistust. Kasvatusraskustega õpilaste klassi võib moodustada alates 4. klassist ja seal võib õppida kuni 12 õpilast.
- individuaalse õppekava koostamine eriliselt andekale või õpiraskustega õpilasele 1.-12. klassis võimetekohase õppe ja arengu tagamiseks.
- koduõpe terviseprobleemidega õpilastele 1.-9. klassis. 1.-6. klassini võib laps kodus õppida ka vanema soovil, sel juhul õpetab vanem või tema palgatud koduõpetaja.
- logopeediline abi.

Hariduslike erivajadustega õpilaste osakaal aasta-aastalt kasvab, ulatudes keskmiselt 13 protsendini õpilaste koguarvust.

ERIVAJADUSTEGA ÕPILASTE KOOLID

Erivajadustega õpilaste koolides võimaldatakse eriõpet, eriabi, kasvatus eritingimusi ja ravi lähtuvalt õpilase vajadustest. Erivajadustega õpilaste koolid võivad olla:

- keha-, kõne-, meele- ja vaimupuuetega ning psüühikahäiretega õpilastele mõeldud õppeasutused;
- kasvatus eritingimusi vajavatele õpilastele loodud õppeasutused.

Sanatoorne kool on mõeldud tervisehäiretega õpilastele, kus nad õpivad ja saavad vajalikku ravi.

Võimetekohane õppekava või kool soovitatakse erivajadustega õpilastele meditsiiniliste, psühholoogiliste ja pedagoogiliste uuringute põhjal nõustamiskomisjoni otsusega⁸. Õpilase nõustamiskomisjoni suunamise võib algatada nii lapsevanem kui ka õpetaja, logopeed või psühholoog lapsevanema nõusolekul. Õpilase nõustamiskomisjoni suunamise otsustab kooli õppenõukogu ja seda on õigus teha juhul kui:

1. õpilasel on õpiraskused ja koolipoolse õpiabi võimalused on ammendatud, kuid õpilane ei ole õpiraskustest üle saanud;
2. õpilasel on tervisehäire, mis nõuab õppimist raskelt kulgevate somaatiliste haigustega laste sanatoorses koolis.

Kasvatuse eritingimusi vajavate õpilaste kooli suunatakse õpilane alaealiste komisjoni taotlusel kohtumääruse alusel alaealise mõjutusvahendite seaduses sätestatud alustel ja korras.

2006/07 õppeaastal tegutses Eestis 45 erivajadustega laste kooli, neist 1 algkool, 40 põhi-

⁸ Õpilase suunamist nõustamiskomisjoni reguleerib haridus- ja teadusministri määrus Erivajadustega õpilaste nõustamiskomisjoni suunamise tingimused ja kord.

kooli ja 4 gümnaasiumi.

ERIVAJADUSTEGA ÕPPUR KUTSEÕPPEASUTUSES

Erivajadustega õppurite kutseõppeasutuses õppimist reguleerib haridus- ja teadusministri määrus „Erivajadusega isikute kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord“.

Määruse tähenduses mõistetakse erivajadusega isikuna õppijat, kelle eriline andekus, õpi- või käitumisraskus, terviserike, puue või ka pikemaajaline õppetööst eemalviibimine toob kaasa vajaduse teha muudatusi või kohandusi kooli õppekavast tulenevas õppesisus, vastava erialarühmaga koos õppimiseks rühma töökavas või õpikeskkonnas (õppevorm, õpperuumid, õppevahendid, meetodid, suhtluskeel, spetsiaalse ettevalmistusega pedagoogid, vajadusel tugipersonal).

Kutseõppeasutustel on kohustus luua õppijale võimalused kutsehariduse omandamiseks, arvestades sealjuures võimaluste piires õppija soove, erivajaduste spetsiifikat ja võimalusi saada sobivat tööd. Õppimisvõimaluste loomisel teeb kutseõppeasutus koostööd õppeasutuse asukohajärgse maavalitsuse ja õppija elukohajärgse valla või linnaga. Erivajadustega õppuritega arvestatakse ka õppeasutuse füüsilise keskkonna kujundamisel (kõikide õppijate, sh ratastooli kasutajate ligipääs elutähtsatele ruumidele ja vahenditele; kuulamist toetavad akustilised tingimused; visuaalset orienteerumist soodustav sisekujundus; piisava mahuga ja kergesti leitav info õppehoonetes orienteerumiseks. Kutseõppeks paremate tingimuste loomiseks võib õppetööd läbi viia ka väljaspool õppeasutuse ruume.

Erivajadusega õppijale koostatakse õppeasutuse õppekavast ja õppija vajadustest lähtuv individuaalne õppekava, milles määratakse vastavalt vajadusele:

1. kooli õppekavaga võrreldes vähendatud või kõrgendatud nõuded õppesisule ja õpitulemustele;
2. erisused õppekorralduses;
3. õppeaja lühendamise või pikendamise;
4. õppevara, ruumi- ja täiendava inimressursi kaasamise vajadus ja põhimõtted.

Puudega isikute puhul, kellele vastavalt sotsiaalhoolekande seadusele on koostatud rehabilitatsiooniplaan, arvestatakse õppetöö korraldamisel rehabilitatsiooniplaanis toodud soovitustega.

Erivajadusega õppijate õpetamisel ja õppetöö korraldamisel kaasatakse vastavalt vajadusele täiendavat personali (tugiisik, isiklik abistaja, abiõpetaja, viipekeeletõlk vms). Vajadusel võimaldab kool vastava täienduskoolituse läbimise neile töötajatele, kelle tööülesannete hulka kuulub töö erivajadustega õpilastega. Õppija sotsiaalsete oskuste ja toimetuleku suurendamiseks võib õppeasutus rakendada kutseõppe ettevalmistavat moodulit. Üldjuhul erivajadusega õppijatest eraldi õpperühma ei moodustata. Eraldi õpperühmad moodustatakse juhul, kui sama eriala soovib õppida mitu erivajadusega õppijat, mis võimaldab luua paremad õppimistingimused.

Õppepraktika korraldamisel lähtutakse erivajadustega õppuri vajadustest. Koostöös praktikaettevõttega koostatakse individuaalne üleminekuplaan vajalike oskuste omandamiseks ja kutseõppest tööellu üleminekuks.

Vähemalt üks kord õppeaasta jooksul viiakse erivajadustega õppijaga koolis läbi arenguvestlus, mille eesmärk on õppija kaasamine oma õpingute kavandamisse, samuti õppija arengu toetamine vastavalt tema individuaalsetele vajadustele.

2007/07 õppeaastal on erivajadustega õpilastel võimalik õppida 22 kutseõppeasutuses. Kokku õppis kutseõppeasutustes 725 erivajadustega õpilast, mis moodustab 2,6% kõigist kutseõppeasutuste õpilastest. Valdav enamus ehk 88,8% õpib põhikooli baasil kutsekeskhariduse õppekavadel. Erivajadustega kutseõppuritest on 62,3% noormehed. Erialadest õpib enim erivajadustega noormehi ehitusega seotud erialadel, populaarsed on ka põllumajanduse ja koka erialad. Erivajadustega tütarlapsi õpib enim koka, puhastusteenindaja ja kodumajanduse erialal.

ASTANGU KUTSEREHABILITATSIOONIKESKUS

Alates 1996. aastast tegutsev Astangu Kutserehabilitatsioonikeskus osutab kutserehabilitatsiooniteenust puudest tingitud erivajadustega isikutele. Keskus teenindab inimesi üle Eesti, avalduste vastuvõtt õpilaskandidaatidelt toimub aastaringset. Keskuse põhiülesanneteks on rehabiliteeriva kutseõppe korraldamine, erivajadustega inimestele personaalsete rehabilitatsiooniplaanide koostamine ja nimetatud plaanist lähtuvalt erinevate rehabilitatsiooniteenuste osutamine.

Lisaks kutseõppele pakub keskus erinevaid teenused, mis aitavad kaasa õpilaste hilisemale töölerakendumisele (sh. karjääri- ja kutsenõustamine, tööandja nõustamine ning töölerakendumise toetamine).

Rohkem teavet Astangu Kutserehabilitatsioonikeskuse kohta on võimalik saada - www.astangu.ee

ERIVAJADUSTEGA ÜLIÕPILANE RAKENDUSKÕRGKOO LIS VÕI ÜLIKOO LIS

Ülikooli ja rakenduskõrgkooli võivad kandideerida kõik keskhariduse omandanud isikud, sh erivajadustega isikud. Ülikoolis riikliku koolitustellimuse alusel moodustatud õppekohal aasta üle õppekava nominaalkestuse õppinud või täiskoormusega õppe nõudeid mittetäitnud keskmise, raske või sügava puudega üliõpilane, kes on üle viidud osakoormusega õppesse, vabastatakse õppekulude hüvitamisest, kui ta jätkab õpinguid sama õppekava järgi.

Kuulmis-, nägemis- ja liikumispuudega üliõpilastele pakub õpingutes osalemiseks toetust ka Haridus- ja Teadusministeerium. Toetust võimaldatakse ulatuses, mida ei kata Sotsiaalministeeriumi ja kohalike omavalitsuste poolt antavad toetused. Haridus- ja Teadusministeerium toetab kuulmispuudega üliõpilasi näiteks viipekeele tõlgi teenuse eest tasumisel, samuti nägemis- ja liikumispuudega üliõpilasi neile vajalike tugiteenuste eest tasumisel. Toetuse vajadusest peab üliõpilane teavitama õppeasutust, kuhu ta õppima asub, sest toetust makstakse õppeasutuse kaudu.

Puudega üliõpilane, kes on tunnistatud vähemalt 80% ulatuses ajutiselt töövõimetuks ja kes võtab õppelaenu, saab riigilt taotleda selle kustutamist täies ulatuses.

2007/08 õppeaastal õppis erinevates Eesti ülikoolides ja rakenduskõrgkoolides 27 kuulmis-, nägemis- ja liikumispuudega üliõpilast.

ÕIGUSAKTID

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (1993)

Kutseõppeasutuse seadus (1998)

Erilasteaeda (erirühma), sanatoorsesse kooli, erivajadustega õpilaste erikooli (eriklassi) vastuvõtmise ning väljaarvamise alused ja kord (1999)

Erivajadusega isikute kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord (2006)

Erivajadustega õpilaste nõustamiskomisjoni suunamise tingimused ja kord (1999)

Individuaalse õppekava järgi õppimise kord (2004)

Koduõppe kord (2000)

Parandusõpperühma töökorralduse alused (1999)

Põhiharidust omandavate kasvatusraskustega õpilaste klassi moodustamise tingimused ja kord (2004)

Õppeaastate arv, õppeainete loend ja õppetundide arv erivajadustega õpilaste erikoolis ja sanatoorses koolis (2002)

1.5. ELUKESTEV ÕPE

Tänapäeval toimuvate muutuste kiirus tingib pideva vajaduse oma teadmiste ja oskuste täiendamiseks ning uute omandamiseks, et tulla muutuvast maailmas toime. Õppimine ei saa piirduda vaid formaalharidussüsteemis soovitud arvu tasemete läbimisega, vaid toimub elukestvalt, nii formaalharidussüsteemiga paralleelselt kui ka tasemeharidusest lahkudes.

Elukestva õppimise all mõistetakse kõiki elu jooksul ette võetud õppetegevusi, mille eesmärgiks on parandada ja täiendada oma teadmisi, oskusi ja kompetentsi vastavalt iseenda, kodanikkonna, ühiskonna ja tööturu vajadustele.

Elukestva õppe mõiste sündis koos väitega, et õppimine ei lõpe kooliga, vaid kestab kogu elu ning elukestva õppe poliitika põhitähelepanu ongi suunatud õppimisele pärast formaalharidussüsteemis esmase hariduse omandamist ehk täiskasvanute haridusele.

TÄISKASVANUTE KOOLITUS

Täiskasvanute koolitus on täiskasvanute organiseeritud õppetegevus, mis on sõltumatu õppe sisust, tasemest või meetoditest, see võib asendada või olla jätkuks esmasele haridusele üldhariduskoolis, kutseõppeasutuses, kõrgkoolis, samuti võib see toimuda erinevates täiskasvanute koolituse asutustes (rahvaülikoolid, koolituskeskused, koolitusfirmad jne) täiendus- või ümberõppekursustena.

Täiskasvanute koolitust reguleerib alates 1993. aasta novembrist täiskasvanute koolituse seadus, mis sätestab iga inimese õiguse pidevaks enesetäiendamiseks kogu eluea vältel, riigi ja omavalitsuste, samuti tööandjate kohustused täiskasvanute koolituse koordineerimisel ja elluviimisel, täiskasvanuhariduse finantseerimise riigieelarvest.

Täiskasvanud õppija on õppiija, kes õpib osakoormusega õppes, kaugõppes või eksternina ja kelle jaoks õppimine ei ole põhitegevus, kes õpib töölkäimise, perekonnaelu või muu tegevuse kõrvalt. Loomulikult võivad täiskasvanud õppida ka täiskoormusega õppes, aga sellisel

juhul ei kehti neile täiskasvanute koolituse seadusest tulenevad soodustused.

Täiskasvanute koolituse seaduse alusel jaguneb täiskasvanute koolitus järgmiselt:

- tasemekoolitus;
- tööalane koolitus;
- vabahariduslik koolitus.

1.5.1. Täiskasvanute tasemekoolitus

Täiskasvanute tasemekoolituse vormid on:

- õhtuses, kaugõppe õppevormis või eksternina põhihariduse ja üldkeskhariduse omandamine;
- osakoormusega õppes kutsehariduse omandamine erinevates kutseõppeliikides;
- osakoormusega või eksternina kõrghariduse omandamine.

Osakoormusega õppes täidab õppija iga õppeaasta lõpuks õppekava kohaselt täitmisele kuuluva õppe mahust vähem kui 75%. Õppeasutus võib kehtestada osakoormusega õppe alampiiri. Eksternina õppides on võimalik sooritada õppekavajärgseid eksameid ja arvestusi osalemata korralises õppetöös. Tasemekoolituse läbimist tõendab tunnistus või diplom.

PÕHI- JA ÜLDKESKHARIDUSE OMANDAMINE

Põhiharidust ning üldkeskharidust on täiskasvanutel võimalik omandada täiskasvanute gümnaasiumites ning üldhariduskoolide juures avatud õhtustes või kaugõppe osakondades. Täiskasvanute tasemekoolituse raames võivad põhi- ja üldkeskharidust omandama minna põhihariduse omandanud või koolikohustuse east väljas olevad inimesed (koolikohustuslik on inimene põhihariduse omandamiseni või kuni 17aastaseks saamiseni);

Täiskasvanute gümnaasiumid ja üldhariduskoolid on Eestis enamjaolt munitsipaalkoolid. 2006/2007. õppeaastal oli Eestis kokku 43 õppeasutust, kus täiskasvanutel oli võimalik õhtuses õppevormis, kaugõppe õppevormis või eksternina omandada üldharidust. Põhihariduse ja üldkeskhariduse omandamine on riigi- ja munitsipaalõppeasutustes õppemaksuta.

KUTSEHARIDUSE OMANDAMINE

Alates 2006/07 õppeaastast on kutseõppes võimalik valida varasemast mitmekesisemate õppevõimaluste seast. Lisaks erinevate kutseõppe liikide ja õppevormi vahel valimisele on õppijal võimalik otsustada, kas ta soovib õppida täiskoormusega või osalise koormusega. Kutsehariduse omandamine riiklike- ja munitsipaalõppeasutuste tasemeõppes on üldjuhul õppemaksuta.

Kutseõppeasutused pakuvad täiskasvanud õppijatele kutsehariduse omandamise võimalust osalise koormusega õppides, samuti tööalast koolitust. Enamik Eesti kutseõppeasutusi (kokku 47) on riigiõppeasutused (32), kuid on ka munitsipaalõppeasutusi (3) ning erakoole (12).

KÕRGHARIDUSE OMANDAMINE

Täiskasvanud õppijatele pakuvad paindlikke õppevorme kõrghariduse omandamiseks nii rakenduskõrgkoolid kui ülikoolid. Õppijal on võimalik valida, kas ta soovib õppida täis- või osakoormusega õppes. Kõrghariduse omandamine osakoormusega õppes on õppija jaoks enamasti tasuta. Õppelaenu saamise õigus on ainult täiskoormusega õppijatel, osakor-

TABEL 1.4. Üliõpilaste jaotus õppevaldkonniti 1993/94-2007/08

	Kokku	sh mehi	sh naisi	Keskmine vanus	Osakaal kõigist üldhariduse õppijatest
Põhihariduse omandajad	1372	867	505	20,63	1,1%
Üldkeskhariduse omandajad	5518	2058	3460	23,14	14,1%
KOKKU	6890	2925	3965	22,56	4,3%

Allikas: Eesti Hariduse Infosüsteem

TABEL 1.5. Kutsehariduses õppijad, 2007/2008 õppeaasta

2007/08 õppeaasta	kokku	sh mehi	sh naisi	keskmine vanus	osakaal kõigist kõrgharidustasemel õppijatest
25-aastased ja vanemad kutseõppes	4127	1160	2967	36,6	15%
osakoormusega õppurid kutseõppes	762	174	588	31,2	2,8%

Allikas: Eesti Hariduse Infosüsteem

musega õppijatel see puudub. Erandina on õigust õppelaenu saada osakoormusega õppes õpetajakoolituse õppekava järgi kõrgharidust omandavatel isikutel, kes samal ajal töötavad vähemalt 18-tunnise nädalakoormusega õppe- ja kasvatustööl.

Täiskoormusega õppides ei kohusta seadusandlus tööandjat õppepuhkust andma, samas on õppepuhkuse saamine võimalik poolte kokkuleppel.

2007/2008. õppeaastal on Eestis 11 eraomandis olevat ja 10 riigiomandis olevat rakendus- kõrgkooli, 6 avalik-õiguslikku ülikooli ja 5 eraomandis olevat ülikooli.

1.5.2. Täiskasvanute tööalane koolitus

Täiskasvanute tööalane koolitus võimaldab kutse-, ameti- ja/või erialaste teadmiste, oskuste ja vilumuste omandamist ja täiendamist, samuti ümberõpet töökohas või koolitusasutuses.

Töölalt koolitust täiskasvanutele pakuvad paljud rakenduslikud kõrgkoolid, ülikoolid ja kutseõppeasutused, samuti täiskasvanute erakoolitusasutused ja kutseliidud, kes korraldavad koolitusterakooliseaduse kohaselt. Töölase koolituse läbimist tõendab tunnistus või tõend.

Töölase koolituse eest maksavad enamasti inimesed ise või nende tööandjad, viimastel aastatel on kursusi rahastatud ka Euroopa Sotsiaalfondist ja teistest programmidest. Riigieelarves on koolituskulud ette nähtud õpetajatele, ametnikele ja töötutele. Juhul, kui inimene ise maksab oma koolituse eest, on tal tulumaksuseaduse alusel õigus tulumaksuta-

gastusele koolituseks kulunud summa ulatuses.

Kõik erakoolitusasutused, kes pakuvad õpet enam kui 120 tundi või kuus kuud aastas, peavad Haridus- ja Teadusministeeriumist taotlema koolitusloa. Koolitusloa olemasolu on võimalik kontrollida ministeeriumi veebilehel asuvast andmebaasist.

TÖÖTURUKOOLITUS

Tööturukoolitus on töötule korraldatav tööalane koolitus. Töötu suunatakse tööturukoolitusele individuaalse töötusimiskava alusel. Individuaalses töötusimiskavas lepitakse kokku töö leidmiseks ja võimalikult kiiresti ning efektiivselt töölerakendumiseks vajalikud tegevused. Tööturukoolituse pikkuseks on kuni 1 aasta. Koolitusel osalemiseks on töötul võimalus taotleda stipendiumi ning sõidu- ja majutustoetust. Tööturukoolitust korraldavad Tööturumajanduseametile alluvad piirkondlikud osakonnad (vt ka ptk 2).

VABAHARIDUSLIK KOOLITUS

Vabahariduslik koolitus on suunatud inimese loovuse, annete ja sotsiaalsete oskuste tõstmisele. Õpe toimub kursuste, õpiringi või muus õppijatele sobivas vormis. Kuigi vabaharidus on enamasti seotud inimeste hobide või harrastustega, on piiri vabaharidusliku koolituse ja tööalase koolituse vahel raske tõmmata. Mõnigi kord võib hobist saada amet, paljudel inimestel aitavad vabahariduse raames omandatud teadmised ja oskused olla edukamad oma igapäevatoos.

Üle Eesti tegutsevad koolituskeskused, mis pakuvad täiskasvanutele vabahariduslikku koolitust. Enamasti on tegemist rahvaulikoolide, vabahariduslike koolituskeskuste või kultuurikeskustega. Populaarsemad kursused nendes keskustes on kunsti- ja kultuurikursused, keelekursused ning majandus- ja arvutiõppe kursused.

Vabaharidusliku koolituse eest peab inimene enamasti ise maksma. Tulumaksuseaduse alusel on õigus tulumaksuvabastusele koolituseks kulunud summa ulatuses. Vabahariduslikud koolituskeskused on koolituste pakkumiseks kasutanud Euroopa Sotsiaalfondi vahendeid.

1.5.3. Uued initsiatiivid täiskasvanute koolituse rahastamisel

Elukestva õppe strateegiast lähtudes asuti 2006. aastal välja töötama täiskasvanuhariduse rahastamise vastutuselade jaotust, mis võimaldaks inimestele senisest suuremat juurdepääsu täiend- ja ümberõppele.

2007. aastal töötati ministeeriumitevahelise töögrupiga välja täiskasvanute tööalase koolituse rahastamise vastutuselade jaotus, mille kohaselt vastutavad edaspidi täiskasvanute tööalase koolituse rahastamise eest peamiselt kolm ministeeriumi: Haridus- ja teadusministeerium, Sotsiaalministeerium ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. Väljatöötatud vastutuselade jaotus esitati 2007. aasta lõpul elukestva õppe strateegia lisana Vabariigi Valitsusele heakskiitmiseks.

Nimetatud lisa kohaselt käivitavad Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Haridus-

ja Teadusministeerium ning Sotsiaalministeerium omavahelises koostöös kolmesambalise täiskasvanute tööalase koolituse riikliku rahastamise vastutusosalade jaotuse, mille juures Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi sihtgrupiks on töötavad täiskasvanud, kelle tööalast koolitust rahastatakse ettevõtete kaudu (rahastamismudeli I sammas); Haridus- ja Teadusministeeriumi sihtgrupiks on töötavad täiskasvanud, kelle koolitust rahastatakse õppe- ja koolitusasutuste kaudu (II sammas) ning Sotsiaalministeeriumi sihtgrupiks eelkõige töötud ja tööturu riskirühmadesse kuuluvad töötotsijad, kelle koolitust rahastatakse Tööturuameti kaudu (III sammas).

Väljatöötatud mudel on suunatud täiskasvanud elanikkonnale laiemalt, ei käsitle ega välis- ta ametite kaupa spetsiifilisi sihtgruppe (nt õpetajad, ametniku jt). Ministeeriumid vastutavad kolmepoolselt täiskasvanud elanikkonnale tööalase koolituse võimaluste loomise eest, kaasates muuhulgas Euroopa Sotsiaalfondi vahendeid ning tagades Euroopa Sotsiaalfondi vahendite lõppemisel jätkusuutliku ning Eesti vajadusi katva tegevuse riigieelarveliste vahenditega. Tööalase koolituse rahastamise vastutusosalade jaotus ei välista täiskasvanute koolituse rahastamist või kaasrahastamist teistest allikatest: üksikisik, tööandja, fondid.

Vabariigi Valitsus kiitis rahastamismudel Elukestva õppe strateegia lisana heaks 10.01.2008.

HTM käivitas 2007-. aasta sügisel oma vastutusalas oleva samba raames täiskasvanute tööalase koolituse rahastamise kutseõppeasutustes ja kutseõpet pakkuvates rakenduskõrgkoolides.

2007. aastal täiendati kutseõppeasutuse seadust ja sellest lähtuvaid õigusakte ning loodi seadusandlik alus kutseõppeasutustes ja rakenduskõrgkoolides pakutava täiskasvanute tööalase koolituse riigieelarveliseks rahastamiseks. Muudatuse kohaselt on Haridus- ja Teadusministeeriumil õigus riigieelarvelistest vahenditest tellida kutseõppeasutustelt ja rakenduskõrgkoolidelt täiskasvanute tööalase koolituse kursuseid, mis õppijate jaoks sellisel puhul on tasuta. Tööalase koolitust tellimuse esitamisel võetakse arvesse koostatud tööjõuvajaduse prognoose. Loodud koolituskohtadel on õigus õppida kõikidel täiskasvanutel, välja arvatud töötutel, kelle tööturukoolituse korraldamise ja finantseerimise eest vastutab Sotsiaalministeerium.

Kursusi finantseeritakse riigieelarvest ja Euroopa Sotsiaalfondist. Infot õppeasutuste kohta, kes nimetatud kursusi korraldavad saab aadressilt **www.hm.ee**.

EUROOPA SOTSIAALFONDI VAHENDITE KASUTAMINE TÄISKASVANUHARIDUSE VALDKONNAS 2007-2013

2006. aastal alustati ettevalmistusi Euroopa Liidu tõukefondide kasutamiseks aastatel 2007–2013. Tõukefondide kasutuselevõtuks koostati Eestis kolm rakenduskava:

1. inimressursi arendamise rakenduskava,
2. elukeskkonna arendamise rakenduskava,
3. majanduskeskkonna arendamise rakenduskava.

Täiskasvanuhariduse valdkonna arendamiseks ning õppimisvõimaluste loomiseks eraldatak-

se vahendeid inimressursi arendamise rakenduskava alusel ning toetust saadakse Euroopa Sotsiaalfondist.

Inimressursi rakenduskava ettevalmistamist juhtis Haridus- ja Teadusministeerium, see valmis koostöös teiste ministeeriumide ning sotsiaalsete partneritega. Vabariigi Valitsus kinnitas inimressursi rakenduskava 11. jaanuaril 2007. Euroopa Komisjon andis oma heakskiidu inimressursi arendamise rakenduskavale samuti 2007. aastal.

Inimressursi arendamise rakenduskavas on 7 prioriteetset suunda:

1. elukestev õpe (elluviimise eest vastutab Haridus- ja Teadusministeerium);
2. pikk ja kvaliteetne tööelu (vastutab Sotsiaalministeerium);
3. teadmised ja oskused uuendusmeelseks ettevõtluseks (vastutab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium);
4. suurem haldusvõimekus (vastutab Riigikantselei);
5. teadus- ja arendustegevuse inimressursi arendamine (vastutab Haridus- ja Teadusministeerium);
6. horisontaalne tehniline abi;
7. tehniline abi.

Viimased kaks prioriteetset suunda on seotud rakenduskava elluviimise juhtimisega.

Täiskasvanute koolituseks eraldatakse vahendeid nelja esimesena nimetatud prioriteetse suuna alt. Haridus- ja Teadusministeerium panustab täiskasvanuhariduse süsteemi üldisesse arendamisse ning toetab täiskasvanute tööalase konkurentsivõime tõstmisele suunatud koolituste läbiviimist erinevates õppeasutustes (eelkõige kutseõppeasutustes ning vabahariduslikes koolituskeskustes).

2007. aastal valmistati Haridus- ja Teadusministeeriumi juhtimisel täiskasvanuhariduse valdkonna arendamiseks ning täiskasvanute koolitamiseks kolm programmi, mida hakatakse rahastama Euroopa Sotsiaalfondi vahenditest.

Programmid on järgmised:

- Täiskasvanute tööalane koolitus kutseõppeasutustes ja arendustegevused;
- Täiskasvanute koolitus vabahariduslikes koolituskeskustes;
- Täiskasvanuhariduse populariseerimine.

Programmide raames kaetakse vähemalt 73 000 inimese koolitamine, koolitus on inimeste jaoks tasuta ning on kättesaadav kõikides maakondades.

VÕTA – Varasema õpi- ja töökogemuse arvestamine

Viimastel aastatel on Eestis hakatud välja töötama varasema õpi- ja töökogemuse arvestamise süsteemi, mis aitaks inimestel õppeasutustesse sisseastumisel, poolleijäänud õpingute jätkamisel, õppekava vahetamisel ning kutseomistamisel senisest paremini arvestada varem õppeasutustes sooritatud õpinguid, täiendkoolituses või iseseisvalt õpitut, töökogemusest saadud teadmisi ja oskusi.

2005. aastal algas Tartu Ülikooli eestvedamisel suuremahuline ESFi projekt Ülikoolilõpetajate konkurentsivõime tõstmine läbi õppetegevuse kvaliteedi arenduse (LÜKKA), mille üheks tegevuseks on VÕTA põhimõtete väljaarendamine ja juurutamine, vastavate koolituste läbiviimine ning VÕTA tugisüsteemi loomine õppijatele, õppejõududele, nõustajatele ja tuutoritele. Lähemalt saab VÕTA kohta teavet projekti veebilehelt www.ut.ee/lykka

2007. aastal täiendati kõrgharidusstandardit ning seadustati, et kõrgkoolidel on muuhulgas õigus varasemaid õpinguid ning töökogemusi arvestada vastuvõtutingimuste täitmiseks. Lähiaastatel soovitakse antud regulatsioon välja töötada ka kutseõppeasutuste jaoks

Praeguse seadusandluse kohaselt on ülikoolidel ja rakenduskõrgkoolidel õigus rakendada VÕTAt teatud piirides. Edaspidi laieneb VÕTA ka kutse- ja üldharidusse.

TÄISKASVANUD ÕPPIJA NÄDAL

Igal sügisel korraldatakse Eesti Täiskasvanute Koolitajate Assotsiatsiooni ANDRAS ja Haridus- ja Teadusministeeriumi koostöös Täiskasvanud õppija nädalat (TÕN), mille eesmärgiks on õppimise väärtustamine, õppijate ja koolitajate tunnustamine ja õppimisvõimaluste tutvustamine. TÕNi üritused toimuvad kõigis Eesti maakondades. Infot TÕNi kohta saab: www.andras.ee

ÕPPEPUHKUS

Vastavalt Täiskasvanute koolituse seadusele on töölepingu alusel töötavatel ja avalikus teenistuses olevatel isikutel õigus õppepuhkusele, mida antakse talle tema enda esitatud avalduse ja õppeasutuse tõendi põhjal.

Õppepuhkust on õigus saada tasemekoolituses neil, kes omandavad:

- põhiharidust ja üldkeskharidust õhtuses, kaugõppe õppevormis või eksternina;
- kutsekeskharidust põhihariduse baasil õhtuses või kaugõppe õppevormis;
- kutsekeskharidust keskhariduse baasil osakoormusega või eksternina;
- kõrgharidust osakoormusega või eksternina.

Õppepuhkuse pikkus tasemekoolituses (formaalhariduses) võib olla kuni 30 päeva aastas.

Lisapuhkepäevi on võimalik saada vastava haridustaseme omandamiseks järgmiselt:

- põhihariduse omandamine – 28 päeva;
- keskhariduse omandamine – 35 päeva;
- kõrghariduse omandamine või bakalaureuse kraadi kaitsmine – 42 päeva;
- magistri- või doktoritöö kaitsmine – 49 päeva.

Tasemekoolitusega seotud õppepuhkusel viibivale töötajale või teenistujale säilitab töödaja keskmise töötasu kümneks päevaks. Ülejäänud õppepuhkuse päevadeks säilitab töödaja töötaja või teenistuja töötasu vähemalt kehtiva miinimumpalga ulatuses.

Töölalases koolituses osalemiseks on töötajal õigus saada õppepuhkust vähemalt 14 kalendripäevaks aastas keskmise palga säilitamisega ja vabahariduslikus koolituses osalemiseks palgata õppepuhkust vähemalt seitsmeks kalendripäevaks aastas.

1.5.4. Elukestva õppe strateegia 2005-2008

2005. aasta sügisel Vabariigi Valitsuses heaks kiidetud Elukestva õppe strateegia aastateks 2005-2008 eesmärgid näevad ette täiskasvanutele õppimisvõimaluste loomist erinevates õppeasutustes (täiskasvanute gümnaasiumites, ülikoolides, kutsekoolides, erakoolitajate juures jne), nende õppimisvõimaluste täiendavat rahastamist, õppe kvaliteedi tõstmist ja koolituse sobivamaks muutmist, varasema õpi- ja töökogemuse arvestamise süsteemi loomist ning kutsequalifikatsioonisüsteemi edasiarendamist. Lisaks eelnimetatutele on strateegia üheks eesmärgiks luua täiskasvanutele õppimis- ja koolitusvõimalustest teavitamise süsteem ja võimalus saada karjääriteenuseid.

Strateegia tekst on kättesaadav: www.hm.ee

1.5.5. Mitteformaalne ja informaalne haridus

Väljaspool formaalharidussüsteemi toimuvat õppetegevust on võimalik liigitada mitteformaalseks ja informaalseks hariduseks.

Mitteformaalse hariduse all mõistetakse organiseeritud õppetegevust, mis toimub kindlate õppeprogrammide alusel kindlatele huvirühmadele. Kuigi kursused või õppused toimuvad väljaspool formaalharidussüsteemi, on nad korraldatud formaalsete organisatsioonide (nt täiskasvanute koolituskeskused, rahvaülikoolid, huvikoolid jms) poolt. Mitteformaalne õppimine võib toimuda nii haridusasutuses kui väljaspool seda. Mitteformaalse hariduse plussiks on mitmekülgus, pakkudes õpeks võimalusi kõigile, olenemata vanusest, soost ja majanduslikust olukorrast. Mitteformaalse hariduse õppemeetodid on paindlikud ja võimaldavad arvestada inimeste erinevate vajadustega, õppimiskiiruse ja -stiiliga ning pakuvad uusi võimalusi ka neile, keda formaalharidussüsteem mingil põhjusel ei rahulda. Osaledes õppimises vabatahtlikult, on õppijatel kogu protsessis aktiivne roll.

Informaalne haridus hõlmab igasugust õppimist, mis tuleneb igapäevasest tegevusest tööl, perekonna ringis või vabal ajal. Informaalne haridus ei ole struktureeritud, puuduvad otseed õpiesmärgid, õppematerjalid ja õppekavad. Noortele pakuvad informaalne hariduse võimalusi erinevad institutsioonid ja ühendused, näiteks noorteühingud, noorteklubid, spordiklubid, vabatahtlik teenistus, kodanikuühendused, kohalikud või rahvusvahelised noorteprojektid.

Aktiivselt tegutsevad nii registreeritud kui ka mitteregistreeritud noorteühendusi on Eestis sadakond. Need võivad tegutseda kohalikul, riiklikul kui ka rahvusvahelisel tasandil. Noorteühenduste rolli nii mitteformaalse kui informaalne hariduse pakujana ei tohiks kindlasti alahinnata, sest just nende erinevate tegevuse kaudu omandavad ja kinnistavad noored mitmeid toimetulekuks olulisi ning tööandjate poolt hinnatud oskusi (nt suhtlemisoskus, meeskonnas töötamine, enese kehtestamine, konfliktide ja probleemide lahendamine, organiseerimise oskus, protsesside ning inimeste juhtimine, avalik esinemine jne), mida ei ole alati lihtne omandada formaalharidusprotsessis. Noorteühendustes õpitakse sageli palju kasulikku ka oma eakaaslastelt, samuti saadakse esimesed vabatahtliku töö ja aktiivse osaluse kogemused. Rahvusvahelisel tasandil tegutsev noorteühendus pakub oma liikmetele li-

saks ka väärtuslikku kultuuridevahelist õpet, korraldades nt seminare, noorsoovahetusi vm rahvusvahelisi projekte.

Euroopa Liidu koostööprogramm Euroopa Noored⁹ on pühendatud just informaaalsele õppimisele. Programm annab noortele võimaluse omandada uusi teadmisi, oskusi ja kompetentse ning soodustab nende sotsiaalset ja kultuurilist lõimumist teiste Euroopa noortega.

1.5.6. Huvikoolid

Huviharidus võimaldab noorel omandada süvendatud teadmised, oskused ja vilumused mingil kindlal huvialal ning annab seeläbi noorele võimaluse oma isiksuse mitmekülgsemaks arendamiseks. Huviharidus toimub vastava üleriigilise või institutsioonisisese õppekava alusel ning pedagoogide juhendamisel. Huvihariduses osalemisel on noorele mitmeid positiivseid mõjusid, mis toetavad karjääriplaneerimise protsessi:

- arendatakse andeid;
- jõutakse paremini selgusele oma huvides;
- avardub silmaring;
- kujuneb positiivne enesehinnang;
- õpitakse midagi praktilist, kasulikku, arendatakse erinevaid oskusi;
- arendatakse suhtlemisoskusi;
- kogutakse mitmeid olulisi lisaväärtusi, sh kujundatakse tegutsemise kaudu aktiivset eluhoiakut.

Huvikoole finantseeritakse omavalitsuste eelarvest ja õppemaksudest. Omavalitsuste toetus huviharidusele ulatub spordikoolide kompenseerimisest kuni kohamaksu ning õppemaksu 100% kompenseerimiseni.

Eestis on kokku 300 koolitusloaga huvikooli, neist 160 on munitsipaal- ja 140 erahuvikoolid, kus õpib ligikaudu 48 000 noort. Enim noori õpib spordikoolides, populaarsed on ka muusika- ja kunstikoolid.

ÕIGUSAKTID JA STRATEEGILISED ALUSDOKUMENDID

Huvikooli seadus (2006)

Täiskasvanute koolituse seadus (1993)

Elukestva õppe strateegia (2005)

Noorsootöö strateegia 2006-2013 (2006)

Noorsootöö kontseptsioon (2001)

Säästvat arengut toetava mitteformaalhariduse edendamise tegevuskava Eestis 2005

Täiskasvanuhariduse riiklikud prioriteedid aastatel 2004-2006

1.6. ÕPPIMISTOETUSED

1.6.1. Koolitoetus

Koolitoetus on kord aastas makstav peretoetus, mida on õigus saada 7-16 aastasel lapsel enne õppeaasta algust. Kui laps jätkab peale 16-aastaseks saamist õpinguid päevases õppevormis või meditsiinilistel näidustustel muus õppevormis põhikoolis või gümnaasiumis või põhikooli baasil kutseõppeasutuses, on tal õigus koolitoetusele kuni 19-aastaseks saamiseni. Koolitoetuse suurus on kolmekordne lapsetoetuse määr.

Üle 16-aastase lapse koolitoetuse saamiseks tuleb iga õppeaasta algul tõendada, et laps jätkab õpinguid üldhariduskoolis või kutseõppeasutuses. Kohalikku pensioniametisse tuleb esitada kas õppeasutuse poolt väljastatud tõend või kehtiva õpilaspileti koopia. Juhul kui 16-aastane või vanem isik katkestab oma õpingud kooliaasta jooksul, siis kaotab ta õiguse nii laste- kui koolitoetusele.

1.6.2. Õppetootused

Riiklik õppetootuste süsteem toetab majanduslikult noori andekaid inimesi hariduse omandamisel. Eesmärgiks on motiveerida õpilasi ja üliõpilasi täiskoormusega ja edukalt õppima ning õppekava nominaalajaga läbima.

Õppetootuste liigid on:

- põhitoetus;
- täiendav toetus;
- doktoranditoetus.

Põhitoetus on rahaline toetus hariduse omandamisega kaasnevate kulutuste katmiseks õpilasele ja üliõpilasele (v.a doktorant). Toetuse saamise aluseks on head õppetulemused. Põhitoetust on õigus taotleda õpilasel ja üliõpilasel (v.a doktorant), kes:

- on Eesti kodanik või viibib Eestis pikaajalise elaniku või tähtajalise elamisloa või alalise või tähtajalise elamisõiguse alusel¹⁰;
- omandab haridust õppekaval, kus on riikliku koolitustellimuse alusel moodustatud õppekohti;
- õpib täiskoormusega ega ole ületanud õppekava nominaalkestust.

Täiendav toetus on mõeldud õpilase ja üliõpilase eluasemele ja transpordile tehtavate kulutuste katmiseks. Seda on õigus taotleda õpilasel ja üliõpilasel, kes vastab põhitoetuse saamise nõuetele ja kelle elukoht asub Eesti rahvastikuregistri andmetel väljaspool õppeasutuse omavalitsusüksust ja sellega piirnevaid omavalitsusi. Täiendava toetuse taotlemise õigust ei ole põhihariduse baasil kutsekeskharidust omandavatel õpilastel.

Doktoranditoetus on toetus doktoriõpingutele ja teadustööle pühendumise soodustamiseks.

¹⁰ Elamisõigus on Euroopa Liidu kodaniku ja tema perekonnaliikme Eestis elamise seaduslikuks aluseks (vt Euroopa Liidu kodaniku seadus (2006)). Euroopa Liidu kodanikul või tema pereliikmel on õigus taotleda õppetootusi alates 9.11.2006.

TABEL 1.7. Õppimistoetuste ja õppelaenu saamise õigus kutse- ja kõrghariduse erinevatel astmetel

	Koolitoetus	Õppetoetus	Täiendav toetus	Doktorandi-toetus	Õppelaen
Kutsekeskharidus põhihariduse baasil	X	X			
Kutsekeskharidus üldkeskhariduse baasil		X	X		X
Rakenduskõrgharidusõpe		X	X		X
Bakalaureuseõpe		X	X		X
Magistriõpe		X	X		X
KOKKU				X	X

Seda on õigus taotleda doktorandil, kes:

- on Eesti kodanik või viibib Eestis pikaajalise elaniku või tähtajalise elamisloa või alalise või tähtajalise elamisõiguse alusel;
- õpib avalik-õiguslikus või eraülikoolis;
- õpib täiskoormusega riikliku koolitustellimuse alusel moodustatud õppekohal;
- ei ole ületanud õppekava nominaalkestust.

Õpilasel ja üliõpilasel on õigus taotleda põhitoetust ja täiendavat toetust viieks õppekuuks kaks korda õppeaastas. Kõiki õppetoetusi on õigus taotleda õppekava nominaalkestuse õppeaastatele vastaval arvul aastatel. Akadeemilise puhkuse ajal õppetoetust ei maksta.

1.6.3. Toetus välisriigi ülikoolis õppimiseks

Haridus- ja Teadusministeerium võib riigieelarves riiklikuks koolitustellimuseks ettenähtud vahenditest toetada üliõpilase õppimist välisriigi ülikoolis või samaväärses õppeasutuses riigile prioriteetsetel erialadel. Üliõpilase õppimise toetamine ja sellest tulenevad õigused ja kohustused vormistatakse Haridus- ja Teadusministeeriumi ja üliõpilase või Haridus- ja Teadusministeeriumi, üliõpilase ja tööandja vahelise lepinguga.

1.6.4. Õppelaen

Õppelaen on õpilasele ja üliõpilasele antav riigi tagatud laen hariduse omandamiseks kaasnevate kulutuste katmiseks. Õppelaenu on õigus saada Eesti kodanikul või Eesti Vabariigis pikaajalise elaniku elamisloa või alalise elamisõiguse¹¹ alusel viibival isikul, kelle õpingute kestus õppekava järgi on üheksa kalendrikuud ja enam ning kes:

- õpib täiskoormusega Eesti avalik-õiguslikus ülikoolis, eraülikoolis, riigi rakenduskõrg-

¹¹ Euroopa Liidu kodanikul on õigus saada õppelaenu alates 9.11.2006

- koolis või erarakenduskõrgkoolis või välisriigi samaväärses õppeasutuses ja õppevormis;
- õpib täiskoormusega õppes või päevases õppevormis keskhariduse baasil kutseõppeasutuses või välisriigi samaväärses õppeasutuses ja õppevormis;
- omandab osakoormusega õppes kõrgharidust õpetajakoolituse õppekava järgi ja töötab vähemalt 18-tunnise nädalakoormusega õppe- ja kasvatustööl.

Õppuril on õigus saada õppelaenu igal haridustasemel ja -astmel ühe nominaalse õppeaja ulatuses. Õppelaenu ei ole õigus saada akadeemilisel puhkusel oleval õpilasel ja üliõpilasel.

Laenusaja peab alustama laenusumma tagasimaksmist hiljemalt 12 kuud pärast õpingute lõpetamist, tagasimakse periood ei või olla pikem kahekordsest õppekava nominaalkestusest. Õpingute katkestamisel tuleb laenusumma tagasi maksta pooleteisekordse õppeasutuses õpitud aja, kuid mitte lühema kui kuuekuulise perioodi jooksul. Maksepuhkust on võimalik taotleda laenusaja ajateenistuses viibimise ajaks, lapse sünni puhul ühel vanematest kuni lapse kolmeaastaseks saamiseni ja arst-residendil residentuuri lõpetamiseni.

Riik kustutab õppelaenu:

- riigi- või kohaliku omavalitsuse asutusse või avalik-õigusliku juriidilise isiku juurde tööle asunud isikutel;
- kuni 5-aastast last kasvataval ühel vanemal 50% ulatuses ühe lapse kohta, kaksikute puhul 75% ulatuses, kolmikute puhul 100% ulatuses riigi tagatud õppelaenu summa tagasimaksmata osast õppelaenu osalise kustutamise taotlemise päevast arvates. Iga järgmise sündinud lapse eest kustutab riik isiku laenukohustused 50 protsendi ulatuses õppelaenu summa tagasimaksmata osast, millest on maha arvatud riigi poolt eelnevalt kustutatud laenukohustused. Lapse sünni puhul kustutab riik laenukohustused kuni kuue õppeaasta eest (välja arvatud doktoriõpe) võetud õppelaenu ulatuses.

Isikul on õigus taotleda riigilt õppelaenu kustutamist korraga vaid ühe eelnimetatud sätte alusel.

2007/08 õppeaastal on õppelaenu summa maksimaalmäär 25 000 krooni.

ÕIGUSAKTID

Õppetoetuste ja õppelaenu seadus (2003)

Riiklike peretoetuste seadus (2001)

HARIDUS- JA TEADUSMINISTEERIUMI VALITSEMISALA ÕIGUSAKTID¹²

SEADUSED

- Alaealise mõjutusvahendite seadus (1998)
- Eesti Vabariigi haridusseadus (1992)
- Eesti Teaduste Akadeemia seadus (1997)
- Erakooliseadus (1998)
- Huvikooliseadus (2005)
- Keeleseadus (1995)
- Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudi seadus (1998)
- Koolieelse lasteasutuse seadus (1999)
- Kutseseadus (2000)
- Kutseõppeasutuse seadus (1998)
- Noorsootöö seadus (1999)
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (1993)
- Rakenduskõrgkooli seadus (1998)
- Tartu Ülikooli seadus (1995)
- Teadus- ja arendustegevuse korralduse seadus (1997)
- Täiskasvanute koolituse seadus (1993)
- Välisriigis omandatud kutsekvalifikatsiooni tunnustamise seadus (2000)
- Õppetootuste ja õppelaenu seadus (2003)
- Ülikooliseadus (1995)

ARENGUKAVAD¹³

- E-õppe arengukava 2006-2009 (2006)
- Eesti keele arendamise strateegia 2004-2010 (2004)
- Eesti kutseharidussüsteemi arengukava aastateks 2005-2008 (2005)
- Elukestva õppe strateegia 2005-2008 (2005)
- Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala arengukava „Tark ja tegus rahvas“ aastateks 2007-2010 (2006)
- Hariduskorraldus vanglas. Arengukava 2004-2006 (2004)
- Kõrgharidusstrateegia aastateks 2006-2015 (2006)
- Noorsootöö strateegia 2006-2013 (2006)
- Riigikutseõppeasutuste võrgu ümberkorraldamise kava aastateks 2005-2008 (2004)
- Säästvat arengut toetava mitteformaalhariduse edendamise kava Eestis (2005)
- Teadmispõhine Eesti 2007-2013. Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia (2006)
- UNESCO programm Haridus Kõigile Eesti tegevuskava (2004)
- Üldharidussüsteemi arengukava aastateks 2007-2013

Eelnõu staadiumis on:

- Õpetajakoolituse riiklik arengukava
- Võõrkeelte strateegia

¹² Sulgudes on toodud seaduse vastuvõtmise või arengukava kinnitamise aasta.

¹³ Kõik arengukavad on kättesaadavad Haridus- ja Teadusministeeriumi veebilehel www.hm.ee > Arengukavad

2. EESTI TÖÖTURG

2.1. TÖÖTURUINSTITUTSIOONID

Tööturu valdkonnaga tegelevad riiklikud institutsioonid on:

- Sotsiaalministeerium;
- Tööturuamet;
- Töötukassa.

Sotsiaalministeerium on kõrgeimaks tööturuinstitutsiooniks Eestis, vastutades töövaldkonda puudutavate poliitikate väljatöötamise eest.

Tegutsedes sotsiaalkaitse valdkonnas, on Sotsiaalministeerium vastavalt oma arengukavale¹⁴ püstitanud viis strateegilist eesmärki:

- tagada inimeste majanduslik toimetulek ja hea töö;
- tagada inimeste sotsiaalne toimetulek ja areng;
- tagada lastele paremad arenguvõimalused ja tervise kaitse;
- edendada inimestevahelist hoolimist ja soolist võrdõiguslikkust;
- tagada inimeste pikk ja kvaliteetne elu.

Majandusliku toimetuleku ning hea töö tagamisel on oluline roll tööelu- ja tööturupoliitika arendamisel koos poliitikate elluviimise tõhusa korralduse ning sotsiaalkindlustushüvitiste õigeaegse ning sihstatud määramise ja maksimisega.

Tööturuamet (TTA) on Sotsiaalministeeriumi valitsemisalas tegutsev asutus. TTA-i eesmärgiks on pakkuda tööotsijatele ning töötutele nõuannet, toetust/tuge ja tööturuteenuseid sobiva töö saamisel ning tööandjatele informatsiooni ja abi tööjõu leidmisel. Tööturuametil on seega oluline roll nii riigi tööturupoliitikate elluviimisel, tööturuteenuste osutamisel ning töötute sotsiaalse kaitse korraldamisel kui ka koostöö vahendamisel erinevate riigiasutuste, kohalike omavalitsuste, töövõtjate ning tööandjate ühenduste ja liitudega tööhõiveprobleemide lahendamiseks.

TTA-l on 19 osakonda: tööturuteenuste ja -toetuste osakond, Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) osakond, personali- ja koolitusosakond, haldus- ja finantsosakond ning 15 piirkondlikku osakonda. TTA-i piirkondlikud osakonnad asuvad igas maakonnas ning Tallinnas ja neil on vajadusel harukontorid või konsultatsioonipunktid väiksemates linnades. Tööturuameti piirkondlike osakondade eesmärgiks on edendada tööturu arenguid regionaalsel tasandil riiklike tööturumeetmete ning koostöö kaudu. ESFi osakonnal on täita oluline roll meetme 1.3 projektide koordi-

¹⁴ Sotsiaalministeeriumi arengukava 2007-2013

neerimisel. Lisaks viib Tööturuamet ellu Euroopa Sotsiaalfondi riiklikku programmi „Kvalifitseeritud tööjõu pakkumise suurendamine 2007-2009“.

Eesti Töötukassa on avalik-õiguslik juriidiline isik, kes tegutseb Vabariigi Valitsuse määru-sega kehtestatud põhikirja alusel. Eesti Töötukassa tegevuse eesmärk on töötuskindlustuse seaduses ja teistes õigusaktides sätestatud korras töötuskindlustushüvitiste, töölepingute kollektiivse ülesütleamise hüvitise ja tööandja maksejõuetuse hüvitise maksmine.

Töötuskindlustus on sundkindlustus, mis kindlustab töötajale hüvitised töötuks jäämise kollektiivse koondamise ning tööandja maksejõuetuse korral. Hüvitisi rahastatakse töötus-kindlustusmaksest laekunud rahast: töötaja töötuskindlustusmaksiks oli 2007. aastal 0,6 % palgalt ja muudelt tasudelt ning tööandja makseks 0,3% palgafondilt. Töötuskindlustus-makse määra otsustab ja teeb valitsusele vajadusel ettepaneku selle muutmiseks edaspidi töötukassa nõukogu. Töötuskindlustuse seaduse kohaselt saab töötaja töötuskindlustus-makse määr olla 0,5% kuni 2% ning tööandja makse määr 0,25% kuni 1%.

2.2. TÖÖTURUMEETMED NING NENDE OSUTAMINE

2006. aasta 1. jaanuaril jõustus tööturuteenuste ja -toetuste seadus (TTTS). Seaduse ees-märgiks on tööealise elanikkonna võimalikult kõrge tööhõive saavutamine ning pikaajalise töötuse ja tööturult tõrjutuse ennetamine tööturuteenuste osutamise ja tööturutoetuste maksmise kaudu.

Seadusega on konkretiseeritud tööpõhimõtteid, mille toel püütakse täita tööturupoliitilisi ees-märke. Nii on tööturuteenuste ja -toetuste seaduse läbivaks põhimõtteks **juhtumikor-ralduslik** (case management) lähenemine töötu probleemidele, mille üheks konkreetseks toeks on individuaalse töötusmiskava koostamine kõikidele töötutele.

Juhtumikorralduse meetodi taga seisab idee, kus kliendi probleeme lahendatakse algusest lõpuni ühe juhtumikorraldaja poolt, kes vajadusel kaasab protsessi erinevaid võrgustiku partnereid.

Need on osapooled, kes mängivad kliendi probleemide lahendamisel paralleelselt olulist rolli, kuivõrd töötus ei pruugi olla mitte ainult tagajärg sobiva ametiala puudumisest, vaid seonduvalt võivad olulist osa mängida ka näiteks terviseprobleemid, puudulik haridustee, lastehoiu võimaluste puudumine jmt; seega võivad võrgustiku partneriteks olla näiteks koo-lid, kohalikud omavalitsused, tervishoiuasutused jm asutused. Oluliseks nn kaasaskäivaks elemendiks on siinkohal kliendi probleemide pidev kaardistamine (koostöös kliendi ja juh-tumikorraldajaga) **individuaalsesse töötusmiskavasse**, mis oma kumulatiivsel põhimõttel aitab hoida selget ülevaadet tehtud tegevustest, nende mõjudest ning planeeritud tulevas-test sammudest.

2.2.1. Tööturuteenused

Eraõiguslik juriidiline isik ja füüsilisest isikust ettevõtja ei tohi nõuda tema poole tööleidmise sooviga pöördunud isikult tasu töövahenduse eest. Tasu töövahenduse eest võib nõuda üksnes tööandjalt või teiselt eraõiguslikult isikult või füüsilisest isikust ettevõtjalt (TTTS §12).

Tööturuteenuste ja -toetuste seaduse järgi on osutatavaid tööturuteenuseid 13, millest 4 on suunatud spetsiaalselt puudega inimestele:

1. **Teavitamine tööturu olukorrast ning tööturuteenustest ja -toetustest** – teabe andmine tööturu seisu ja muudatuste, tööturuteenuste sisu ja nende saamise tingimuste ning tööturutoetuste saamise tingimuste kohta (TTTS §11);

2. **Töövahendus** – töötule ja tööotsijale sobiva töö ning tööandjale sobiva töötaja leidmine (TTTS §12).

Sobivaks tööks loetakse esimese 20 nädala vältel töötuna arvele võtmisest tööd:

- mis ei ole tervislikel põhjustel vastunäidustatud;
- mille puhul sõiduks tööle ja tagasi ei kulu rohkem kui 2 tundi päevas ega rohkem kui 10% kuupalgast;
- mis vastab haridusele, erialale ja varasemale töökogemusele;
- mille eest pakutav töötasu on vähemalt 60% isiku ühe kuu keskmisest sotsiaalmaksuga maksustatavast tulust.

Sobivaks tööks loetakse alates 21. nädalast töötuna arvele võtmisest tööd:

- mis ei ole tervislikel põhjustel vastunäidustatud;
- mis võib olla tähtajaline;
- mille puhul sõiduks tööle ja tagasi ei kulu rohkem kui 2 tundi päevas ega rohkem kui 10% kuupalgast;
- mille eest pakutav töötasu on täistööajaga töötamisel suurem töötü samal perioodil saadavast töötuskindlustushüvitisest, aga mitte väiksem kehtestatud kuupalga alamäärast;
- mis ei pea vastama töötü haridusele, erialale ega varasemale töökogemusele.

3. **Tööturukoolitus** – töötule korraldatav tööalane koolitus, kus omandatakse või arendatakse ameti- või muud oskusi, mis soodustavad isiku töölerakendumist. Tööturuameti piirkondlik struktuuriüksus tellib tööturukoolitust haridusasutuselt, juriidiliselt isikult ja füüsilisest isikust ettevõtjalt, kellele on väljastatud koolitusluba (TTTS § 13).

4. **Karjäärinõustamine** – töötule ja töö- või teenistussuhte lõpetamise kohta teate saanud tööotsijale tema isikuomadustele, haridusele ja oskustele vastava haridustee, tööalase valiku, koolituse või töö soovitamise (TTTS §14).

5. **Tööpraktika** – praktilise töökogemuse saamiseks osutatav tööturuteenus, mis täiendab tööks vajalikke praktilisi teadmisi ja oskusi. Tööpraktika teenust võib osutada eraõiguslikust juriidilisest isikust või füüsilisest isikust ettevõtjast tööandja või kohaliku omavalitsuse üksuse asutuse juures (TTTS §15).

6. **Avalik töö** – ajutine tasuline töö, mis ei eelda kutse-, eri- ega ametialast ettevalmistust. Teenust osutatakse koostöös kohaliku omavalitsuse üksusega, mittetulundusühinguga või sihtasutusega (TTTS § 16).

7. **Tööharjutus** – tööturuteenus tööharjumuse taastamiseks või esmase tööharjumuse omandamiseks eesmärgiga valmistada töötut ette töөлkäimiseks. Teenust osutatakse koostöös eraõigusliku juriidilise isiku või füüsilisest isikust ettevõtja või kohaliku omavalitsuse üksusega (TTTS §17).

8. **Palgatoetus** – tööandjale töötü töölerakendamiseks makstav toetus. Palgatoetusega saab tööle rakendada töötü, kes on töötuna arvelevõtmisele eelnenud 12 kuu jooksul vabanenud vanglast või töötü, kes on olnud töötuna arvel järjest üle 12 kuu ega ole tööd leidnud. 16-24-aastase töötü saab palgatoetusega tööle rakendada, kui ta on olnud töötuna arvel järjest üle kuue kuu ega ole tööd leidnud. Palgatoetust võib taotleda füüsiline isik, eraõiguslik juriidilisest isikust ettevõtja ja kohaliku omavalitsuse üksuse asutus (TTTS §18).

9. **Ettevõtluse alustamise toetus** – toetus töötule ettevõtluse alustamiseks. Otsus toetuse eraldamiseks langetatakse 30 tööpäeva jooksul arvates avalduse saamisest (TTTS §19). Toetust on võimalik taotleda Tööturuametis registreerinud töötul. Tingimused ettevõtluse alustamise toetuse taotlemiseks:

- töötü peab olema vähemalt 18-aastane;
- töötü peab olema läbinud ettevõtluskoolituse või omama kutse- või kõrgharidust majanduse alal või ettevõtluskogemust.

Ettevõtluse alustamise toetuse andmise eesmärk on toetada töötut ettevõtluse alustamisel.

TÄIENDAVALD TEENUSED PUUDEGA TÖÖTULE:

10. **Tööruumide ja -vahendite kohandamine** seisneb tööandja ehitise, ruumi, töökoha või töövahendi puudega isikule ligipäätavaks ja kasutatavaks muutmises (TTTS §20).

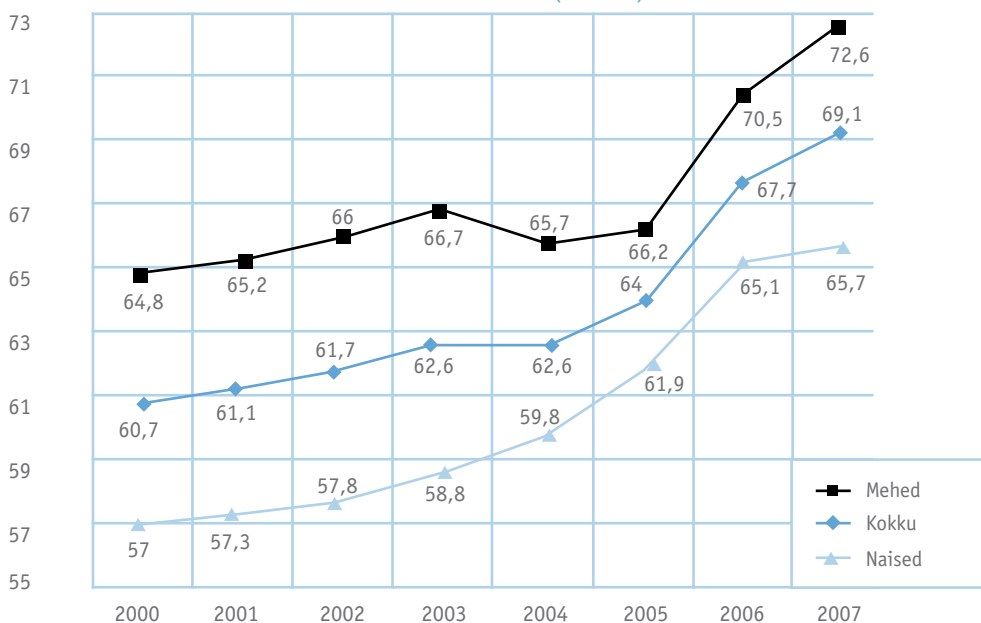
11. **Töötamiseks vajaliku tehnilise abivahendi tasuta kasutada andmist** rakendatakse füüsilisest puudest tingitud takistuste eemaldamiseks/leevendamiseks (TTTS §21).

12. **Abistamine tööintervjuul** – teenus puudega töötule, kes vajab puudest tulenevalt abi tööintervjuul tööandjaga suhtlemiseks. Tööintervjuul abistamise teenust rakendatakse juhul kui on alust arvata, et intervjuus osalejatel võib teineteisest arusaamisega tekkida raskusi (TTTS §22).

13. **Tugiisikuga töötamine** – teenus puudega töötule, kes vajab töötamisel puudest tulenevalt abi ja juhendamist. Tugiisikuga töötamist rakendatakse eeskätt mäluhäirete ja õpiraskustega inimeste puhul, kellel tööülesannete omandamine võib võtta tavalisest kauem aega. Tugiisiku teenust osutatakse kuni 700 tundi aastas. Teenus on ajas vähenev, ehk esimesel kuul võib teenust osutada kuni 8 tundi tööpäevas, teisel kuul kuni 4 ning 3.-4. kuul kuni 2 tundi päevas. Sellise vähendamise eesmärk on inimese iseseisev rakendumine tööturule (TTTS §23).

Tööturuteenuste ja -toetuste seaduse põhiselt on võimalik taotleda kolme erinevat töötü-

JOONIS 2.1. Tööhõive määra dünaamika 2000-2007, % (15-64 a)

Allikas: Eesti Tööjõu-uuring, Statistikaamet, 2007

rutoetust, milleks on töötutoetus, stipendium ning söidu- ja majutustoetus:

1. **Töötutoetus** – õigus saada inimestel, kes töötuna arvelevõtmisele eelnenud 12 kuu jooksul on olnud hõivatud vähemalt 180 päeva tööga või tööga võrdsustatud tegevusega ja kellel puudub sissetulek töötutoetuse ulatuses.

2. **Stipendium** – stipendiumi makstakse töötule, kes osaleb vähemalt 40 tundi kestval tööturukoolitusel, tööpäringil või tööharjutuses. Stipendiumi suurus töötule kohta arvutatakse vastavalt stipendiumi määrale (stipendiumi tunnimäär kehtestatakse igaks eelarveaastaks riigieelarvega) ning töötule teenuses osaletud mahule.

3. **Söidu- ja majutustoetus** makstakse töötule, kes osaleb tööturukoolitusel või tööpäringil. Söidu- ja majutustoetuse ülemäär kuus kehtestatakse igaks eelarveaastaks riigieelarvega.

2.3. SITUATSIOON TÖÖTURUL

2.3.1. Tööga hõivatus

(ETU) andmetel oli 2007. a. Eestis 15-74 aasta vanusest elanikkonnast hõivatuid kokku 655,3 tuhat, töötuid 32 tuhat ning mitteaktiivseid 359 tuhat. Hoollimata aeglustunud majanduskasvust (2006. aastal 11,4%, 2007. aastal 7,1%), suurenes tööhõive määr (15-64 aasta vanusest elanikkonnast) võrreldes 2006. aastaga siiski 1,4% (vt joonist 2.1). Tunduvalt paranes mitte-eestlaste hõivatus (15-64 a vanuselise elanikkonnast), kelle hõive määr tõusis 2007. aastal praktiliselt samale tasemele eestlaste omaga – vastavad näitajad mitte-eestlaste puhul 69% ning eestlaste puhul 69,1%.

TABEL 2.1. Hõivatute jaotus tegevusalade järgi 2006 ja 2007 (15-74 a, tuhat)

Tegevusala	2006	2007
Põllumajandus, jahindus ja metsamajandus	29,9	28,8
Kalapüük	2,2	2,1
Mäetööstus	5,2	5,5
Töötlev tööstus	136,4	134,8
Elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus	12,4	9,5
Ehitus	62,8	80,9
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja kodumasinade remont	88,7	88,1
Hotellid ja restoranid	22,3	22,8
Veondus, laondus ja side	61,5	58,4
Finantsvahendus	7,3	9,4
Kinnisvara, rentimine ja äritegevus	48,1	49,5
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	39,0	39,2
Haridus	58,5	54,5
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	37,5	36,4
Muud tegevusalad	34,3	35,6
Tegevusalad kokku	646,3	655,3

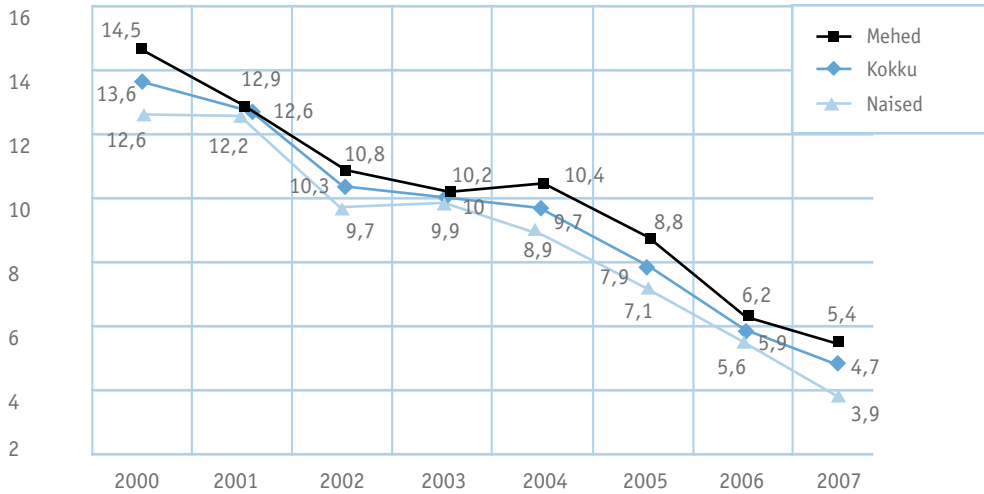
Allikas: Eesti tööjõu-uuring, Statistikaamet, 2007

Tegevusalade lõikes näitas enim tõusutrende hõive ehituse valdkonnas, kus hõivatute arv tõusis kahe aasta (2006 ning 2007) võrdluses ligikaudu 18 000 inimese võrra. Kõige suurem vähenemine leidis aset hariduse valdkonnas. Jätakuvalt näitas langustendentse ka töötajate arv mäetööstuses, kalapüügis ning elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus valdkonnas (tabel 2.1).

2.3.2. Töötus

ETU andmetel oli Eestis 2007. aastal töötuid 32 000. Tänu jätkuvalt soodsale majanduskliimale, millega kaasnes uute töökohtade loomine ja nõudlus tööjõu järele, langes töötuse määr võrreldes 2006. aastaga 5,9 %lt 4,7%ni.. Võrdluses Euroopa Liidu keskmisega (2007. a. 7,1%), on Eestis töötuse tase madalam ja osades piirkondades võib juba mõnda aega rääkida tööjõupuudusest. 2008. a. 31. jaanuaril oli töötuna arvel 15 758 inimest, võrreldes aasta taguse sama hetke näitajaga (13 508), on arvel olevate töötute hulk kasvanud 16,7%. Võrreldes 2006. aastaga langesid nii meeste kui naiste töötus (joonis 2.2). Meeste-naiste võrdluses on Eestis (erinevalt enamikust Euroopa Liidu riikidest) meeste töötus pisut kõr-

JOOINIS 2.2. Meeste ja naiste (15-74 a) töötuse määra dünaamika 1995-2006, %

Allikas: Eesti Tööjõu-uuring, Statistikaamet, 2007

gem kui naistel (2007. a. vastavalt 3,9 ja 5,4%). Registreeritud töötutest moodustavad aga naised enamuse – 2007. a. vastavalt mehed 41,8% ja naised 58,2%. See viitab, et naised pöörduvad töötuks jäämise korral sagedamini Tööturuameti poole.

Vanusegruppide lõikes on enim 25-49-aastaseid töötuid (2007. a. 56,4% kõikidest arvel olnud töötutest). Noored vanuses 16-24 moodustasid registreeritud töötutest 2007. a. 13,8% ja üle 50-aastased 29,7%.

Jätakuvalt võib väita, et tööpuudus on Eestis peamiselt struktuurne, mis tähendab, et omandatud haridustase, oskused ja töökogemus ei ole sageli vastavuses kiiresti muutuvate tööturu nõuetega. Ka keskmine haridustase on töötutel tunduvalt madalam kui hõivatutel. Mida madalam on aga haridustase, seda kõrgem on töötuse määr ja pikem tööotsingute kestus. Tööturul vajatakse oskustöölisi ning spetsialiste, töötute hulgas on aga suur osa ainult põhiharidusega isikuid, kellel puuduvad igasugused kutseoskused.

On väga positiivne, et vahe eestlaste ja mitte-eestlaste töötuse määrades on hakanud vähenema. 2006. aastal olid vastavad näitajad 4% ja 9,7%, seevastu 2007. aastal olid samad näitajad juba 3,6% ning 6,9%. Töötuse määrade erinevus on eelkõige tingitud Kirde-Eesti regiooni, kus on tegemist valdavalt venekeelse elanikkonnaga, kõrgest tööpuudusest. Eesti keele oskuse puudulikkus on neile takistuseks töökoha otsinguil ka mujal Eestis. Aastatel 2005-2007 on olukord märgatavalt paranenud ning mitte-eestlaste töötus on kolme aasta jooksul langenud 15,6%lt 6,9%ni.

Töötuse näitajate taga on oluline tuua välja **kriitilisemad riskirühmad**, kelle tööturule (tagasi)toomine võib olla mõnevõrra keerulisem, raskendatud. Tööturuteenuste ja -toetuste seadus toob välja järgmised riskirühmad (TTTS § 10):

- puudega töötut, kes vajab töölerakendamisel puudest tulenevat lisaabi;

- 16-24-aastane töötü;
- töötuna arvelevõtmisele eelnenu 12 kuu jooksul vanglast vabanenu töötü;
- 55-aastane kuni vanaduspensioniealine töötü;
- hooldajatoetust saanud töötü;
- pikaajaline töötü (töötü kes ei ole olnud hõivatud töö või tööga võrdsustatud tegevusega vähemalt 12 kuud. 16-24 aastane noor on pikaajaline töötü, kui ta ei ole hõivatud töö või tööga võrdsustatud tegevusega vähemalt 6 kuud.);
- töötü, kes ei oska eesti keelt ja kelle töölerakendamine on selle töötü takistatud.

2.3.3. Pikaajaline töötus

Töötuse kestus on üks olulisemaid näitajaid, mis iseloomustab majanduse olukorda. Probleemiks ei ole mitte ainult pikaajaline töötus, vaid ka väga pikaajaline töötus (tööotsingud üle 24 kuu). (Väga) pikaajaliste töötute näitajad on hoolimata üldistest langustendentsidest siiski võrreldes teiste gruppidega suhteliselt kõrged. Võrreldes 2006. aastaga on olukord siiski märgatavalt paranenu. Tuginedes ETU andmetele, kui 2006. aastal oli pikaajalisi töötuid (töötuse kestus 12 kuud ja enam) 19,5 tuhat, siis 2007. aastal langes see näitaja 15,8 tuhande tasemele. Naiste osakaal pikaajalistest töötutest oli 2006. aastal 45%, 2007. aastal langes see näitaja 37% tasemele.

Eriliseks ohukohaks pikaajaliste töötute puhul on lootuse kadumine uue töökoha leidmise suhtes. Selle tulemuseks **heitumus** (inglise keeles: discouraged workers), mis viitab inimestele, kes küll sooviksid tööd teha, ent on tööotsingutest loobunud, sest ei usu, et neil õnnestuks uut töökoha leida. Noorte osas osutub problemaatiliseks pikem paus õpingute ning töökoha leidmise vahel, mis muudab tööturule sisenemise keerukamaks.

2.3.4. Noored tööturul

Aastatel 2004-2007 leidis koos üldise töötuse langusega aset ka järsk noorte töötuse langus, mil noorte töötuse määr langes 21,7%lt 2004. aastal 10%ni 2007. aastal. See on viimase 15 aasta madalaim näitaja ja isegi madalam kui Euroopa Liidu riikides keskmiselt (2006. aastal oli Euroopas keskmine näitaja 17,5%, samal ajal kui Eestis oli sama näitaja 12%).

Tuginedes noorte riskirühma tutvustavale teemalehele¹⁶ on noorte (15–24-aastased) töötuse määr¹⁷ enamikus riikides üldiselt traditsiooniliselt kõrgem kui riigi töötuse määr keskmiselt.

Noori töötuid nende tööotsingute kestuse järgi võrreldes võib öelda, et noorte tööotsingute kestus on üldjuhul lühem kui vanematel vanusegruppidel. Kui kõikidest töötutest on pikaajaliselt töötuid ehk 12 kuud või kauem tööd otsinud isikuid üle poole, siis noorte töötute seas moodustavad nad ca kolmandiku.

Vastaval ILO (International Labour Organization) definitsioonile eristatakse kolme hõiveseisundit: töötajad (hõivatud), töötud ja mitteaktiivsed (ei tööta ega otsi tööd). Noori hõiveseisundi järgi analüüsid selgub, et noorte enamus (ca 2/3) on mitteaktiivne. See tä-

16 www.sm.ee > Väljaanded > Toimetised

17 Noorte töötuse määr = noorte töötute osatähtsus tööjõust (töötajad + töötud) vanuses 15-24 a.

hendab, et valdav enamus inimesi on selles vanuses seotud õppetööga, mitte töötamisega. Seejuures on õppijate arv viimastel aastatel pidevalt suurenenud, tööga hõivatute arv aga vähenenud.

Mitteaktiivsust esineb Eestis noorte seas tunduvalt rohkem kui teistes Euroopa Liidu riikides, kuigi ka mujal Euroopas näitab noorte mitteaktiivsus kasvutendentsi. Näiteks 2004. aastal oli Euroopa Liidu riikides noorte mitteaktiivsuse määr 54,9%, Eestis samal ajal 65,3%. Keskmisest kõrgem mitteaktiivsus on iseloomulik mitte ainult Eesti noortele, vaid ka teistele uutele liikmesriikidele. Üha enam noori pühendub hariduse omandamisele, mis iseenesest on positiivne. Muret teevad siinkohal noored, kes ei õpi, ei tööta ja ei tahagi tööle minna.

Noorte töötus on sotsiaalne riskitegur nii inimesele kui ühiskonnale, mistõttu tuleb noori puudutavate probleemidega tegeleda nende võimalikult varajases staadiumis, neid ennetavalt lahendades.

2.3.5. Puuetega inimesed tööturul

Viimaste aastate lõikes on järjest intensiivsemat tähelepanu hakatud pöörama ka puuetega inimeste tööhõivele.

Eesti tööjõu uuringu (ETU) andmetel oli puuetega inimeste tööhõive määr 2002. aastal 26% ja 2006. aastal 32,6%. Tööhõive suurenemise põhjuseks võib pidada peamiselt soodsat majanduskeskkonda, mille tulemusena on vähenenud tööpuudus, mitteaktiivsus ning mh on suurenenud ka puudega inimeste võimalused tööd saada. Lisaks sellele on paranenud tööturuteenuste pakkumine (tööturuteenuste laiem valik võimaldab töötu probleemidele paindlikumalt läheneda).

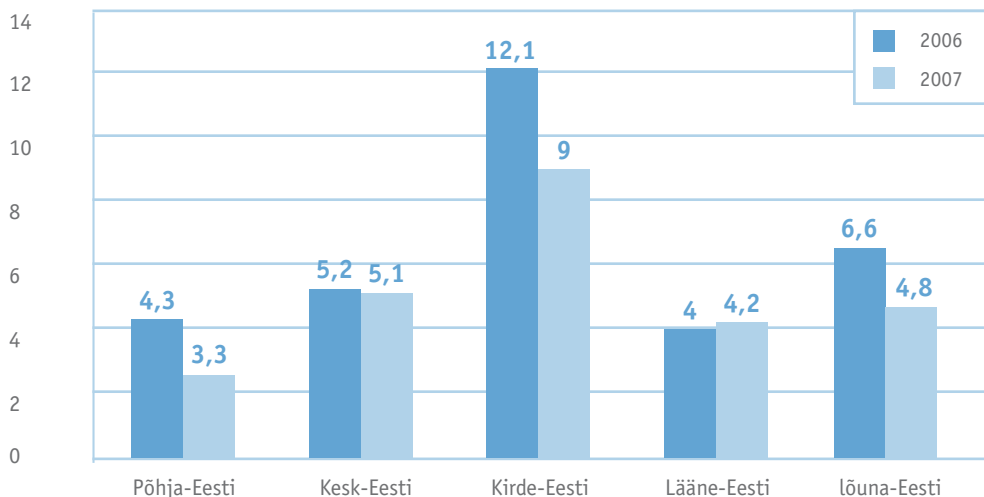
2007. aastal sõlmitud koalitsioonileping on seadnud eesmärgiks tõsta puuetega inimeste tööhõivemäär 50%ni 15 aastaga.

2006. aasta 1. jaanuaril jõustunud tööturuteenuste ja -toetuste seadus suurendas puuetega inimeste võimalust osaleda aktiivsetes tööturumeetmetes. Seaduse kohaselt tekkis võimalus töötuna arvele tulla nii neil, kellele oli määratud puue, kui ka neil, kellele oli määratud töövõimetus (varem said töötuna arvele võtta ja seega osaleda aktiivsetes meetmetes ainult osalise töövõimetusega inimesed). Seaduses sätestati 6 uut teenust: Need teenused on tööharjutus, tööpraktika, tööruumide ja -vahendite kohandamine, töötamiseks vajalike tehniliste abivahendite tasuta kasutada andmine, tugiisikuga töötamine ja abistamine tööintervjuul. Viimased 4 teenust on suunatud puudest tulenevate takistuste kõrvaldamiseks tööle asumisel.

2007. aasta jooksul oli Tööturuametis töötuna arvel 3793 puudega isikut ehk 9,4% kõiki-dest aasta jooksul arvel olnud töötutest. Tuginedes puuetega inimeste vajaduste ja toimetuleku uuringule¹⁸ vajavad puudega inimesed enim nõustamist töökoha leidmiseks (85%), täienduskoolitust või ümberõpet (74%), tööpraktikat või töö harjutamist (64%) ja trans-

18 www.sm.ee > Väljaanded > Valdkondade uuringud > Sotsiaalvaldkonna uuringud

JOONIS 2.3. Töötuse määrade erinevus piirkonniti 2006-2007, %.

Allikas: Tööjõu-uuring, Statistikaamet, 2007

pordi teenust või abi ringi liikumisel (64%). Seda kinnitab ka Tööturuameti kogemus.

Puudega inimestele suunatud spetsiaalsetest teenustest osutatakse rohkem tugisikuga töötamist ja abistamist tööintervjuul.

Euroopa Liidu programperiودي 2007-2013 raames on kavas puuetega inimeste tööhõive võimalusi veelgi parendada. Selleks on planeeritud erinevaid tegevusi – näiteks senisest suuremat koostööd rehabilitatsiooniasutustega, kutserehabilitatsiooni arendamist, koostöö arendamist erinevate valdkondade spetsialistide vahel, teenuste pakkumist ka töötavatele puudega inimestele jne.

2006. aasta suvel kiitis Eesti Vabariigi Valitsus heaks puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse muutmise kontseptsiooni, mille eesmärk on toetada puudega inimese aktiivsust. Nii on kavas hakata puudega tööealisele inimesele toetust maksma lisakulude alusel (ehk eeldatakse, et kui inimese elustiil on aktiivne, siis tema kulud on suuremad kui passiivse elustiiliga inimesel).

2.3.6. Tööpuuduse regionaalsed erinevused

Tööpuudust iseloomustavad ka suured regionaalsed erinevused (joonis 2.3). Regiooniti ning maakonniti erineb tööpuudus ligikaudu kolm korda. Keskmine töötuse määr varieerub 3,3%st Põhja-Eestis 9%ni Kirde-Eestis. Kahes piirkonnas, Kirde-Eestis ja Kesk-Eestis ulatub töötuse määr märgatavalt üle Eesti keskmise, 2007. aastal olid vastavad näitajad 9% ja 5,1%. Võrreldes 2006. aastaga on töötus märkimisväärselt langenud Kirde-, Põhja- ja Lõuna-Eestis. Positiivne on asjaolu, et Kirde-Eestis, kus töötus on olnud kõrge kogu taasiseisumisperiودي jooksul, on tööhõive hakanud tänu ettevõtluse arengule kasvama ja töötus sellest tulenevalt langema.

TABEL 2.2. Hõivatute arv ja tööjõu vajadus (tuhat)

Tegevusala	Hõivatute arv 2004/6	Hõivatute arv 2014 - prognoos	Tööjõu vajadus 2004/6-2014
Põllumajandus, jahindus ja metsamajandus	30,2	28,5	7,5
Kalandus	2,9	1,9	0,7
Mäetööstus	6,4	5,1	1,0
Töötlev tööstus	138,9	142,9	26,6
sh toiduainete ja jookide tootmine	19,2	20,1	4,5
Tekstiilitööstus	9,2	8,5	1,6
riietuseemete ja nahktoodete tootmine	15,9	13,5	3,3
puidutöötlemine ja puittoodete tootmine	21,9	21,1	4,0
paberi- ja pabertoodete tootmine	1,6	1,6	0,2
kirjastamine ja trükkimine	6,6	5,7	0,7
kemikaalide ja keemiatoodete tootmine	3,6	3,8	0,8
kummi- ja plasttoodete tootmine	3,7	5,4	0,8
ehitusmaterjalide tootmine	4,9	5,4	0,6
metalli ja metalltoodete tootmine	15,5	17,2	2,7
masinate ja seadmete tootmine	3,5	3,6	0,5
elektri- ja optikaseadmete tootmine	12,4	14,8	2,0
transpordivahendite tootmine	6,5	7,3	1,5
Mööblitööstus	11,5	10,1	2,1
Energeetika, gaasi- ja veevarustus	12,3	12,3	3,1
Ehitus	52,8	56,6	9,2
Hulgi- ja jaekaubandus	83,1	87,9	18,2
Hotellid ja restoranid	20,2	24,7	5,4
Veondus, laondus ja side	55,9	57,3	12,2
Finantsvahendus	7,4	8,2	1,0
Kinnisvara, üürimis- ja äriteenindus	44,7	49,6	7,5
Riigivalitsemine ja -kaitse	37,7	38,0	4,3
Haridus	55,9	58,5	16,5
Tervishoid ja sotsiaaltöö	36,7	40,4	9,4
Muu	31,4	34,3	7,9
Tegevusalad kokku	616,4	646,2	130,7

Allikas: Eesti Statistikaamet, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium

2.4. TÖÖTURU PROGNOOSID

Eesti majanduses on toimunud viimastel aastatel kiired arengud ning ka tööturul on olukord oluliselt muutunud – kui mõned aastad tagasi oli probleemiks suur tööpuudus, siis täna räägitakse töötajate puudusest. Soodne turulokord ning konkurentsivõimeliste ettevõtete edu on võimaldanud luua palju uusi töökohti.

Teisalt on Eesti rahvaarv olnud viimasel ajal langustrendil ning mõne aja pärast hakkab 1990. aastate sündivuse madalseis mõjutama oluliselt tööturgu. See tähendab, et tööjõu küsimus muutub järjest olulisemaks. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (MKM) on püüdnud haridussüsteemi ja majanduse vajaduste ühitamisele kaasa aidata koostades tööjõu vajaduse prognoose. 2007. aastal valminud prognoosis kajastatakse võimalikke arenguid tööturul aastani 2014¹⁹.

Tööjõu vajaduse all peetakse silmas vajadust uute inimeste järele. Vajadus tuleneb täiendavate töökohtade loomisest, samuti liigub osa inimesi tööhõivest välja (pensionile, vigastuste, suremuse tõttu). Ka vahetavad inimesed mitmel põhjustel töökohti, põhjusteks nt palgad, asukoht, töökoha meeldivus jmt. Mõnes, nn populaarses harus aitab töötajate liikumine täita vabu töökohti, teisel juhul aga suurendab vajadust uute töötajate järele. Ka välismaale läinud töötajatest vabadele töökohtadele oodatakse uusi inimesi.

Järgnevatel aastatel trendid tööturul:

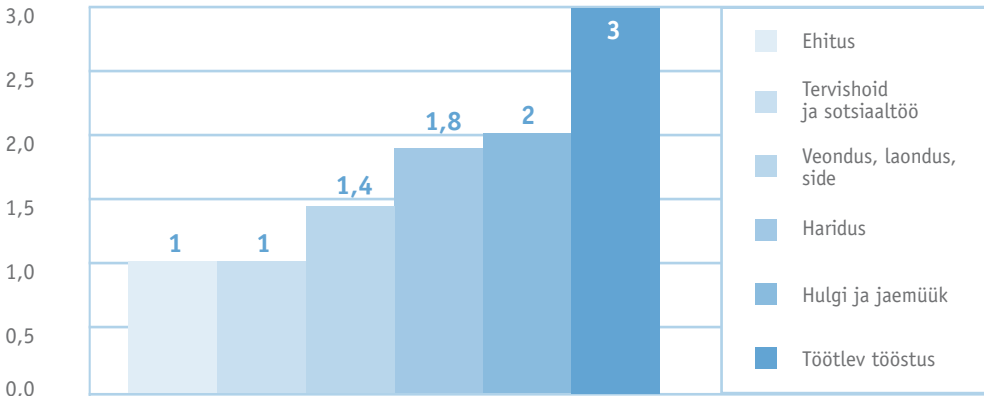
- Aastas luuakse keskmiselt ca 3300 täiendavat töökohta.
- Igal aastal lahkub pöördumatult tööjõuturult tänaste töötajate seast keskmiselt 11,2 tuhat inimest.
- Iga-aastaseks tööjõu vajaduseks kujuneb keskmiselt 14,5 tuhat inimest.
- See vastab enam-vähem tänasele tööturule sisenejate hulgale, kuid potentsiaalsete töötegijate arv hakkab prognoosiperioodi lõpul vähenema.
- Kasvab nõudlus spetsialistide ja oskustöölise järele.
- Kasvab nõudlus spetsialistide ja oskustöölise järele.

Prognoosi täitmiseks peavad jätkuma majanduses küllaltki optimistlikud arengud – majanduskasvu taga peamiselt tootlikkuse tõus, tööhõive määr peab veelgi suurenema.

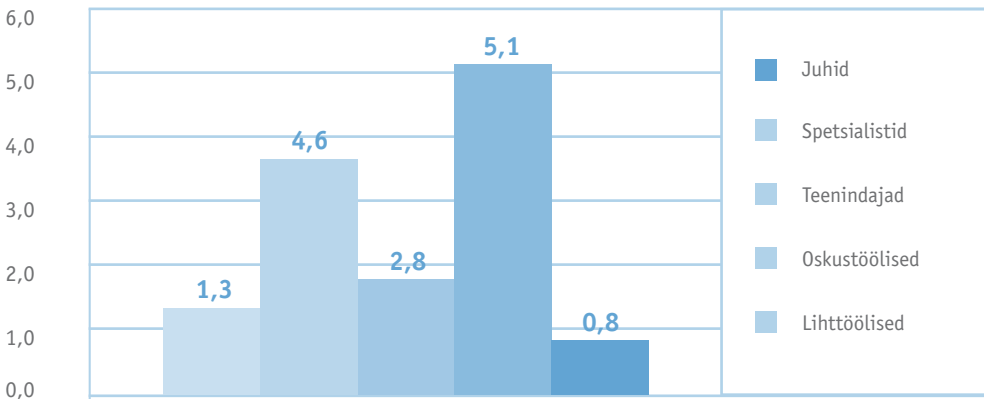
Prognoosi kohaselt iseloomustab Eesti majandust lähitulevikus soodne majandusseis, mis tõttu lisandub ka uusi töökohti, seda eelkõige teenuste sektoris (tabel 2.2). Põllumajanduses on oodata töökohtade jätkuvat vähenemist, kuna rohkem panustatakse tootlikkuse tõstmisele (suurem masinatöö osatähtsus) ehk sisuliselt tehakse sama töö ära väiksema arvu inimestega. See aga tähendab, et vajatakse rohkem inimesi, kes suudaksid keerulisemaid masinad kasutada. Tööstussektoris luuakse prognoosi kohaselt rohkem töökohti kui neid kaob, kuid mitmetes tööjõumahukamates harus (näiteks rõivatööstus, mööblitööstus) on oodata tööhõive vähenemist. Kuigi mõnes harus töötajate arv langeb, ei tähenda see siiski, et uusi töötajaid poleks vaja – töötajate tööhõivest väljaliikumise tõttu vabaneb pidevalt töökohti. Uusi töötajaid vajatakse kõigis majandusharudes.

19 www.mkm.ee >Ettevõtluse arendamine > Statistika ja uuringud

JOONIS 2.4. Suurima tööjõuvajadusega harud

JOONIS 2.5. Tööjõu vajadus ametialade lõikes

Üldistatult võib öelda, et töötajate vajadus majandusharude lõikes vastab suure osas Eesti majandusstruktuurile. Kõige enam vajatakse töötajaid töötlevas tööstuses, kaubanduses, haridussektoris, transpordisektoris (vt ka joonis 2.4.). Töötlevas tööstuses on suurem vajadus töötajate järele toiduainete tootmises, puidu-, metalli- ja elektroonikatööstuses. Kõige enam vajatakse tööstuses oskustöölisi, seadme- ja masinaoperaatoreid ning spetsialiste (tehnikud, insenerid). Tööstussektoris vajatakse spetsiifiliste oskustega töötajaid, mistõttu teistest harudest töötajate leidmine on mitmel juhul keeruline või võimatu, sama kehtib ka vastava ettevalmistuseta koolilõpetajate suhtes. Kuna ettevõtete vajadused on väga erinevad, on tihti tarvis lisaks koolist saadud teadmistele omandada töö juures veel täiendavaid praktilisi oskusi.

Vajadus kajastab perioodi 2004/6-2012 koguvajadust, aastane vajadus töötajate järjele on keskmiselt üheksa korda koguvajadusest väiksem.

Kaubandussektoris vajatakse kõige enam müügitöötajaid, kuid seoses nn mugavusteenuste laiemaga levikuga kasvab vajadus ka mitmesuguste spetsialistide, nagu valmistoitude valmistajate-kokkade, kondiitrite, stilistide, kunstnike järele. Haridussektoris on töötajate (õpetajate) keskmine vanus suhteliselt kõrge, mistõttu üsna suur osa tänastest töötajatest läheb järgmistel aastatel pensionile. Transpordisektoris suurendab vajadust töötajate (eelkõige sõidukijuhid, meremehed) järele välismaale tööle minnek, samuti on sektoris palju vanemalisi töötajaid, kes varsti tööhõivest välja liiguvad.

TABEL 2.3. Mõningaid näiteid ametialadest²⁰

Juhid	seadusandjad, ettevõtete juhid, direktorid, osakonna juhatajad.
Spetsialistid	füüsikud, programmeerijad, ehitusinsenerid, arstid, õpetajad, juristid, raamatupidajad, kunstnikud, tehnikud, politseiinspektorid.
Teenindajad	kontoriametnikud, sekretärid, kirjakandjad, müüjad, stjuardessid, kokad, ettekandjad, hooldustöötajad, juuksurid, tuletõrjujad, politseinikud.
Oskustöölised	põllusaaduste ja loomakasvatavad, metsalangetajad, kalurid, kaevurid, ehitajad, keevitajad, mehhaanikud, lukksepääd, õmblejad, masinaoperaatorid, autojuhid, meremehed.
Lihttöölised	välimüüjad, ajalehepoisid, koristajad, koduabilised, abitöölised, laadijad

Seoses muutuva majandusega muutuvad ka nõuded töötajate oskuste järele. Õppimine on pidev protsess ning ka töö käigus tuleb omandada uusi teadmisi ja oskusi. Eesti majandus on liikumas kõrgema lisandväärtusega tootmise suunas, mis tähendab, et tehakse keerulisemaid asju ning seega puutuvad töötajad järjest rohkem kokku keerulisemate masinate ja seadmetega. Prognoosi kohaselt on oodata nõ lihttööd, mis ei nõua erilist ettevalmistust, tegevate töötajate arvu vähenemist, kasvab aga spetsialistide ja oskustöölise, samuti teenindavate ja müügitöötajate arv. Juhtide hulk jääb hinnanguliselt tänasele tasemele.

Kui rääkida vajadusest, siis kõige rohkem vajatakse just oskustöölisi ja spetsialiste, juhiks võib saada vaid iga kümnes töötaja (joonis 2.5).

Kokkuvõttes vajatakse Eestis prognoosi kohaselt igal aastal ligikaudu 14-15 tuhat uut töötajat. Täna sel päeval vastab tööturule sisenejate arv vajadusele, kuid viie aasta pärast hakkab tööturule tulevate noorte hulk oluliselt vähenema. Kuigi arvuliselt on tööturul nõudluse ja pakkumise vahel tasakaal, tuleb arvestada, et inimeste soovid, teadmised ja oskused ei pruugi alati kokku langeda ettevõtete vajadustega. See aga tähendab, et ebakõlade tekimisel ei leia ettevõtteid vajalikke töötajaid, teisalt jääb osadel inimestel omandatud teadmiste pagas töö rakendamata, kuna nende teadmiste järele pole piisavalt nõudmist. Seda näitab ka tänane olukord, kus vabadele töökohtadele vaatamata otsib suur hulk inimesi siiski tööd.

²⁰ Detailsema nimekirja ametialadest leiab Statistikaameti kodulehelt www.stat.ee > Klassifikaatorid > Klassifikaatorite nimistu > Ametite klassifikaator

3. TÖÖTURU JA HARIDUSE SEOS

Tänapäeval ei taga ükski haridustase kooli lõpetamisel automaatselt rakendust tööturul. Üldharidus annab põhja, millele tuginedes on võimalik edasi õppida ja ühiskonnas produktiivse rakenduse leidmiseks saada erialane, kutsealane ja ametialane ettevalmistus.

Erialane ettevalmistus peaks andma oskused ja teadmised töötada mingis kindlas valdkonnas või valdkondades asjatundjana, kindlustama valmisoleku töötada teatud keskkonnas ja tingimustel.

Kutsealane ettevalmistus peaks kindlustama valmisoleku käituda omandatud erialal ühiskonnas ja kultuurikeskkonnas aktsepteeritud töökspidamistele vastavalt, olles omandanud teatud normid, väärtused ja kindlasti erialases töös rakendatavad meetodid.

Ametialane ettevalmistus peaks kindlustama kõige laiemas mõttes valmisoleku erinevateks tegevusteks, tööprotsessi ja tegijate vaheliste seoste tajumiseks, mitmekülgseks ja paindlikuks koostööks, samuti valmisoleku otsustada ja vastutada oma ametikoha pädevuse piires ning hinnata tulemusi ja tagajärgi.

Tänapäeval omab haridus ja erialase ettevalmistuse tase sedavõrd suurt tähtsust nii üksikisikule tema karjääri mõttes, kui seeläbi laiemalt kogu ühiskonnale majanduse arengut soosiva tegurina. Lisaks on määrav tähtsus oskustel kuidas teadlikult karjääri planeerida, mille võtmeküsimuseks ongi hariduse ja sellele vastavate töövõimaluste seoste tundmine.

Majanduslikult aktiivne rahvastik e töötajad koosneb hõivatutest ja töötutest. Töötajate hulgas on aasta-aastalt vähenenud madalama haridustasemega (2000. a 12,3%, 2006. aastal 11,0% töötajad) ning paralleelselt suurenenud teise ja kolmanda haridustasemega inimeste osatähtsus. (joonis 3.1)

Töötajate haridustase kasvas 2000.–2005. aastal. Kolmanda taseme haridusega töötajate osatähtsus suurenes 30%-st 2000. aastal 34%-ni 2005. aastal, esimese taseme haridusega töötajate osatähtsus vähenes samal ajal 12%-st 10%-ni. 2006. aastal jäi kolmanda taseme haridusega töötajate osatähtsus 2005. aasta tasemele. Esimese taseme haridusega töötajate osatähtsus (11%) kasvas veidi ja teise taseme haridusega töötajate osatähtsus (55%) kahanes.

Erinevate haridustasemetega töötajatesse kuuluvate inimeste võrdlemisel võib tõdeda, et soolised erinevused muutuvad haridustaseme järgi – kõrgharidus annab naistele paremad võimalused hõives osalemiseks.

JOONIS 3.1. Majanduslikult aktiivse rahvastiku haridustase, 1997-2006

Allikas: Statistikaamet, 2007

Märkus:

Esimene tase - algharidus, põhiharidus;

Teine tase - üldkeskharidus, kutseharidus pärast põhiharidust, kutsekeskharidus, keskeriharidus pärast põhiharidust;

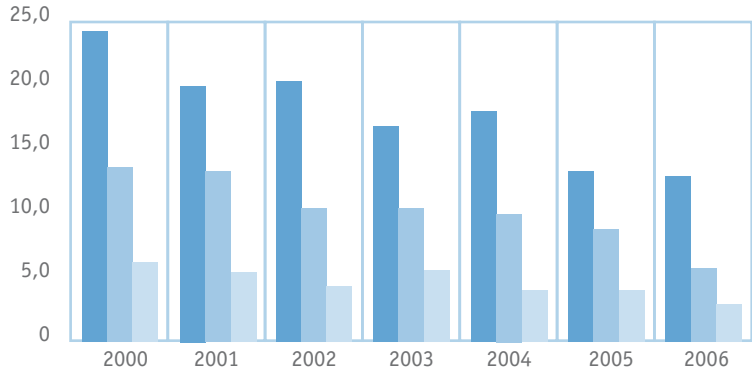
Kolmas tase - keskeriharidus pärast üldkeskharidust, kõrgharidus, magistri- ja doktorikraad.

Tööpuudus on Eestis selgelt struktuurse iseloomuga – omandatud haridustase koos oskuste ja töökogemusega ei ole sageli vastavuses tööturu nõuetega. Tendentsiks on ka töötute suhteliselt madalam haridustase võrreldes hõivatutega. Üldiseks kehtibki reegel: mida kõrgem on hariduse tase, seda madalam on töötuse määr (joonis 3.2). Töäjõu haridustaseme kasvu tõttu on just madalama haridusega inimestel raskem tööd leida. Sellest tingitud vahed ei ole muutunud ka üldise tööpuuduse langemise taustal. Kuigi töötuse määr on langenud kõigil haridustasemetel, oli 2006. aastal kuni põhiharidusega töøjõust töötuid 12,6% (24,3% 2000. a), mis oli üle kahe korra kõrgem üldisest töötuse tasemest. Kõige väiksem oli tööpuudus kõrge- ja kraadiharidusega inimeste hulgas. Kõrgharidusega inimeste tööpuudus oli 2006. aastal 2,6% (6,6% 2000. a). Kesk- ja kutseharidusega inimeste töötuse määr oli langenud 2006. aastaks 13,6%-lt 6%-le.

TÖÖTUSE HARIDUSTASE

Haridustaseme järgi tuleb eraldi vaadelda töötuid (joonis 3.3). Suurima grupi moodustavad teise haridustasemega töötud (2006. a 57,4%), kuid siinkohal tuleb arvestada, et kogu töøjõust moodustab teise haridustasemega inimeste arv samuti suurima osa. Kuid teise taseme alla kuulub ka üldkeskharidus, mis ei anna mingit erialast ettevalmistust tööturule sisenemiseks. Toimetuleku seisukohalt on üldharidusega inimestel tunduvalt raskem hakkama saada ning nad on tööhõive seisukohalt suurem riskigrupp. Suurel osal töötutest (25%) oli 2005. aastal ainult üldkeskharidus (2000. a 25,5%).

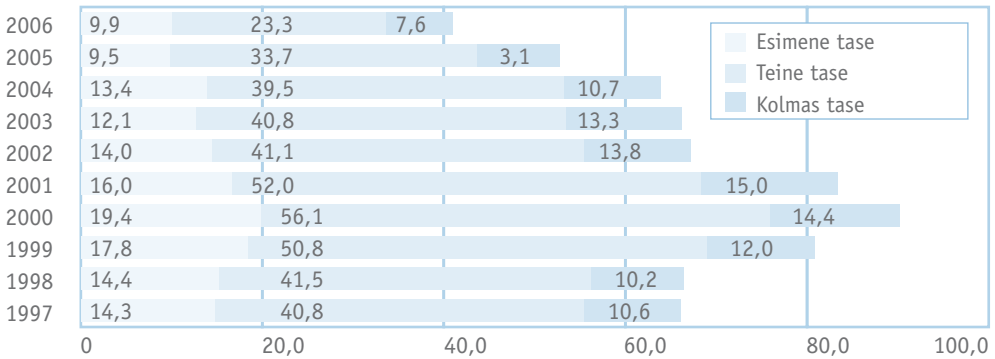
JOONIS 3.2. Töötute osakaal haridustaseme järgi, 2000-2006

■ Põhiharidus	24,3	20,4	20,2	17,0	18,0	13,5	12,6
■ Kesk- ja kutseharidus	13,6	13,1	10,5	10,2	10,0	8,4	6,0
■ Kõrgharidus	6,6	5,6	4,4	5,8	3,9	3,9	2,6

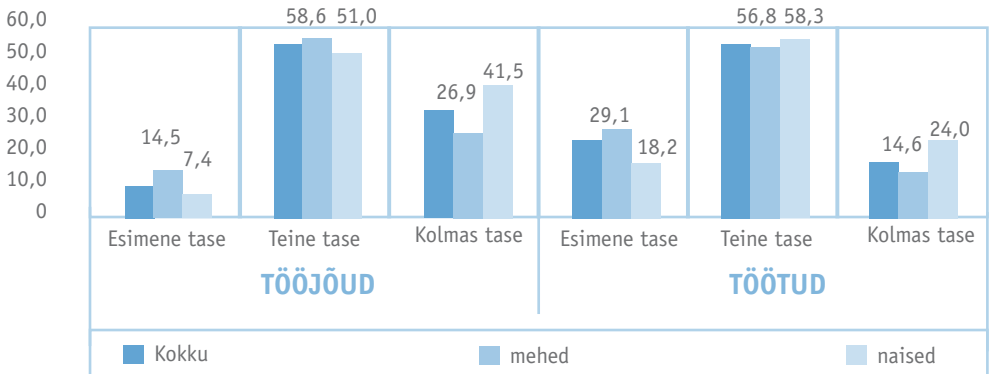
Allikas: Statistikaamet, Haridus- ja Teadusministeerium, 2007

JOONIS 3.3. Töötute arv haridustaseme järgi aastatel 2000-2006 (tuhandetes)

Allikas: Statistikaamet, 2007

JOONIS 3.4. Töötajusse ja töötute hulka kuulujate jaotus sooti ja haridustaseme järgi, 2006

Allikas: Statistikaamet, 2007

Esimese taseme või madalamat haridust (algharidus, lõpetama põhiharidus, põhiharidus) omab 23,8% töötutest, kuigi selle grupi osakaal kogu tööjõus on vaid 11%. Seega on koolikohustuse mittetäitmine sotsiaalne probleem, mis võimendab sotsiaalseid probleeme edaspidigi.

Võrreldes töötute seas naisi ja mehi haridustaseme järgi selgub (joonis 3.4), et esimese haridustasemega töötute seas on mehi naistest ca 1,5 korda rohkem, samas kõrgharidusega töötute hulgas on samavõrd rohkem naisi. Sama trendi võib välja tuua kogu tööjõudu haridustasemeid võrreldes. Seega piirdub rohkem mehi madalama haridustasemega, siirdudes varem tööle, rohkem naisi seevastu omandab kõrgharidust.

Vaadates kitsamalt noori (15-24-aastased), võib täheldada, et noorte üldine töötuse määr aasta-aastalt langenud. Kui aastatel 1998–2000 suurenes töötus noorte hulgas rohkem kui vanemates vanuserühmades (2000. aastal 23,8%), siis hiljem on see kõikunud, küündides aga 2004. aastaks taas üle 20%. 2005. ja 2006. aastal on töötus kahanenud kõigis vanusegruppides, sealhulgas kõige rohkem just noorte hulgas. 2006. aastal oli noorte töötuse määr 12%, mis on ligi kaks korda madalam kui 2000. aastal.

Noorte (15-24 a) töötute seas oli 2006. aastal ainult põhiharidusega või vähemaga 3,6 tuhat, teise taseme haridust omas 4,8 tuhat noort. Kõrgema haridustasemega noorte töötute arv on minimaalne, kuna valdavalt selles vanuses veel omandatakse kõrgharidust. Nagu üldiste töötuse näitajate puhul, on siingi märgata tendentsi, et mida madalam on haridustase, seda suurem on ka töötuse määr vastavas grupis. Püsivaid erinevusi erinevas soost noorte tööhõives täheldada ei saa.

HÕIVE MAJANDUSALA JA HARIDUSTASEME JÄRGI

Hõivatutest suurema osa moodustavad teise haridustasemega inimesed, seetõttu on tegevusalades nende ülekaal ka loomulik. Enamikes tegevusalades moodustavad suurema osa teise haridustasemega hõivatud, üksnes hariduse, finantsvahenduse ning avaliku halduse tegevusalades on rohkem kui poolel kolmas e kõrgem haridustase (joonis 3.5). Kuid need on valdkonnad, kus töötamiseks nõutakse üldjuhul kõrgharidust (eelkõige hariduse valdkonnas).

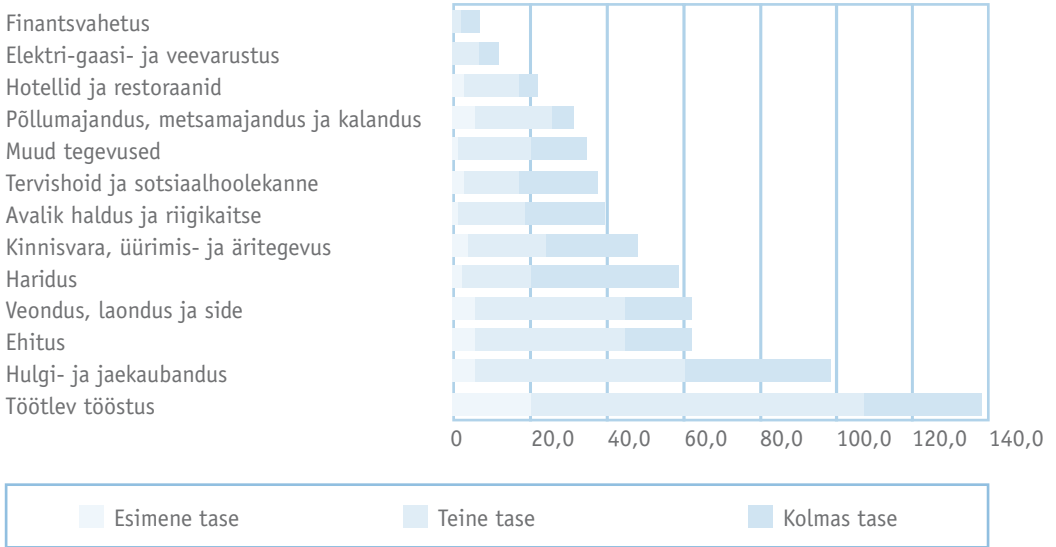
Esimese haridustasemega inimesi on kõige enam töötleva tööstuse tegevusalas, aga nende osatähtsus on suurem ka ehituses, kaubanduse ning põllumajanduse, kalanduse ja metsamajanduse tegevusalas. Kuid Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi poolt koostatud tööhõive prognoosi põhjal võib öelda, et lihttööliste arv on lähiaastail veelgi vähenemas.

HÕIVE AMETIALA JA HARIDUSTASEME JÄRGI

Tipp-spetsialistide ning ametnike hulgas puuduvad esimese haridustasemega e. põhihariduse või madalama taseme hariduse omandanud töötajad. Enim on neid oskus- ja käsitööliste, seadme- ja masinaoperaatorite ning lihttööliste hulgas (joonis 3.6).

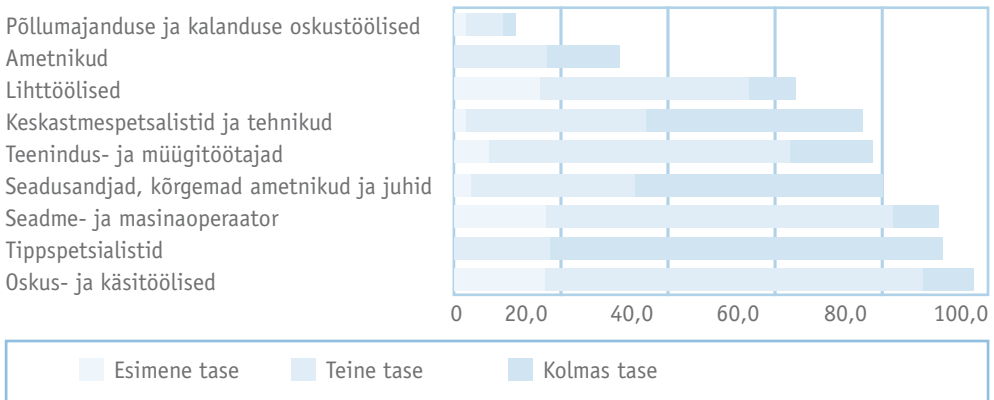
Kolmas haridustase on valdav tippspetsialistide, keskastme spetsialistide ning kõrgemate ametnike ja juhtide hulgas. Ülejäänud ametialade hõivatute seas domineerivad teise haridustasemega inimesed.

JOONIS 3.5. 15-74 aastased hõivatud omandatud haridustaseme ja tegevusala järgi (tuhandetes), 2006

Allikas: Statistikaamet, 2007

JOONIS 3.6. 15-74 aastased hõivatud ametiala ja haridustaseme järgi (tuhandetes), 2006

Allikas: Statistikaamet, 2007

Mitme ametiala lõikes on esimest haridustaset rohkem kui kolmandat taset. Omapärane näitaja on, et kolmanda tasemega ehk kõrgharidusega inimesi on lihttöölise hulgas 12,5% e 8,1 tuhat. Samas esimest haridustaset on samas ametialas 16,4 tuhat inimest e 25%. Sarnaselt on esimese haridustasemega inimesi kolmandast rohkem oskus- ja käsitöölise, seadme- ja masinoperaatorite ning põllumajanduse ja kalanduse oskustöölise hulgas.

JÄRELDUSED:

- **Tööturu riskigrupid.** Tööturu riskigruppi kuuluvad sotsiaalsed grupid, kellel on tööturul keerulisem toime tulla ja keda ähvardab tööpuudus. Riskigrupi moodustavad: noored, madalama haridustasemega ja pikaajalised töötud, puudega inimesed, pensionieelikud ning riigikeelt mitte kõnelevad inimesed.
- **Töötuse kestus.** Mida kauem töötus kestab, seda raskem on ka tagasi-pöördumine töövõi kooliellu.
- **Ealised erisused.** Suurim risk pikaajaliste töötute hulka sattuda on madala haridustasemega (kutseoskusteta) ning vanemaealistel töötutel. Töötuks jäämise risk on suurim eelkõige noorte (15-24 aastased) ja vanimasse vanuse-rühma (50-74 a) kuuluvate isikute seas.
- **Soolised erisused.** Esimese haridustasemega on töötuid mehi naistest kaks korda rohkem, samas kui kõrgharidusega on töötuid naisi rohkem. Sama trend kehtib kogu tööjõu haridustaseme kohta.
- **Tööjõu kvalifikatsioon.** Senistele arengutele ja trendidele tuginedes nõuab tööturg enim erinevate elu-valdkondade spetsialiste ja kõrge kvalifikatsiooniga oskustöölisi.

Suureneb vajadus spetsialistide ja oskustöölise, ka ametnike osas (ametnike hulka on arvatud teenindus- ja müügitöötajad). Seega hakkab tulevikus praegusest veelgi suuremat rolli mängima tööjõu kvalifikatsioon. Parimad tööleidmise võimalused on kutsekeskhariduse või rakenduskõrghariduse omandanud inimestel.

Kokkuvõtlikult võib väita, et Eesti tööturul on sarnaselt teiste Euroopa maadega haridusel oluline roll. Parimas tööeas (25-59 a) täiskasvanute puhul kehtib nii Eestis kui Euroopas reegel - mida kõrgem on kvalifikatsioon, seda paremad on väljavaated tööturul edukalt konkureerida ja seda madalam on tööpuuduse risk. Siinkohal tuleb kõrge kvalifikatsiooni all silmas pidada mitte haridustaset, vaid häid ametialaseid teadmisi ja oskusi

Käesoleva teatmiku eesmärk on anda ülevaade Eesti haridus- ja tööturumaastikust aastal 2007. Teatmik koosneb kolmest osast: esimeses osas antakse ülevaade haridussüsteemist, teine osa keskendub tööturule, kolmas osa otsib seoseid hariduse ja tööturu vahel.

Teatmikust leiavad vajadusel abi karjäärispetsialistid, aga loomulikult ka kõik teised infovajajad.

Trükis on välja antud SA Innove Karjäärinõustamise Teabekeskuse Euroguidance projekti raames.

ISBN 978-9985-9776-9-9

Haridus- ja Teadusministeerium

euro | guidance